

PÄIVÄKODIN TYÖNTEKIJÖIDEN KÄSITYKSET SOSIAALI- TYÖNTEKIJÖIDEN KANSSA TEHTÄVÄSTÄ YHTEISTYÖSTÄ VAASASSA

Vastavuoroista vaihtokauppaa vai oman edun tavoittelua?

Merja Kaminen ja
Tiina Pakkala
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian
laitos
Jyväskylän yliopisto
kevät 2007

Päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä Vaasassa. Vastavuoroista vaihtokauppaa vai oman edun tavoittelua?

Kvantitatiivinen tutkimus

Merja Kaminen ja Tiina Pakkala
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2007
Ohjaajat: Mikko Mäntysaari ja Matti Vuorensyrjä
121 sivua, 3 liitettä

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden yhteistyötä päiväkodin työntekijöiden käsitysten mukaan. Tutkimuksen lähtökohtana oli oletus, että päiväkodin työntekijöistä kasvatusvastuullisilla on hoitovastuullisia työntekijöitä enemmän kokemusta yhteistyöstä, joten tutkimuksessa pääpaino ei ole yhteistyöstä saaduilla kokemuksilla, vaan päiväkodin työntekijöiden käsityksillä. Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää päiväkodin työntekijöiden käsityksiä sosiaalityöntekijöistä yhteistyökumppaneina, ja miten yhteistyön vastavuoroisuus näkyy käsityksissä. Tutkimus rajattiin koskemaan käsityksiä päiväkotityön kontekstissa eikä esim. vapaa-ajan kontekstissa. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ovat sosiaalisen vaihdon teoriassa ja sosiaalisten representaatioiden teoriassa. Sosiaalisen vaihdon teoria korostaa yksilön maksimoivan hyötyjä ja minivoivan haittoja, kun hän vuorovaikutustilanteissa pyrkii tavoittelemaan omia etujaan. Sosiaalisten representaatioiden teorian tekee ainutlaatuiseksi se, että yksilön käsitykset ympäröivästä maailmasta eivät ole yksittäisen ihmisen aikaansaannoksen tuloksia, vaan ne ovat kulttuurin muovaamia ja yhteisesti jaettuja.

Tutkimuksen kohdejoukkona ovat Vaasan kaupungin sekä suomenkielisten että kaksikielisten päiväkotien, suomenkielisten osastojen työntekijät kuten hallinnolliset johtajat, lapsiryhmissä työskentelevät päiväkodinjohtajat, erityislastentarhanopettajat, lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat. Neljä ensimmäistä ammattiryhmää nimettiin kasvatusvastuullisiksi ja lastenhoitajat hoitovastuullisiksi päiväkodin työntekijöiksi. Tutkimusmenetelmänä on puolistukturoitu kyselylomake.

Tulosten perusteella päiväkodin työntekijät pitivät sosiaalityöntekijöitä ystävällisinä, empaattisina, itsevarmoina ja ammattitaitoisina. Heidän käsityksensä sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavasta heihin olivat erittäin myönteisiä. Päiväkodin työntekijöiden käsitysten perusteella voidaan sanoa, että heidän työskentelytapansa ei ollut egoistista, vaan he olivat valmiita tekemään uhrauksia omassa työssään, jotta lapsen etu toteutuisi. Heidän käsityksensä sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä eivät olleet kuitenkaan vastavuoroisia, vaan käsityksissä vahvistui päiväkodin työntekijän rooli yksipuolisena tiedonantajana sosiaalityöntekijöille. Johtopäätöksinä voidaan todeta, että päiväkodin työntekijät toivovat sosiaalityöntekijöiltä aloitteellisuutta yhteistyössä, ja he ottavat mielellään sosiaalityöntekijät mukaan yhteistyöhön jo silloin, kun lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle järjestetään päivähoitopaikkaa. He toivovat parityöskentelyn lisääntyvän.

Avainsanat: moniammatillisuus, sosiaalinen vaihto, sosiaaliset representaatiot, asiakaslähttäisyys

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KUVAUS VAASASTA ASUINYMPÄRISTÖNÄ	7
2.1 Vaasan historia	7
2.2 Vaasa tänään	8
2.3 Vaasan päivähoito.....	10
2.3.1 Varhainen puuttuminen	13
2.3.2 Kasvatuskumppanuus	16
2.4 Sosiaalityö ja perhepalvelut Vaasassa	17
2.5 Lastensuojelu	19
3 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ	21
3.1 Käsitteen määrittelyä	21
3.2 Yhteistyön haasteet.....	23
3.3 Asiakaslähtöinen ja vastavuoroinen yhteistyösuhde	24
3.4 Päiväkoti moniammatillisena työyhteisönä.....	27
3.5 Yhteistyötä koskeva lainsäädäntö.....	28
4 SOSIAALISEN VAHDON TEORIA	32
4.1 Sosiaalisen käyttäytymisen peruselementit	33
4.2 Vaihdon välineet.....	34
4.3 Sosiaalisen vaihdon teoriaan kohdistuva kritiikki.....	36
4.4 Vastavuoroisuus arkaaisissa yhteiskunnissa.....	37
5 SOSIAALISTEN REPRESENTAATIOIDEN TEORIA.....	40
5.1 Sosiaalisten representaatioiden syntyminen	41
5.2 Sosiaaliset representaatiot yhteisesti jaettuna todellisuutena	43
5.3 Sosiaalisia representaatioita kohdannut kritiikki.....	45
6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	46
7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA METODOLOGISET VALINNAT.....	50
7.1 Eettiset näkökulmat	50
7.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset.....	52
7.3 Mittarin laatiminen	53
7.4 Tutkimuksen kohde ja aineiston kerääminen	55
7.5 Työhypoteesit	57
7.6 Vastaaminen ja kato.....	58
8 TUTKIMUSMENETELMÄT	61
9 AINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET.....	63
9.1 Vastaajien profiili	63
9.1.1 Koulutus	63
9.1.2 Vastaajien ikä	63

9.1.3 Kertyneiden työvuosien määrä	64
9.2 Kokemuksen kertyminen yhteistyöstä.....	65
9.3 Yhteistyötavat	67
9.4 Tyypillinen sosiaalityöntekijä päiväkodin työntekijöiden käsityksen mukaan	68
9.5 Päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta heihin	69
9.6 Päiväkodissa olevat toimintaperiaatteet yhteistyön suhteen.....	73
9.7 Yhteistyön vastavuoroisuudessa arvostettavat asiat	75
9.8 Egoistisuus yhteistyötilanteessa	78
9.9 Erillisten palvelualueiden vaikutus yhteistyöhön	84
9.9.1 Yhteistyön lisääntyminen	85
9.9.2 Yhteistyön väheneminen	86
9.10 Kokemuksia yhteistyöstä	87
9.10.1 Myönteinen yhteistyökokemus.....	87
9.10.2 Kielteinen yhteistyökokemus	90
9.10.3 Yhteenveto myönteisistä ja kielteisistä yhteistyökokemuksista.....	94
9.11 Päiväkodin työntekijöiden suhtautuminen lastensuojelun asiakkaina oleviin perheisiin	95
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	98
Kirjallisuus	106
Liitteet.....	111

1 JOHDANTO

Tutkimuksen tekijöiden työhistoriat ovat kertyneet sekä päivähoitossa että sosiaalityössä, joten kiinnostusta sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden yhteistyöhön ei tarvinnut hakea kaukaa. Viimeisen kimmokkeen aiheen valintaan saatiin seminaaristunnoissa, joissa ohjaaja totesi, että päivähoitoa on tutkittu sosiaalityön näkökulmasta vähän. Aihe on Vaasassa organisaatiouudistusten vuoksi ajankohtainen, koska päivähoito siirtyi vuonna 2004 opetusviraston alaisuuteen ja sosiaali- ja terveysviraston yhdistymisen myötä vuoden 2005 alusta, alueellinen sosiaalityö erkani lastensuojelusta. Päivähoitoa käytetään lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle myös avohuollon tukitoimena, joten päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyöllä on merkitystä yhteisten lapsiperheiden tukemisessa. Tutkimuksesta saatua tietoa voidaan käyttää hyödyksi, kun Vaasassa kehitetään päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyötä. Toisaalta tutkimustuloksista erityisesti informaation yksipuolisuuden ja tiedonpuutteen osalta tutkimustulokset ovat yleistettävissä sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodintyöntekijöiden yhteistyöhön muuallakin, koska samankaltaisia tutkimustuloksia ovat saaneet Onnismaa (1999) selvityksessään ja Alanko (2003) pro gradu - tutkielmassaan, joissa sivuttiin yhteistyötä.

Tutkimuksessa lähdettiin liikkeelle siitä oletuksesta, että päiväkodin työntekijöistä kasvatustavastuullisilla on hoitovastuullisia enemmän kokemusta yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Siksi tutkimuksessa painotettiin päiväkodin työntekijöiden käsityksiä eikä niinkään kokemuksia, koska epäiltiin kokemuksiin perustuvan tutkimuksen laskevan vastaamishalukkuutta. Tutkimus rajattiin koskemaan myös päiväkotityöskentelyn kontekstissa eikä esim. vapaa-ajan kontekstissa tapahtuvaa kohtaamista.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden välistä yhteistyötä. Tutkimuksen tehtävänä on tarkastella päiväkodin työntekijöiden käsityksiä sosiaalityöntekijöistä yhteistyökumppaneina, ja miten yhteistyön vastavuoroisuus näkyy käsityksissä. Tutkimuksen empiirinen osuus perustuu teoreettiseen viitekehykseen, jossa käsitellään sosiaalisen vaihdon teoriaa, sosiaalisten representaatioiden teoriaa sekä moniammatillista yhteistyötä. Tässä tutkimuksessa moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan, mitä tahansa yhteydenpitoa ja tapaamista työasioissa sosiaalityöntekijöiden kanssa puhelinkeskustelusta aina osallistumisesta oppilashuoltotyöryhmään. Sosiaalityöntekijällä

tarkoitetaan lastensuojelussa tai alueellisessa sosiaalityössä työskentelevää sosiaalityöntekijää.

Tutkimuksen kohdejoukkona oli kaikki Vaasan kaupungin sekä suomenkielisissä että kaksi-kielisissä päiväkodeissa ja suomenkielisillä osastoilla työskentelevät päiväkodin työntekijät kuten hallinnolliset johtajat, lapsiryhmissä työskentelevät päiväkodinjohtajat, erityislastentarhanopettajat, lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat. Neljä ensimmäistä ammattiryhmää nimettiin kasvatusvastuullisiksi ja lastenhoitajat hoitovastuullisiksi päiväkodin työntekijöiksi. Tutkimusmenetelmänä oli puolistrukturoitu kyselylomake, jossa pääpaino oli 5-portaisella Likert-asteikolla asenneväittäminen. Tutkimukseen osallistuivat kaikki päiväkodin työntekijät, jotka täyttivät vastaajille asetetut kriteerit, jotka oli esitelty päiväkodinjohtajille lähetetyissä ja vastaajille tarkoitetuissa saatekirjeissä. Palautuspäivämäärään mennessä kyselylomakkeita palautui 115 ja muistutuksen jälkeen vielä 14, jolloin vastausprosentiksi saatiin 65 %. Aineisto analysoinnissa käytettiin yksinkertaisia menetelmiä kuvailla tutkimustuloksia. Tilastollisista testeistä mukaan otettiin χ^2 -testi ja t-testi sekä faktorianalyysi.

Tutkimus on nimeltään, Päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä Vaasassa. Vastavuoroista vaihtokauppaa vai oman edun tavoittelua? Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä eivät ole egoistisia. He olivat valmiita tekemään oman työnsä suhteen uhrauksia, jotta lapsen etu toteutuisi. Tämä tutkimustulos ei vahvista sosiaalisen vaihdon teoriaa, jossa yksilö pyrkii vuorovaikutuksessa maksimoimaan hyötyjä ja minimoimaan haittoja tavoitellessaan omaa etuaan. Tutkimustuloksessa kävi myös ilmi, että päiväkodin työntekijöiden käsitykset yhteistyön vastavuoroisuudesta eivät pitäneet paikkaansa, vaan he olivat informaation antajia sosiaalityöntekijöille. Tutkimuksessa käytetyt sosiaalisen vaihdon ja sosiaalisten representaatioiden teoriat keskustelivat hyvin keskenään. Päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöistä jäivät taka-alalle silloin, kun päiväkodin työntekijä ilman itsekkyyttä oli valmis tekemään uhrauksia lapsen parhaaksi.

2 KUVAUS VAASASTA ASUINYMPÄRISTÖNÄ

2.1 Vaasan historia

Suomen aurinkoisimmaksi kaupungiksi kutsutun Vaasan historia alkaa 1300-luvulta, jolloin Keski-Ruotsin rannikkoseudun merenkulkijat rantautuivat nykyisessä Vanhassa Vaasassa ja varsinaissuomalaiset erämaanomistajat ryhtyivät vartioimaan alueitaan (Tietoa Vaasasta 2006). Kaarle IX perusti Vaasan kaupungin 2.10.1606, ja se nimettiin hallitsijasuku Vaasan mukaan. Kaupunki rakennettiin vanhalle kauppa- ja satamapaikalle Mustasaaren kirkonkylään noin seitsemän kilometriä kaakkoon nykyisestä kaupungista. Vaikka puurakenteisten talojen ja tiheän rakennustavan vuoksi Vaasa tuhoutui lähes kokonaan tulipalossa 3.8.1852, vaasalaiset ovat ylpeitä värikkästä historiastaan. Kaikissa alakouluissa kerrotaan kiehtovaa ja kiisteltyä tarinaa Vaasan palosta, jonka epäillään syttyneen heinäladossa tallirengin polttamasta tupakasta. Palolta säilyivät ainoastaan Wasastjernan talo, muutama venäläisten vartiorakennus sekä Carl Fredrik Adelcranzin suunnittelema hovioikeuden talo, joka tänä päivänä toimii Mustasaaren kirkkona. (Tietoa Vaasasta ea.)

Kaupunki siirrettiin Klemetsön niemelle 1.8.1862 lähes päivälleen kymmenen vuotta tuhoisan tulipalon jälkeen. Samalla poistui käytöstä vanha perinteinen nimi Vaasa ja kaupunkia alettiin kutsua Venäjän keisarin Nikolai I:n mukaan Nikolainkaupungiksi, jota se kantoi aina Suomen itsenäistymiseen saakka. Tosin Nikolainkaupunki-nimeä käytettiin vain virallisissa yhteyksissä, koska se ei juurtunut vaasalaisten tai ulkopaikkakuntalaisten kielenkäyttöön. 1918 sisällissodan aikana Vaasa toimi neljän kuukauden ajan Suomen pääkaupunkina, koska Helsingissä oli miehitetty keskeisiä paikkoja. Vaasaan päädyttiin siksi, että senaattia kannattavilla suojeluskunnilla oli kaupungissa vahva asema ja siten senaatto-reiden arveltiin olevan turvassa. Hetkellisestä pääkaupunkina olosta muistuttaa vielä tänäkin päivänä Vaasan vaakunassa oleva Suomen vanhin kunniamerkki vapauden risti, jonka on suunnitellut Akseli Gallen-Kallela. (Tietoa Vaasasta ea.)

2.2 Vaasa tänään

Vaikka maantieteellisesti Vaasa kuuluukin Pohjanmaahan, pohjalaisuuteen miellettäviä ilmiöitä ei vaasalaisissa kodeissa yleensä nähdä. Vitriineistä puuttuvat perintöpuukot eikä Jussi-paitoja pidetä edes piloillaan. Poikkeuksetta vaasalaisten henkinen side erityisesti ruotsinkielisen väestön keskuudessa on ollut enemmän lahden yli Ruotsiin kuin Pohjanmaahan. Kautta aikojen tähän kieliryhmään kuuluvien vaasalaisten kotien katoilla on ollut televisioantennit suunnattuna pikemminkin Ruotsin kuin Suomen televisiokanaviin. Musiikkiin liittyvät vaikutteet ovat tulleet vuosikymmenien ajan kaupunkiimme ruotsinlaivojen vanavedessä. Saaristo on vaasalaisille tärkeä; kesäviikonloppuisin kaupunki tyhjenee väen suunnatessa mökeilleen. Kesäperjantaisin vesikanistereja kantava mökkiläinen on tuttu näky eri puolilla kaupunkia olevissa venesatamissa.

Vaasan sijainti Merenkurkun kapeimmalla kohdalla on mahdollistanut nopeat kulkuyhteydet Ruotsiin. Ystävyyskaupunki Uumajaan on matkaa vain 80 kilometriä, joka taittuu laivalla neljässä tunnissa. Mustasaaren kunta ympäröi Vaasaa, lukuun ottamatta pientä yhteistä rajaa Maalahden kunnan kanssa. Mustasaari ja Maalahti ovat ruotsinkielisiä kuntia ja länsirannikko jatkuukin ruotsinkielisenä sekä pohjoiseen että etelään. Idässä tulee vastaan Laihia, josta suomenkielinen Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaa lakeuksineen jatkuvat. Vaasan täyttäessä 400 vuotta, vuonna 2006, itseoikeutetuiksi kunniavieraisiksi kutsuttiin Ruotsin kuningas Kaarle Kustaa XVI ja kuningatar Silvia.

Vaasan asemakaavan on suunnitellut arkkitehti Carl Axel Setterberg vuonna 1855. Kaupunki on persoonallinen leveine puistokatuineen, joita palokujat halkovat. Vanhan Vaasan palon jälkeen kaupungin suunnittelussa huomioitiin paloturvallisuus luomalla ns. palokujia kortteleiden keskelle. Näin arveltiin talojen säästyvän tulen lieskoilta, mikäli palo uhkaisi uutta kaupunkia. Meri ympäröi kaupunkia kolmesta ilmansuunnasta ja rantaviiva onkin Suomen pisimpiä. Saaristo vaihtelevine luontoineen on ainutlaatuinen jopa koko maailmassa. (Vaasan yleisesite ea.)

Vaasassa on hiukan matalampi työttömyysaste kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2005 Vaasassa oli työttömiä 10.2 % kun vastaava luku valtakunnan tasolla oli 10.6 %. Vaasan suurimmat työnantajat ovat Vaasan kaupunki, valtio, Vaasan sairaanhoitopiiri,

ABB Oy ja Wärtsilä. Muita suurehkoja työnantajia ovat Kemira, TeliaSonera, Vacon ja KWH. Konkreettinen osoitus Vaasan merkityksestä Pohjanmaan työpaikka- ja palvelukeskuksena on kahdeksantuhannen lähikuntien asukkaan päivittäinen työmatka kaupunkiin. (Vaasan yleisesite ea.)

Vaasasta luodaan kuvaa merkittävänä opiskelukaupunkina. Korkeakouluopetusta tarjoaa kolme tiedekorkeakouluyksikköä: Vaasan yliopisto, Österbottens högskola sekä Svenska handelshögskolan i Vasa. Kaupungissa on myös kaksi ammattikorkeakoulua: Vaasan ammattikorkeakoulu ja Svenska yrkeshögskolan. Toisen asteen ammatillisen tutkinnon voi niin ikään suorittaa kahdella kielellä; Vaasan ammattiopistossa tai Svenska yrkesintitutissa. Runsas koulutustarjonta johtuu kuitenkin myös siitä, että kaksikielisessä kaupungissa opiskelun on oltava mahdollista molemmilla kotimaisilla kielillä. Kielikylypyopetus päiväkodeissa ja peruskouluissa on aloitettu Vaasassa jo 1980-luvulla. Kansainväliseen ylioppilastutkintoon valmistava IB-lukio ja ammatillisen koulutuksen englanninkieliset opetusohjelmat luovat kuvaa kansainvälisestä kaupungista. (Vaasan yleisesite ea.)

Vaasan asukasluku on 57 241 (31.12.2005). Vaasaa pidetään yleisesti ruotsinkielisempänä kuin mitä se todellisuudessa on. Asukkaista suomenkielisiä on 71.1 %, ruotsinkielisiä 25 % sekä 3.9 %, muita kieliryhmiä joita edustavat lähinnä venäjä ja englantia sekä Baltian ja Lähi-idän alueiden kielet. Vaasa on ottanut vastaan pakolaisia 1990-luvulta lähtien ja ulkomaalaisten lisääntynyt määrä näkyykin kaupungin katukuvassa. Kaupungin väestöstä suurin osa on 25–64-vuotiaita (52.8 %). Päivähoitoikäisiä lapsia on vaasalaisista 7.5 %. Lapsia (0-6v.) asuu eniten Gerbyssä, keskustassa, Huutoniemellä ja Ristinummella. Ruotsinkielisen väestön osuus on suurin keskustassa, Gerbyssä ja Palosaarella. Uusia asuinalueita ovat Metsäkallio ja Purola, joissa lapsiperheiden määrä lisääntyy jatkuvasti. Myös Suvilahden asuntomessut kesällä 2008 lisännevät alueen vetovoimaa lapsiperheiden keskuudessa. (Tietoa taskuun 2006.)

Poliittisesti Vaasan kaupunginvaltuusto jakautuu siten, että suurimmat puolueet ovat RKP (13), SDP (11) ja KOK (11). Kaupunginvaltuustoa johtaa Håkan Nordman (RKP). (Tietoa taskuun 2006) Kaupungissa on toki kieliriitoja väestön kesken, mutta pääosin suomen- ja ruotsinkieliset vaasalaiset elävät sovussa keskenään. Oikeus saada palvelut omalla äidinkiellellä, toki aiheuttaa keskustelua vaasalaislehtien yleisönosastoilla. Varsinkin keskussairaalan henkilökunnan suomenkielen osaamattomuus puhuttaa säännöllisesti. Vaasa mark-

kinoi itseään modernina kaupunkina, jonka rikkaus on kaksikielisyys. Moni vaasalainen kokee kaksikielisyyden arkipäivässään myös rasitteena; palvelut maksavat enemmän kahdella kielellä järjestettyinä. Varsinaiset kielipoliittiset riidat ovat kuitenkin enemmän ongelmana naapurikuntien kanssa. Kuntaliitos Vaasan kanssa ei innosta ympärillä olevia ruotsinkielisiä kuntia, koska pelkona on tällöin ruotsinkielen aseman heikentyminen.

2.3 Vaasan päivähoido

Päivähoido on sosiaalipalvelumuoto, jonka tavoitteet määritellään päivähoitolaissa. Päivähoidon tavoitteena on tukea vanhempia kasvatustehtävässä ja pyrkiä edistämään lapsen tasapainoista kehitystä yhteistyössä vanhempien kanssa (Laki lasten päivähoitosta 1973/36, 2a§). Päivähoitolaki ei enää vastaa tämän päivän tarpeisiin yhteiskunnan muutoksien takia. Sosiaali- ja terveysministeriö valmisteleekin parhaillaan uutta lakia, jonka toivotaan tuovan parannuksia mm. ryhmäkokojen enimmäismääriin. Vuonna 1996 päivähoito-oikeus muutettiin subjektiiviseksi ulottamalla oikeus päivähoitoon koskemaan kaikkia alle kouluikäisiä lapsia. Kunnan on huolehdittava siitä, että vanhemmat voivat saada lapselleen kunnallisen päivähoitopaikan siihen asti, kunnes lapsi siirtyy oppivelvollisena perusopetukseen. Subjektiivinen oikeus takaa vanhemmille oikeuden päättää siitä, järjestetäänkö päivähoito lapselle osa-aikaisena vai kokopäivähoitona. (Laki lasten päivähoitosta 1973/36, 11a§.) Subjektiivista päivähoito-oikeutta on kritisoitu välillä voimakkaastikin. Sitä on pidetty kalliina kunnille ja säästöt sen purkamisesta olisivat arvostelijoiden mielestä tuntuvia. Moni on kuitenkin huolissaan enemmänkin siitä, että subjektiivisen päivähoito-oikeuden myötä kasvatustuu siirtyy yhä enemmän vanhemmilta yhteiskunnalle. Subjektiivisen päivähoito-oikeuden puolustajat puhuvat mieluummin jokaisen lapsen oikeudesta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, jota heidän mielestään kunnallinen päivähoito edustaa.

Päivähoido kuuluu edelleen sosiaalipalveluiden piiriin, vaikka se on jo monessa kunnassa siirretty sosiaalitoimesta opetustoimen alaisuuteen. Varhaiskasvatuksesta on Vaasassakin huolehtinut varhaiskasvatus- ja perusopetuslautakunta vuodesta 2004 alkaen, jolloin päivähoito-osasto siirtyi sosiaaliviraston alaisuudesta kasvatus- ja opetusvirastoon. Valtakunnal-

lisen varhaiskasvatuksen linjauksen periaatepäätös (2002) määrittelee varhaiskasvatuksen lapsen eri elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusvastuu ja yhteiskunnan varhaiskasvatuspalvelut tukevat lapsen kotikasvatusta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.)

Varhaiskasvatuspalvelut muodostuvat kaupungin tai yksityisen järjestämästä päivähoidosta ja esiopetuksesta. Myös järjestöt ja seurakunnat järjestävät kerhotoimintaa, joka on suunnattu lapsille ja lapsiperheille. Vaasalaisilla vanhemmilla on mahdollisuus valita lapselleen päivähoitopaikka joko perhepäivähoidosta, ryhmäperhepäiväkodista tai päiväkodista, joita Vaasan kaupungilla on yhteensä 30. Lisäksi kaupunki ostaa palveluja yksityisiltä päiväkodeilta. Vaasan kaupungissa on panostettu päivähoidon kehittämiseen. Valtakunnallisella tasolla päivähoito on saanut useita tunnustuksia eri palkinnoilla. Päiväkodeilla voi olla toiminnassaan erilaisia painopistealueita. Musiikki, liikunta ja kuvataide ovat esimerkkejä päiväkotien painopistealueista. Kielikylpyryhmät ovat olleet erittäin suosittuja ja paine niiden määrän lisäämiseen on suuri. Kielikylpyyn haluavia lapsia jää joka vuosi kielikylpyryhmien ulkopuolelle.

Vaasassa oli 0-6-vuotiaista 4289 lasta 31.12.2005. Alle 3-vuotiaat lapset hoidetaan Vaasassa pääosin kotona. Varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö Merja Martinin (henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2007) mukaan kunnallisessa päivähoitossa vaasalaislapsia hoidettiin 2758. Näistä lapsista 444 oli sellaisia, joista ei peritä päivähoitomaksua. (Tilanne 28.2.2007.) Vaasassa ei ole tilastoitua tietoa siitä, kuinka monen päivähoitossa olevan vanhemmat tai toinen vanhemmista on kotona. Päivähoitopaikkojen tarve on Vaasassa kasvanut viime aikoina, koska lapsia on syntynyt enemmän ja kaupungin työllisyystilanne on parantunut. Päivähoitopaikoista on kuitenkin edelleen pulaa, vaikka uusia ryhmiä on perustettu sekä päiväkoteihin sekä perhepäivähoitoon. Helmikuun 2007 lopussa päivähoitoon oli jonossa 185 lasta, joista 78 oli alle 1.5-vuotiaita. Helpottaakseen päivähoitotilannetta kaupungin valtuusto päätti täsmälisän käyttöönotosta 27.11.2006. Täsmälisän tarkoituksena on vähentää päivähoidon järjestämistä erityisesti alle 1.5-vuotiaiden lasten osalta. Täsmälisää maksetaan 150 euroa / kk /lapsi. (Ktweb ea)

Vaasan varhaiskasvatuksen periaatteet

Varhaiskasvatusta ohjaavat periaatteet pohjautuvat Vaasassa sekä valtakunnallisiin linjauksiin että vanhempien ja henkilöstön välillä käytyihin keskusteluihin. Yhdessä vanhempien kanssa on kartoitettu sellaisia kasvatuksen arvoja, joita vanhemmat arvostavat. Näiden keskustelujen pohjalta on luotu Vaasan varhaiskasvatuksen arvot:

- Vuorovaikutustaidot ja toisen kunnioittaminen
- Turvallisuuden tunne – rajat ja rakkaus
- Terve itsetunto

Varhaiskasvatuksessa painotetaan lapsen oikeutta turvalliseen, säännölliseen ja lapselle mielekkääseen elämään. Lapsen voidessa hyvin, hänellä on myös optimaaliset oppimisedellytykset. Lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa lasta kuullaan ja häntä kohtaan ollaan herkkiä. Lapsella on mahdollisuus leikkiä vertaisryhmässä muiden lasten kanssa sekä osallistua monipuoliseen toimintaan aikuisen ohjauksessa. Jokaisella lapsella on oikeus tulla hyväksytyksi ja saada tarvitsemaansa huolenpitoa. Mahdolliset huolenaiheet pyritään käsittelemään heti henkilökunnan ja vanhempien kesken. Vaasassa varhaiskasvatuksen tukena ovat kiertävät erityislastentarhanopettajat, puheterapeutit sekä moniammatillinen yhteistyöverkosto. Mikäli lapsella havaitaan erityisen tuen tarvetta, pyritään tuki aloittamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Erityinen tuki toteutetaan yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä tehostamalla varhaiskasvatuksellista arjen toimintaa muun muassa pienryhmätoiminnan avulla. Vaasalaisessa päivähoidossa painotetaan vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä – kasvatuskumppanuutta. Vanhemmat ja varhaiskasvatushenkilöstö ovat tällöin tasavertaisessa vuorovaikutuksessa, jossa molempien asiantuntemus lapsesta yhdistyy. Kasvattajilla onkin vastuu perhekohtaisen kasvatuskumppanuuden sisällyttämisestä luontevaksi osaksi lapsen varhaiskasvatusta. (Vaasan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 16–18, 20.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on toimia yhteistyössä myös muun lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat opetus-, terveys- ja sosiaalitoimi, joiden kanssa on sovittu yhteistyökäytännöt. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tapaa toimikausittain sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitajan, joiden kanssa sovitaan seuraavan toimintakauden periaatteista. Tavoitteena on nopeasti ja joustavasti koolle kutsuttavan verkostotiimin muodostaminen. Verkostotiimin tavoitteena on tukea arjen työtä sekä hoitaa mahdollisia ongelmia. (Vaasan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 21–22.) Varhaiskasva-

tussuunnitelmaan kirjatuista tavoitteista huolimatta käytäntö yhteistyön suhteen ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla.

Päivähoidon lisäksi Vaasassa on pyritty kehittämään lasten ja nuorten hyvinvointia erillisen lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman avulla. Ohjelma valmistui vuonna 2002. Ohjelman tarkoituksena on edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja vahvistaa vanhemmuutta lapsen ensisijaisena kasvattajana. Ohjelman avulla on sovittu yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet lapsi- ja perhepolitiikan toteuttamiselle sekä kehitetty lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuranta. Lapsi- ja perhepoliittisessa ohjelmassa on neljä tavoitetta, joilla pyritään parantamaan vaasalaisten lasten hyvinvointia. Kaupunki pyrkii toimimaan siten, että vaasalaisella lapsella on oikeus vanhempiin ja aikuisen tukeen, oikeus olla lapsi, sekä oikeus turvallisuuteen. Lisäksi ohjelmassa todetaan että auttaminen ja ongelmiin puuttuminen on sekä kulttuurisesti että eettisesti hyväksyttävää. (Vaasan lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma 2002.) Vaikka ohjelman myötä mm. lasten turvallisuuteen on pyritty kiinnittämään huomiota, lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma on lähinnä kaupungin kannanotto ja vaakuutus siitä, että Vaasa on lapsiystävällinen kaupunki.

2.3.1 Varhainen puuttuminen

Hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden avulla pyritään ennakoimaan yksilön ja yhteisön elämänlaatua uhkaavia tekijöitä. Prevention (ennaltaehkäisy) päämääränä on intervention keinoin suojata, ehkäistä ja edistää yksilöiden ja ryhmien toimintakykyisyyttä. Interventiolle tarkoitetaan väliintuloa, joka toteutetaan ennaltaehkäisevänä ja korjaavana toimintana. Erityisen tuen tarve on lisääntynyt huomattavasti päivähoidossa. Päivähoidossa olevista lapsista on arviolta noin kuusi prosenttia sellaisia erityisen tuen tarpeessa olevia, joilla on asiantuntijalausunto. Lisäksi noin 35 % lapsista arvellaan olevan erityisen tuen tarpeessa, mutta heillä ei ole asiantuntijalausuntoa. Varhainen puuttuminen on tehokasta silloin, kun se ehkäisee tai hidastaa ongelmia jo varhaislapsuudessa tai lapsen kehityksen ongelmakoissa. (Huhtanen 2004, 43–44.)

Varhaisella puuttumisella pyritään toisaalta ehkäisemään ongelmien syntyä ja toisaalta se on korjaavaa toimintaa. Päivähoitojärjestelmä turvaa lapselle hoidon ja kasvatuksen sekä antaa vanhemmille mahdollisuuden osallistua työn tekemiseen. Päivähoito toimii siten ennaltaehkäisevänä instituutiona yhteiskunnassamme. Erityisen tuen tarpeen havaitseminen ja siihen puuttuminen ovat päivähoidossa korjaavaa toimintaa. Jotta interventio käynnistyisi, tarvitaan signaali. Päivähoidossa tällainen signaali liittyy lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen ja olemukseen. Lapsen herättämä signaali voi olla välillinen tai välitön. Välillinen signaali saattaa viestiä lähiympäristön muuttuneista olosuhteista. Välitön signaali liittyy lapseen ja voi olla merkki erityisen tuen tarpeesta. (Huhtanen 2004, 45–46.)

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa (Stakes 2005) lapsen tuen tarve on määritelty seuraavasti: Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, psyykkisen tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja. Tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot eivät turvaa hänen kehitystään tai jopa saattavat vaarantaa sen. Lapsen tuen tarvetta arvioitaessa on tärkeä tunnistaa ja määrittellä lapsen yksilölliset mahdollisuudet toimia eri ympäristöissä ja erilaisissa kasvatuksellisissa tilanteissa. Määrittelyn mukaan tuen tarve voi liittyä siis joko lapsen kehityksellisiin ominaisuuksiin tai kasvuympäristön vaikutukseen. Työntekijän on tunnistettava kokonaistilanne ja huomioitava konteksti; tuen tarve voi olla vain ohimenevä vaihe lapsen elämässä. (Stakes 2005, 33–35.)

Erityisen tuen tarpeen havaitseminen ei ole aina helppoa kokeneellekaan työntekijälle. Huolen lähtökohtana on lapsen tai perheen ongelma. Huolen taustalla on työntekijän intuitiivinen kuva sekä lapsen tilanteesta että omista että olemassa olevan verkoston oletetuista voimavaroista. Huoli kohdistuu siis yhtä aikaa sekä lapsen selviämiseen että omiin toimintamahdollisuuksiin. (Eriksson & Arnkill 2005, 21.) Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien avuksi on kehitetty välineistö, joka auttaa työntekijää jäsentämään lasta koskevan huolensa astetta, omia auttamismahdollisuuksia sekä mahdollista lisävoimavarojen tarvetta. *Huolen vyöhykkeistö* on kehitetty Stakesin Palmuke-projektissa.

Työntekijöiden kokema subjektiivinen huoli voidaan nähdä eräänlaisena jatkumona, jonka yhdessä päässä on täysin huoleton tilanne ja toisessa tilanne, jossa lapsen koetaan olevan välittömässä vaarassa:

Vailla huolia olevassa tilanteessa lapsen asiat ovat hyvin. Työntekijä kokee myös oman toimintansa sujuvan ja tuottavan toivottuja tuloksia. *Pienen huolen alueella* vähäistä huolta saattaa esiintyä toistuvastikin, mutta työntekijä luottaa omiin auttamismahdollisuuksiinsa. Annettu tuki tuottaa toivottua tulosta. Pienen huolen vyöhykkeellä on hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen. *Harmaalla vyöhykkeellä* huoli on tuntuva ja se kasvaa jatkuvasti. Työntekijä ei usko auttamismahdollisuuksiinsa. Huolta on esiintynyt jo pitkään ja työntekijä kaipaa tukea. Samanaikaisesti työntekijällä on epäily huolen todellisuudesta ja hän pelkää liioittelevansa huolta. *Suuren huolen alueella* työntekijä arvioi lapsen olevan vaarassa. Huoli on tuntuva ja oma auttamismahdollisuudet ovat loppuneet. Lapsen tilanne pakottaa ottamaan yhteyttä esimerkiksi sosiaalityöntekijään tai poliisiin. (Eriksson & Arnkil 2005, 25–26.)

Huolen vyöhykkeistö on yleisesti käytössä sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla. JP Roos on kritisoinut varsin voimakkaastikin lastensuojelun käytännöissä johdettua huolen käsitettä. Roosin mukaan sosiaalityöntekijät perustelevat puuttumistaan tai puuttumatta jättämistään juuri huolella tai sen puuttumisella. Mikäli sosiaalityöntekijä ei tunne huolta, konkreettinen näyttökään lapsen huonosta kohtelusta ei johda toimenpiteisiin. Mikäli sosiaalityöntekijällä on huoli lapsesta, voidaan ilman konkreettista näyttöä lapsen hoidon laiminlyönnistä ryhtyä toimenpiteisiin. Roosin mukaan myös lapsen etu on käsite, jota voidaan käyttää väärin, ja jonka tulkintaoikeuden ovat itselleen omineet sosiaalityöntekijät ja lääkärit. Lapsen edun nimissä voidaan ryhtyä aina toimenpiteisiin. (Roos 2006, 191–192.)

Vaasassa toteutettiin vuosien 2004–2006 aikana pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin tukemiseksi tarkoitettu Pikku-Saga -projekti, jossa työskenteli sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä ja psykologi. Pikku-Saga -projektissa luotiin varhaisen puuttumisen malli vanhempien ja heidän lastensa hyvinvoinnin tukemiseksi. Hankkeessa kehitettiin vanhemmuutta tukevia työtapoja erityisesti neuvoloissa, päivähoidossa, sosiaalityössä ja kotipalvelussa. Lisäksi projektissa pyrittiin moniammatillisen yhteistyön edistämiseen paikallisella tasolla. Pikku-Saga -projektin tavoitteena oli riskitekijöiden varhainen havainnointi sekä vaikeuksien etenemisen ehkäisy, huolen puheeksi ottaminen sekä moniammatillisen yhteistyön edistäminen ja verkostoitumisen ymmärtäminen yhtenä palvelukokonaisuutena. (Erickson, Kaminen & Sigfrids 2006, 7.)

2.3.2 Kasvatuskumppanuus

Päivähoidossa on perinteisesti ollut vallalla käsitys, jonka mukaan päivähoidossa keskitytään lasten hoitoon ja kasvatukseen sen sijaan että tuettaisiin vanhempia kasvatustehtävissä. Päiväkodin työntekijöinä työskentelevät kasvattajat ovat koulutettuja tehtäviinsä. Tämä saattaa aiheuttaa vanhemmissa epävarmuutta, koska oma rooli suhteessa ammattikasvatajaan voi jäädä epäselväksi. Päivähoito on varmasti parhaimmillaan toteuttamassa varhaiskasvatusta ja sitä kautta luomassa päivähoidossa oleville lapsille vankkaa perustaa myöhempää oppimispolkua varten. Varhaiskasvatus tasoittaa lasten elinolosuhteista johtuvia eroja ja tarjoaa siten kaikille lapsille tasavertaiset mahdollisuudet kehittyä omien edellytystensä mukaisesti. Lasta ei voi kuitenkaan ajatella erillisenä perheestään, vaan hän on osa perhettä. Koti ja päivähoito eivät voi myöskään olla kaksi toisistaan irrallista maailmaa, joihin lapsi joutuu sopeutumaan.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista määrittelee vanhempien ja päiväkotihenkilöstön välisen kasvatusyhteistyön kasvatuskumppanuudeksi. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa vanhempien ja päivähoidon henkilöstön tasavertaista vuorovaikutusta, jossa tietoisesti sitoudutaan ja toimitaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Kasvatuskumppanuudessa vanhempien ja kasvattajan samanarvoiset, mutta sisällöltään erilaiset tiedot ja taidot toimia lapsen kanssa yhdistyvät lapsen hyvinvointia kannattelevalla tavalla. Vanhemmilla on kuitenkin oman lapsensa ensisijainen kasvatusvastuu. (Vasu 2005, 31.) Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on vanhempien näkemysten ja toiveiden sisällyttäminen alusta alkaen osaksi lapsen varhaiskasvatusta päivähoidossa. Vanhempien kuuleminen on havaittu päivähoidossa tärkeäksi. Kasvatuskumppanuudessa toteutuukin parhaimmillaan dialoginen vuoropuhelu, jonka avulla kasvattajat ymmärtävät lapsen eri kasvuympäristöjen hoito- ja kasvatuskäytäntöjen monitahoisuuden. (Kaskela & Kekkonen 2006, 13–14.)

(Vasun 2005, 31) mukaan kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja lapsen edun toteuttamisesta. Tavoitteena on, että lapsi nähdään kokonaisvaltaisena toimijana sekä häntä ymmärretään ja kannatellaan. Yhteistyössä vanhempien ja kasvattajien kanssa pyritään tunnistamaan mahdollisimman varhain lapsen erityisen tuen tarve ja löytämään keinot lapsen tukemiseksi. Myönteinen ilmapiiri ja luottamus vanhempien ja kasvattajien välillä te-

kee mahdolliseksi myös negatiivisten tunteiden ja huolen ilmaisemisen. (Kaskela & Kekkonen 2006, 18.)

2.4 Sosiaalityö ja perhepalvelut Vaasassa

Vaasalaisella päivähoidolla ja sosiaalityöllä on yhteinen historia. Fyysisesti päivähoitosasto sijaitsi sosiaaliviraston kanssa samassa rakennuksessa ns. saunatalossa. Hallinnollisesti molemmat ovat kuuluneet sosiaaliviraston alaisuuteen aina vuoteen 2004 asti, jolloin päivähoito siirtyi kaupunginhallituksen päätöksellä varhaiskasvatus- ja opetusviraston alaisuuteen. Vuodesta 2003 kunnat ovat voineet halutessaan siirtää päivähoidon hallinnon ja ohjauksen sosiaalilautakunnalta opetustoimesta vastaavalle lautakunnalle. (Huhtanen 2005, 23). Vuoden 2005 alusta sosiaalivirasto ja terveystoimisto yhdistyivät Vaasan sosiaali- ja terveystoimistoksi.

Sosiaalityö ja lastensuojelu on perinteisesti hoidettu Vaasassa alueellisesti. Vuoden 2005 alusta sosiaalityö ja lastensuojelu kuitenkin eriytyivät omiksi palvelualueikseen. Molemmat kuuluvat organisaatiomuutoksen myötä Sosiaalityö ja perhepalvelut -kokonaisuuteen, jonka johtajana toimii Erkki Penttinen. Sosiaalityö ja perhepalvelut on jaettu viiteen palvelualueeseen: sosiaalityö, lastensuojelu, psykososiaaliset palvelut, maahanmuuttajatyö sekä vammaispalvelut. Seuraavassa kuvataan ja tarkastellaan sosiaalityön ja lastensuojelun toimintaa Vaasassa.

Sosiaalityö hoidetaan alueellisesti; Gerbyn, Hietalahden ja Ristinummen aluetoimistot huolehtivat alueidensa sosiaalityöstä. Keskustan, Palosaaren, Huutoniemen ja Melaniemen sosiaalityö hoidetaan keskustassa eli päävirastossa. Sosiaalityössä työskentelee sekä sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia että toimistosihiteereitä. Keskustan toimistoa lukuun ottamatta työnjako on jaettu siten, että toimistosihiteeri käsittelee kirjalliset toimeentulotukihakemukset, sosiaalityöntekijä hoitaa lapsiperheiden asiat ja sosiaaliohjaaja ottaa vastaan muut asiakkaat. Alueellinen sosiaalityö sisältää seuraavat sosiaalityön muodot; toimeentulotuki, yhdyskuntatyö, ehkäisevä lapsiperhetyö, välitystiliasiakkuudet, muu sosiaalityö sekä kuntouttava työtoiminta. Sosiaalityön alla on myös työvoiman yhteis palvelupiste

Triangeli, jossa työskentelee sosiaalityöntekijä, Kelan työntekijä sekä työvoimatoimiston työntekijä. Triangelin tavoitteena on tukea toimeentulotukea tai työmarkkinatukea saavia asiakkaita työnhaussa ja elämänhallinnassa. Sosiaalityön johtajan Ritva Heimanin mukaan vaasalainen sosiaalityö elää parhaillaan murrosvaihetta, jonka tavoitteena on uudistaa sosiaalityön tehtävärakenteita. Uudistuksen tavoitteena on toimeentulotuen osalta työtehtävien jakaminen uudelleen. (henkilökohtainen tiedonanto 13.4.2007.) Toimeentulotukihakemusten käsittelyyn liittyvän toimistotyön siirtyminen muille työntekijäryhmille vapauttaisi sosiaalityöntekijän työaika ehkäisevän lapsiperhetyön ja muun sosiaalityön tekemiseen.

Kansainvälisen sosiaalityön määritelmän (2000) mukaan sosiaalityön tavoitteena on lisätä hyvinvointia edistämällä yhteiskunnallista muutosta. Sosiaalityöllä pyritään myös auttamaan ihmisiä ongelmien ratkaisussa elämänhallintaa parantamalla. Sosiaalityön kohteena ovat vuorovaikutustilanteet ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Kaikessa sosiaalityössä perustana ovat ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kunnioittaminen. SOSNET- yliopistoverkoston määritelmän (2003) mukaan sosiaalityö on sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen henkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen sekä sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. (Sosweb ea.)

Alueellinen sosiaalityö on osa yhdyskuntatyötä, joka on alueille tyypillisten ominaisuuksien tiedostamista ja palvelutarpeiden kartoittamista. Yhdyskuntatyön avulla pyritään yhdessä tekemiseen ja suunnittelemiseen muiden alueella toimivien yhdistysten ja asukkaiden kanssa. Yhteistyön avulla pyritään aktivoimaan alueen asukkaita ja sitä kautta ehkäisemään syrjäytymistä ja lisäämään viihtyvyyttä alueella. Alueellisessa sosiaalityössä pyritään tekemään yhteistyötä koulun, päivähoiton ja neuvoloiden kanssa. Verkostokokouksissa perheiden kanssa työskentelevät eri tahot suunnittelevat yhdessä perheen kanssa keinoja sen auttamiseksi. Toimiva yhteistyö auttaa havaitsemaan ajoissa lapsiperheiden ongelmat ja tekee mahdolliseksi oikeanlaisen tuen antamisen. (Tietoa Vaasasta.) Sosiaalityön yhtenä välineenä voidaan pitää toimeentulotukea. Lain mukaan toimeentulotuki on viimesijainen etu, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää siten itenäistä selviytymistä. Mikäli ensisijaiset etuudet ovat käytössä, toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo. Norminmukaisen toimeentulotuen lisäksi asiakkaita voidaan tukea ehkäisevällä toimeentulotuella. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on ehkäistä perheen tai henkilön syrjäy-

tymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. (Laki toimeentulotuesta 1997/1412). Hallintosihteeri Raija Patrosen mukaan vuonna 2006 Vaasassa oli toimeentulotukea saavia lapsiperheitä yhteensä 898, joista avio- tai avoparin muodostamia perheitä oli 384. Yksinhuoltajaperheitä oli yhteensä 477, joista miehiä oli 37. (Henkilökohtainen tiedonanto 10.4.2007.)

2.5 Lastensuojelu

Lastensuojelu perustuu lastensuojelulakiin, jonka mukaan lastensuojelun järjestämisestä vastaa kunta. Lain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön, tasapuoliseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Lastensuojelulla pyritään turvaamaan lapsen oikeudet vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin ja tukemaan vanhempia kasvatustehtävässä. Lastensuojelu tekee yhteistyötä vanhempien lisäksi myös päivähoidon, kotipalvelun, koulun, poliisin ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Lastensuojelun tarve voi aiheutua mm. vanhempien päihteiden käytöstä, mielenterveysongelmista, ristiriidoista perheessä tai muusta elämän hallitsemattomuudesta. Tarve lastensuojelun palveluihin voi aiheutua myös lapsen omasta käytöksestä; lapsi voi itse vaarantaa kehityksensä päihteiden käytöllä, koulupinnakusella tai tekemällä rikoksia. (Tietoa Vaasasta ea.)

Lastensuojelulain (1983/683) 12 §:n mukaan sosiaalilautakunnan on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä,

1) mikäli kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä

tai

2) jos lapsi tai nuori omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus tukea perheitä ongelmatilanteissa avohuollon tukitoimenpiteiden avulla. Yleisesti käytössä olevia avohuollon tukitoimenpi-

teitä ovat päivähoito, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelu ja terapiapalvelut. Lasta on myös mahdollista tukea koulunkäynnissä ja harrastuksissa sekä antaa perheelle taloudellista tukea. Avohuollon tukitoimenpiteet toteutetaan yhteistyössä vanhempien ja muiden lasta hoitavien henkilöiden kanssa. (Tietoa Vaasasta ea.) Lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä oli vuonna 2005 yhteensä 1245 lasta (SOTKANet ea).

Mikäli avohuollon tukitoimenpiteet osoittautuvat riittämättömiksi, voidaan ryhtyä huostaanottoon. Sosiaalilautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihkeitä tai tekemällä vakavana pidettävän rikoksen. (Lastensuojelulaki 1983/683 16 §.) Huostaan otettuja lapsia (0-17 v.) Vaasassa oli vuonna 2005 yhteensä 1244 (SOTKANet ea).

Uusi lastensuojelulaki astuu voimaan vuoden 2008 alusta lähtien. Uuden lain tavoitteena on turvata lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja palvelut sekä lapsen edun huomioon ottaminen lastensuojelua toteutettaessa. Tavoitteena on myös edistää eri viranomaisten välistä yhteistyötä lasten kasvuolosuhteiden ja palvelujen kehittämisessä. Ongelmien havaitseminen ja niihin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on uuden lain myötä entistä merkittävämpää. Työskentelyn suunnitelmallisuus ja lapsille ja heidän perheilleen annetun tuen vaikuttavuuden parantaminen koettiin myös tärkeäksi uutta lakia ehdotettaessa. Lain myötä lapsen ja hänen vanhempiensa oikeusturva paranee erityisesti lastensuojeluun liittyvässä päätöksenteossa. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:25, tiivistelmä.)

3 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Moniammatillisuuden puolesta on alettu puhua vasta viime vuosina, vaikka sinänsä verkostoihin liittyvää työtä on tehty jo pitkään. Varsinkin erilaisten viranomaisverkostojen hyödyntäminen on koettu tärkeäksi ja asiakkaan edun kannalta varsin olennaiseksi. Moniammatillinen yhteistyö, verkostotyö, dialogisuus ja moniammatilliset tiimit ovat käsitteitä, joita käytetään kuvaamaan arkikielessä eri viranomaisten kesken tehtävää yhteistyötä. Viranomaisverkostojen lisäksi voidaan käyttää hyödyksi myös muita verkostoja, kuten ihmisten välisiä sosiaalista suhteista muodostuvia verkostoja. Asiakastyöhön liittyvät sekä läheisten muodostamat verkostot että erilaiset työntekijäverkostot. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan lähemmin moniammatillisuuden käsitettä, moniammatilliseen yhteistyöhön liittyviä haasteita, asiakkaan kohtaamista, päiväkotia moniammatillisena työyhteisönä sekä yhteistyöhön liittyvää lainsäädäntöä.

Tässä tutkimuksessa yhteistyöllä tarkoitetaan, mitä tahansa yhteydenpitoa ja tapaamista työasioissa sosiaalityöntekijän kanssa kuten puhelinkeskustelua, henkilökohtaista tapaamista, yhdessä tehtyä kotikäyntiä, yhteisen lapsiperheen tapaamista päiväkodissa parityöskentelynä, osallistumista moniammatilliseen tiimiin, verkostokokoukseen ja oppilashuolto-työryhmään yms.

3.1 Käsitteen määrittelyä

Moniammatillisen yhteistyön juuret löytyvät viranomaisverkostoista. Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa verkostoja on käytetty lähinnä metaforan tavoin kuvaamaan hajautettuja sosiaalisia järjestelmiä. Näille järjestelmille on tyypillistä epäviralliset normit, keskinäinen luottamus sekä yhteisten päämäärien edistäminen. (Uusikylä 1999, 49.) Yhteiskuntatieteissä verkosto-käsite liitetään John Barnesin 1950-luvulla tehtyihin tutkimuksiin. Barnes otti käyttöön sosiaalisen verkoston käsitteen. Sosiaalinen verkosto muodostuu kaikista yksilön sosiaalisista suhteista. Nämä sosiaaliset suhteet ovat muodostuneet esimerkiksi sukulaisuuden tai ystävyysuhteiden kautta. Sosiaali- ja terapiatyössä verkostotyöstä alettiin puhua vakituisemmin 1970-luvulta lähtien. (Sosweb 2006.) Verkostotyö voidaan nähdä käsityk-

senä suhteiden merkityksestä yksilölle sekä suuntautumisena suhdeverkostoihin. (Seikkula & Arnkil 2005, 8, 15.) Verkostotyössä syntyy uudenlaisia toimintaketjuja, jotka pystyvät varmistamaan ettei ihminen jää ongelmiseen hoitamatta. Onnistunut verkostoituminen varmistaa myös sen, ettei ongelmia pilkota ja hoideta eri menetelmin ja tiedoin monen eri asiantuntijan voimin. (Parkkari, Soikkeli & Siira 2001,11) Erilaisten ammattiryhmien muodostamat yhteistyöpalaverit asiakkaan hyväksi alkoivat vähitellen yleistyä.

Moniammatillisuuteen liittyviä käsitteitä käytetään varsin väljästi eri yhteyksissä kuvaamaan erilaisten ammattiryhmien välistä yhteistyötä. Lindenin (1999, 199–122) mukaan moniammatillisuudella voidaan tarkoittaa monen eri ammattiryhmän asiantuntijatehtävissä toimivaa ihmistä. Yleisesti moniammatillisuudella tarkoitetaan kuitenkin eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden yhteistyötä. Tähän yhteistyöhön kuuluu tiedon ja vallan tasapuolinen jakaminen. Kun käsiteltävään asiaan tulee erilaisia näkökulmia, yhteiset painistukset saattavat lisätä ongelmanratkaisun edellyttämää suoritusta. (Karila & Nummenmaa 2001, 75.)

Sosiaali- ja terveysalalla moniammatillinen yhteistyö nähdään eri asiantuntijoiden työskentelynä, jossa pyritään ottamaan huomioon asiakkaan kokonaisuus. Eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot kootaan yhteen asiakaslähtöisesti. Keskustelu tapahtuu yhteisesti sovitussa tilanteessa ja yhteisesti sovituin toimintaperiaattein. Keskusteluun voivat tarvittaessa osallistua asiantuntijoiden lisäksi myös asiakas, omainen, läheinen tai vapaaehtoinen auttaja. Moniammatillinen asiantuntijuus-käsitettä käytetään myös kuvaamaan yksittäistä työntekijää tai ammattiryhmää, joka toimii työssään ylittäen monen ammattiryhmän reviierejä eli on monitaitoinen. (Isoherranen, 2005, 14, 18.)

Moniammatilliseen yhteistyöhön kuuluu olennaisena osana dialogisuus. Dialogisuus voidaan nähdä asenteena ja suhtautumistapana autettaviin, jossa työntekijä voi omalla toiminnallaan edistää dialogisuuden rakentumista ja ylläpitää sitä. Onnistuneen yhteistyön edellytys on osallistujien välillä toimiva dialogi. Isaacs (2001, 39) määrittelee dialogin keskusteluksi, jossa on ydin ja jossa ei valita puolta. Toisaalta Isaacs myös erottaa toisistaan keskustelun ja dialogin. Keskustelussa tuodaan esiin oma kanta ja puolustetaan sitä. Päämääränä on päätöksenteko ja siihen pyritään neuvottelemalla. Dialogi voidaan nähdä vuoropuheluna, jossa eri ammattiryhmien edustajat ajattelevat yhdessä. Oma kanta ei ole enää lopullinen, vaan askel kohti lopputulosta. Neuvottelusta poiketen dialogin tavoitteena on

saavuttaa uusi ymmärrys, joka muodostaa perustan myöhemmälle toiminnalle. Dialogissa on pyrkimyksenä selvittää edessä olevan tehtävän luonne ja tehdä valinta eri vaihtoehtojen joukosta. Tavoitteena ei välttämättä ole saavuttaa yhteisymmärrys, vaan ymmärtää miten muut ajattelevat asiasta. (Isaacs 2001, 39–40, 60, 63.) Dialogiseen suhteeseen tarvitaan vähintään kaksi ihmistä, jotka kohtaavat toisensa. Seikkulan ja Arnkillin (2005, 86) mukaan dialogisuudessa huomio kiinnittyy rajalle, missä ihmiset kohtaavat.

3.2 Yhteistyön haasteet

Monista eduistaan huolimatta moniammatillinen yhteistyö saattaa olla myös ongelmallista. Erilaisista työkaluista tulevat yksilöt joutuvat opettelemaan uuden tavan työskennellä. Yhteistyölle on luotava uudet normit ja säännöt. On myös tärkeää, että verkostoistuntoihin osallistuvat vain olennaiset toimijat; asianosaiset ja ne vironomaiset, jotka työskentelevät asiakkaan kanssa. Tämä helpottaa yhteistyön muodostumista ja siihen sitoutumista, kun paikalla ei ole ”turhia” ihmisiä. Verkostopalaverissa dialoginen kohtaaminen saattaa kuitenkin jäädä toteutumatta, mikäli kohtaamistilanteessa 1) kommunikoidaan keskinäisiä suhteita 2) pyritään määrittelemään yhteinen ongelma 3) säädellään sitoutumista ja vältetään kontrollia 4) negatiiviset vuorovaikutuskuviot tarttuvat. (Seikkula & Arnkill 2005, 30.)

Keskinäisissä kohtaamisissa eri alojen asiantuntijat tulevat kommunikoinneeksi keskinäisiä suhteitaan. Määriteltävänä on mm. kuka on pätevin määrittelemään ongelman. Yhteistyö vaikeutuu silloin, kun mitätöidään toisen määrittelyä käsiteltävästä asiasta sekä hänen auktoriteettinsa määrittelijänä. (Seikkula & Arnkill 2005, 31–32.) Myös yritys yhteiseen ongelman määrittelyyn saattaa muodostua yhteistyötä vaikeuttavaksi tekijäksi. Seikkulan ja Arnkillin (2005, 32–33) mukaan ammattilaisten yrittäessä määritellä yhteistä ongelmaa, he tavoittelevat saavuttamatonta. Yhteistä ongelmaa ei ole, vaan jokaisella toimijalla on oma pulmansa. Verkostotyö vaatii aina osallistujiltaan sitoutumista. Yhteisissä palavereissa tunnustellaan sitoutumista toimintaan ja kukin toimija pyrkii säätelemään omaa kuormitustaan. Usean eri ammattilaisen asiakkaasta tulee verkostossa usein ”ei kenenkään asiakas”. Vaikka asiakas on yhteinen, kukaan ei ota vastuuta. Tällöin asiakkaasta on vaarassa tulla väliinpuotoaja. Erityisesti asiakkaan valvontaan ja kontrollointiin liittyviä tehtäviä delegoi-

daan mielellään muille esimerkiksi perinteisesti tällaisista tehtävistä huolehtiville sosiaalityöntekijöille. (Seikkula & Arnkill 2005, 34–35, 37–38.)

Moniammatillisessa työskentelyssä ongelmia aiheuttaa myös hierarkia eritasoisesta asiantuntijuudesta. Eri organisaatioiden asiantuntijuuden tasojen eriarvoistuminen vaikeuttaa moniammatillista yhteistyötä, koska toimiakseen yhteistyö edellyttää tasavertaista suhdetta toimijoiden välillä. Erilaiset ammattitaustat tuottavat erilaiset näkemykset samaan ilmiöön, mikä onkin juuri moniammatillisen työskentelyn voimavara. Haasteena on myös ymmärtää erilaisia tulkintoja ja kyky olla vaatimatta työntekijöiltä muita tulkintoja kuin mihin heidän kokemustustansa heitä ohjaa. (Pohjola 1999, 111–112.)

Vaikka auttamistyö perustuukin ihmiskäsitykseen ja toisen ihmisen kunnioittavaan suhtautumiseen, on ammatillisella erityisosaamisella tärkeä merkitys työntekijälle. Ammatillinen erityisosaaminen antaa välineitä asiakkaan kohtaamiseen. Toisaalta asiantuntijalla on valtaa ja tietoa tulkita asiakkaan toiminnan tarkoituksellisuutta ja tarkoituksettomuutta. (Mönkkönen 1996, 51.) Auttamistyön erikoistuessa syntyy moniasiakkuutta, jolloin asiakas on yhtä aikaa usean eri ammattilaisen asiakkaana. Näin ollen syntyy tarve eri ammattiryhmien yhteisiin kohtaamisiin. Verkostopalavereissa työntekijät ja asiakas voivat yhdessä suunnitella toimintaa sekä selkiyttää työskentelyn pelisäännöt. Alusta alkaen on tärkeää saada nämä kohtaamiset kunnioittaviksi, toisia kuuleviksi ja vastavuoroisen oppimisen foorumeiksi; dialogiseksi kohtaamiseksi. (Pyhäjoki 2005, 71–72.)

3.3 Asiakslähtöinen ja vastavuoroinen yhteistyösuhde

Moniammatillisessa yhteistyössä asiakkaan rooli on keskeisessä asemassa. Asiakas on oman elämänsä asiantuntija, jolloin on tärkeää, että asiakas on itse mukana ammattilaisten muodostamissa asiantuntijaverkostoissa ja yhteistyöpalavereissa. Tällöin asiakas itse omin korvin kuulee, mitä hänestä keskustellaan ja voi välittömästi ottaa kantaa siihen. Viranomaiset pitävät välillä yli hallintokuntarajojen tehtävän yhteistyön vaihtoluovollisuuden näkökulmasta hankalana. Asiakkaan osallistuessa häntä itseään koskevaan keskusteluun tätä ongelmaa ei muodostu. Jos hän ei pääse osallistumaan, on häneltä pyydettävä lupa

hänen asioidensa käsittelyyn joko suullisesti tai kirjallisesti sekä ilmoitettava ketkä viranomaisista ovat mukana. Viranomaisien ja asiakkaan välisessä avoimessa vuorovaikutuksessa on kuitenkin muistettava, että kerran saatu lupa koskee vain tiettyyn tilanteeseen liittyvää luvanantoa eikä siten ole ikuista.

Tänä päivänä korostetaan asiakkaiden kanssa työskenneltäessä asiakaslähtöisyyttä, ratkaisukeskeisyyttä, voimavarakeskeisyyttä ja erityisesti päivähoidossa kasvatuskumppanuutta. Näille kaikille työskentelytavoille on yhteistä asiakkaan asiantuntijuuden korostaminen. Molemmat osapuolet niin ammatti-ihmiset kuin asiakkaatkin työskentelevät yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Yhteisenä nimittäjänä voidaan pitää sitä, että toimiva yhteistyö synnyttää yhteistyötä. Avun hakemisen ja antamisen problematiikka ymmärretään perinteisestä tavasta poiketen vastavuoroisena prosessina (Mattus 1999, 16). Vastavuoroisessa työskentelysuhteessa asiakas haluaa työskennellä ja työntekijä haluaa auttaa. Työntekijän omat näkemykset vaikuttavat hänen tapaansa työskennellä, mutta myös hänen työskentelynsä asiakkaiden kanssa tulisi vaikuttaa hänen käsityksiinsä. Asiakkaan ja työntekijän yhteistyösuhdetta voidaan parhaimmillaan kuvata kehitysprosessina, jossa molemmat ovat sekä saajina että antajina. Työntekijän ja asiakkaan kohtaamisessa on kyse kahden erilaisen todellisuuskuvan kohtaamisesta. (Särkelä 2001, 27–30.)

Ammattilaisen ja asiakkaan välistä suhdetta voidaan määritellä vallitsevan vuorovaikutuksen perusteella. Seuraavaa luokittelua käytetään erityisesti ratkaisukeskeisessä psykoterapiassa, mutta se on myös käyttökelpoinen niissä tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä kohtaa asiakkaan. Tosi-asiakas suhteessa sekä asiakas että työntekijä ovat määritelleet asiakkaalle tavoitteet. Asiakas on halukas tekemään jotain ongelmalleen ja pitää itseään osana ratkaisua. Työntekijä puolestaan uskoo, että hän pystyy yhdessä asiakkaan kanssa löytämään ratkaisun tai saavuttamaan tavoitteen. Asiakassuhde on kertoja-suhde silloin, kun molemmat osapuolet ovat yksimielisiä tavoitteista, mutta eivät ole löytäneet konkreettisia keinoja, joiden avulla asiakas voisi löytää ratkaisun. Kertoja-suhteessa asiakas voi odottaa, että ratkaisun avaimet löytyvät joltakin muulta kuin häneltä itseltään. Työntekijän tehtävä ei ole ratkaista ongelmaa asiakkaan puolesta, vaan löytää yhdessä asiakkaan kanssa ratkaisuun johtavia uusia näkökulmia. Vierailija-suhteesta on kyse silloin, kun työntekijä ja asiakas eivät pysty yhdessä määrittelemään ongelmaa tai johtamaan ongelmasta lähtevää tavoitetta. Asiakas voi kokea, että hänellä ei ole ongelmaa tai se on jonkun toisen. Silloin työntekijän tehtävänä on miettiä yhdessä asiakkaan kanssa, olisiko joitakin muita asioita, joista asiakas

haluaisi kertoa. Näin toimien rakennetaan työntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta eteenpäin pienin askelein. (Berg & Miller 1994, 47–52.) Työntekijän näkökulmasta katsottuna haasteellisin asiakas on vierailija-suhteessa oleva asiakas. Riippumatta kuitenkin siitä, millaisesta asiakassuhteesta on kyse, työntekijän tehtävänä on luoda ja ylläpitää luottamuksellista vuorovaikutusta, joka perustuu avoimuuteen, asiakkaan kunnioittamiseen ja asiakkaan tarpeista lähtevään työskentelyyn.

Hyvän asiakassuhteen elementtejä ovat hyväksyminen, luottamus, välittäminen ja jämäkkyys. Jotta työskentelysuhde muodostuisi hyväksi, on asiakkaan koettava työntekijän hyväksyvän hänet sellaisena kuin hän oikeasti on. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä., että työntekijä hyväksyisi asiakkaan kaikki teot. Luottamuksellinen suhde muodostuu vähitellen hyvän työskentelyn tuloksena. Tärkeintä on luottaa siihen, että työskentelyssä on yhteinen pyrkimys asiakkaan parhaaksi. Mikäli joudutaan tekemään ei-toivottuja ratkaisuja, niin suhteessa on varmuus ja luottamus siihen, että niillä ei pyritä toisen vahingoittamiseen. Emotionaalisesti latautuneessa suhteessa asiakas tuntee työntekijän todella välittävän siitä, mitä hänelle tapahtuu. Työntekijästä tulee asiakkaalle tärkeä. Asiakas suhtautuu myönteisesti tällöin jopa työntekijän virheisiin. Välittävällä suhtautumisella on myös emotionaalisesti korjaava merkitys asiakkaalle, joka on mahdollisesti jäänyt vaille välittämistä ja ymmärrystä. Työntekijän on joissakin tilanteissa oltava myös vaativa suhteessa asiakkaaseen. Vaativuus on asiakkaan arvostamista. On kuitenkin huomioitava, että vaativuuden edellytyksenä on hyvä asiakassuhde. (Särkelä 2001, 31–41)

Asiakassuhteesta puhuttaessa painotetaan yhä enemmän asiakkaan merkitystä palvelujen määrittäjänä ja oman elämänsä parhaana asiantuntijana. Asiakasnäkökulmalla osoitetaan, että ollaan kiinnostuneita asiakkaan todellisista elämänyhteyksistä sekä niistä merkityksistä, joita hän itse asioille antaa. Vaikka monet asiantuntijat ovatkin omaksuneet asiakaslähällöisen ajattelutavan, se saattaa jäädä retoriseksi ilmaisuksi, mikäli vuorovaikutusta ei ymmärretä vastavuoroisena kehityksenä. Vastavuoroisessa kehityksessä osapuolet kehittyvät toistensa kautta. Asiakaslähtöinen suhde edellyttää luopumista asiantuntijavallasta, vaikka se onkin suojautumiskeino monelle työntekijälle asiakkaan vaikeissa ongelmissa. Tasaverlaisessa vuorovaikutussuhteessa työntekijä pyrkii olemaan vuorovaikutussuhteessa myös asiakkaan ongelmien kanssa. Tällöin ongelmat tulevat uudelleen määriteltyiksi vuorovaikutussuhteessa. (Mönkkönen 1996, 52–53) Asiakaslähtöisyydessä on tärkeää, että asiak-

kaan kertomukset omasta tilanteestaan otetaan huomioon tasavertaisina näkökohtina määriteltäessä tilannetta. (Mönkkönen 1996, 63.)

3.4 Päiväkoti moniammatillisena työyhteisönä

Päiväkoti työyhteisönä koostuu eri koulutuksen saaneista ammattiryhmistä kuten erityislastentarhanopettajista, lastentarhanopettajista, sosionomeista, päivähoitajista, lastenhoitajista, laitospulaisista ja keittiöhenkilöstöstä. Päiväkodeissa moniammatillisuutta voidaan tarkastella sisäisen ja ulkoisen moniammatillisuuden kautta. Sisäisellä moniammatillisuudella tarkoitetaan päiväkodin eri ammattiryhmien yhteistä, jaettua ammatillista toimintaa päiväkodin perustehtävien suorittamiseksi. Tällaista sisäistä moniammatillisuutta toteuttavat työntekijät, jotka työskentelevät esim. samassa lapsiryhmässä. Ulkoisella moniammatillisuudella tarkoitetaan päiväkotihenkilöstön yhteistyötä päiväkotikontekstin ulkopuolella olevien ammattiryhmien kanssa silloin, kun he työskentelevät yhteisten perheiden parissa. (Karila & Nummenmaa 2001, 41–42.) Päiväkodin johtaja ja lastentarhaopettaja ovat yleensä päiväkodissa työntekijöitä, jotka ovat yhteistyössä sosiaalityöntekijään yhteisten perheiden ja lasten asioissa.

Ulkoisessa ammatillisuudessa voidaan erottaa suppea ja laaja näkökulma. Suppeasta viitekehuksesta on kyse silloin, kun päiväkodin työntekijät tekevät yhteistyötä muiden ammattiryhmien kanssa työskennelläkseen yhteisten asiakkaiden parhaaksi. Tällöin käytössä oleva osaaminen ja asiantuntijuus keskittyvät yksittäisen perheen tai lapsen tilanteen tukemiseen ja auttamiseen. (Karila & Nummenmaa 2001, 146–147.) Päivähoitoa käytetään usein lastensuojelun avohuollon tukitoimena, jolloin lastensuojelun työntekijällä on parhaassa tapauksessa mahdollisuus saada päivähoidon työntekijästä itselleen ammatillinen työpari (Junttila 2004, 15). Moniammatillisen toiminnan kehittämiseksi voidaan lähteä etsimään uusia laajempia hallinnollisia rajoja ylittäviä toimintamalleja, yhteistä suunnittelua ja eri ammatillisista muodostuvan asiantuntijuuden kokonaisvaltaista käyttöönottoa (Karila & Nummenmaa 2001, 147).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden välistä yhteistyötä. Sosiaalityöntekijällä tarkoitetaan sosiaalityöntekijää alueelli-

sessä sosiaalityössä sekä lastensuojelussa. Tutkimuksen tehtävänä on tarkastella päiväkodin työntekijöiden käsityksiä sosiaalityöntekijöistä yhteistyökumppaneina, ja miten yhteistyön vastavuoroisuus näkyy käsityksissä. Päiväkodin työntekijöillä tarkoitetaan hallinnollisia johtajia, lapsiryhmässä työskenteleviä johtajia, erityislastentarhanopettajia, lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia, jotka tutkimuksen analysoinnissa jaetaan kasvatus- ja hoitovastuullisiin päiväkodin työntekijöihin. Tutkimusmenetelmänä käytetään puolistrukturoitua kyselylomaketta.

Moniammatillisuutta koskeva lainsäädäntö on oleellinen osa yhteistyötä. Seuraavassa luvussa käydään lävitse tarkemmin yhteistyöhön liittyviä lakeja.

3.5 Yhteistyötä koskeva lainsäädäntö

Sosiaali- ja terveysalalla toimivat työntekijät saavat työnsä kautta tietoonsa monenlaisia asioita. Asiakastyössä tuotetaan, kerätään ja tallennetaan tietoa. Tämä tieto koskee aina asiakkaan henkilökohtaisia ominaisuuksia ja se saattaa olla luonteeltaan hyvinkin arkaluonteista. Sosiaalihuollon asiakastietoa joudutaan myös luovuttamaan eri tilanteissa. Tietoa voi tarvita joko asiakas itse tai toinen viranomainen. Tiedot ovat kuitenkin aina henkilökohtaisia, joten siksi sosiaali- ja terveysalalla on pyritty varmistamaan asiakkaan oikeusturva liittyen asiakkaan kohteluun ja tietosuojaan. Sairaaloissa ja terveyskeskuksissa on jo pitkään toiminut potilasasiamies, jonka tehtävänä on varmistaa potilaan saama asianmukainen kohtelu. Sosiaalialalla toimii sosiaaliasiamies, jonka puoleen asiakkaalla on mahdollisuus kääntyä niin halutessaan. Lain mukaan kunnan on nimettävä sosiaaliasiamies, joka tarvittaessa neuvoo ja avustaa asiakasta sosiaalihuollon asiakaslain soveltamiseen liittyvissä asioissa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000).

Myös päivähoidon ja sosiaalityöntekijän yhteistyössä käsitellään lasta ja perhettä koskevia asioita. Päivähoidon työntekijä kohtaa lapsen ja perheen lähes päivittäin ja pystyy muodostamaan lapsen hyvinvoinnista käsityksen.. Päiväkotiryhmässä kaikki lapsen hoitoon ja kasvatukseen osallistuvat aikuiset tekevät havaintoja päivän aikana. Päivähoidon arjessa tapahtuu monenlaista eikä kaikkea ole tarkoituksenmukaista kirjata ylös. Päivähoidossa koh-

distuu lapsiin ja päivähoidon toimintaan myös systemaattista arviointia, joka toimii kehittämisen perustana. Arvioinnin myötä saatu tieto on tarpeen varsinkin silloin, kun herää huoli lapsesta ja määritellään erityisen tuen tarvetta. (Huhtanen 2004, 69.) Päivähoidon työntekijä saa tietoonsa joko perheeltä itseltään tai omien havaintojensa perusteella tietoja, jotka ovat henkilökohtaisia ja salassa pidettäviä. Päivähoidon työntekijällä on kuitenkin lastensuojelulain (1983/683 40§: n) mukaan ilmoitusvelvollisuus: *Jos sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa oleva henkilö on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, hänen on viipymättä ilmoitettava asiasta sosiaalilautakunnalle.*

Sosiaalihuoltolain 1§:n käsitelmäärittelyn mukaan *sosiaalihuollolla tarkoitetaan sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen ja yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.* Päivähoito on tällainen sosiaalipalvelumuoto, jonka järjestämistä kunnan on huolehdittava.. Asiakkaan turvaksi on säädetty *laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista* eli ns. *sosiaalihuollon asiakaslaki*. Lain tavoitteena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).) Tarkoituksena on myös, että asiakas osallistuisi itseään koskevaan päätöksentekoon. Sosiaalihuollon asiakkuus on niillä henkilöillä, jotka hakevat ja käyttävät sosiaalihuollon palveluja tai etuuksia. (Sorvari 2001, 37–38, 40.)

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Asiakkaalla on oikeus saada hyvää sosiaalihuoltoa siten, että hänen ihmisarvoaan, vakaumustaan ja oikeutta päättää omista asioistaan kunnioitetaan. Laki velvoittaa ottamaan huomioon asiakkaan äidinkielen ja kulttuuritaustan lisäksi myös asiakkaan toivomukset ja mielipiteen. Asiakkaalle on kerrottava hänen oikeutensa ja velvollisuutensa selkeästi. Myös erilaisten tukien ja palveluiden vaihtoehdot on selitettävä asiakkaalle ymmärrettävästi. Asiakas ja työntekijä laativat yhdessä suunnitelman, jossa sovitaan palvelun toteuttamisesta. Molemmat myös sitoutuvat suunnitelman toteuttamiseen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Vanhemmilla tai muulla huoltajalla on aina ensisijainen vastuu lapsesta. Lapsella on kuitenkin oikeus sanoa oma mielipiteensä ja vaikuttaa omiin asioihinsa ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Lapselle voidaan määrätä edunvalvoja, mikäli huoltaja ei kykene valvomaan lapsen etua riittävästi. Lapsi voi myös hyvin erityisestä syystä kieltää asian kertomisen huoltajalleen. Kaikissa sosiaalihuollon toimissa on aina otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Asiakkaalla on oikeus määrätä omista asioistaan niin pitkälle, kuin se vain on mahdollista. Mikäli asiakas ei tähän kykene, sosiaalityöntekijä kuulee asiakkaan läheisiä tai laillista edustajaa. Asiakkaalla on oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista. Hän on myös itse velvollinen antamaan tarvittavat tiedot. Asiakkaan on myös saatava tietää, mihin hänen antamia tietoja tarvitaan ja mihin ne tallennetaan. Sosiaalihuollon viranomaisen saa tietoonsa salassa pidettäviä tietoja, mikäli hän niitä välttämättä tarvitsee. Asiakkaalle on kuitenkin annettava mahdollisuus tutustua muualta hankittuihin tietoihin sekä annettava mahdollisuus lisäselvityksen antamiseen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Salassapito, vaitiolovelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen luovuttaminen

Sosiaalihuollon asiakkaita koskevat asiakirjat ovat salassa pidettäviä, joista saa antaa tietoa asiakkaan suostumuksella. Sosiaalihuollon työntekijöillä on vaitiolovelvollisuus, joka tarkoittaa sitä, että työntekijä ei saa antaa asiasta tietoja ulkopuolisille muuta kuin poikkeustapauksessa. Salassapitovelvollisuus suojaa asiakkaan yksityisyyttä. Mikäli tieto on kuitenkin välttämätön asiakkaan edun vuoksi, se voidaan antaa ilman asiakkaan lupaa. Tällöin myös tiedon saajalla on vaitiolovelvollisuus. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.) Sosiaalihuollon järjestäjä voi siis salassapitovelvollisuuden estämättä antaa tietoja, mikäli ne ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi. Salassapitovelvollisuus koskee yhteistyötä myös lapsen siirtyessä päivähoidosta kouluun. Perusopetuslain 40§:n mukaan *opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, 37§:ssä tarkoitetut henkilöt ja opetusharjoittelua suorittavat eivät saa luvattomasti sivullisille ilmaista, mitä he ovat koulutukseen liittyviä tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai tässä laissa tarkoitetun henkilöstön taikka heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista tai taloudellisesta asemasta.* (Huhtanen 2004, 92.)

Sosiaalihuollon viranomaisen oikeus salassa pidettäviin tietoihin ja virka-apuun

Lain mukaan viranomaisen on annettava hallussaan olevat tiedot ja selvitykset, mikäli ne ovat välttämättömiä sosiaalihuollon järjestämiseksi, siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkastamista varten. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000). Luovutettavan tiedon on oltava tehtävien suorittamiseen välttämätöntä. Tietojen hankkimista perusteltaessa on myös tarkoin selvitettävä ja perusteltava, miksi tieto hankitaan ilman asiakkaan suostumusta. (Sorvari 2001, 120–121). Salassa pidettäviä tietoja on mahdollista siirtää myös moniammatillisissa yhteistyöpalavereissa, jos vanhemmat antavat siihen luvan. Vanhemmille on kerrottava tarkoin, millaisesta tiedosta on kyse ja kenelle tietoja luovutetaan. Vanhempien on tiedettävä myös kuinka kauan lupa on voimassa ja mihin tarkoitukseen tietoja tarvitaan. (Huhtanen 2004, 92–93.)

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista (L272/2005) määrittelee sosiaalityöntekijän, lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan tehtävissä työskentelevien henkilöiden kelpoisuuden. Sosiaalityöntekijän tehtävään kelpoisuusvaatimuksena on ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat opinnot sosiaalityössä. Lastentarhanopettajana voi toimia henkilö, jolla on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus, tai sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyy varhaiskasvatukseen tai sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot. (vähintään 60 opintopistettä). Lastenhoitajan tehtävään kelpoisuusvaatimuksena on soveltuva sosiaali- ja terveysalan perustutkinto tai muu vastaava tutkinto. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista L272/2005.)

4 SOSIAALISEN VAIHDON TEORIA

Sosiaalisen vaihdon teoria on ensimmäinen tässä tutkimuksessa käytetyistä teorioista, jonka mukaan ihmisten välisessä kanssakäymisessä pyritään kontaktiin erityisesti henkilöiden kanssa, joista uskotaan olevan itselle hyötyä. Tämän teorian perusteella voidaan sanoa, että päiväkodin työntekijöiden silmissä sosiaalityöntekijän status on korkealla, koska päiväkodin työntekijät odottavat saavansa tukea sosiaalityöntekijältä silloin, kun työskennellään yhteisten ja haasteellisten lapsiperheiden kanssa.

Sosiaalisen vaihdon teorian luojana pidetään amerikkalaista sosiologia George Caspar Homansia (1910–1989). Homans toimi mm. sosiologian professorina Harvardin yliopistossa. Homans kehitti sosiaalisen vaihdon teoriaa 1950-luvulla ja julkaisi siitä artikkelin vuonna 1958 *American Journal of Sociology* -lehdessä. Homans esittelee sosiaalisen vaihdon teorian vuonna 1961 ilmestyneessä teoksessaan *Social Behaviour Its Elementary Forms*. Homansin vaikutus sosiologiassa on ollut varsin merkittävä, vaikka varsinkin rationaalisen valinnan teoreetikot kritisoivat hänen teoriaansa sen psykologisen perustan vuoksi. Homans itse arvosteli toiminnallista teoriaa, koska se oli ensinnäkin epäonnistunut selittäessään ihmisen käyttäytymistä, mutta myös kohdatessaan tieteellisiä päämääriä. Jotta yhteiskunnan rakenteita voitaisiin ymmärtää, olivat yhteiskuntatieteilijät tähän asti esittäneet käsityksiä, jotka tarkastelivat yhteiskuntien ominaisuuksia, kuten normeja ja rooleja. Nämä eivät kuitenkaan riittäneet selittämään mitään ja kaipasivat usein itsekkin selitystä. Tämän sijaan heidän olisi pitänyt esittää ehdotuksia, jotka perustuvat oletukselle, että ihmisluonto on universaali ja, että yksilöt toimivat määrätietoisesti hakeakseen sosiaalista hyväksyntää. George Homansin tunnetuin teos on *The Human Group* (1950), vaikkakin hän itse arvosti enemmän teostaan *Social Behaviour Its Elementary Forms* (<http://hrr.hartsem.edu/ency/homans.htm>.)

Sosiaalisen vaihdon teoria perustuu behavioristiseen oppimisteoriaan. Sen mukaan ihmiset ovat itsekkäitä olentoja, jotka tavoittelevat etuja ja pyrkivät välttämään haitallisia asioita. Myös sosiaaliset suhteet selitetään itsekkästä eduntavoittelusta johtuvaksi. Oppimisteoriassa yleisten palkintojen ja rangaistusten sijaan sosiaalisen vaihdon teoriassa puhutaan hyödyistä, kustannuksista, voitoista ja tappioista. (Helkama ym. 1998, 63–64.)

Homansin mukaan ihminen on itsekäs olento, joka pyrkii sosiaalisissa suhteissaan saavuttamaan mahdollisimman paljon etuja mahdollisimman vähin kustannuksin. Sosiaalinen kanssakäyminen on eräänlaista vaihtokauppaa, koska monien tavoiteltavien etujen suhteen ihmiset ovat riippuvaisia toisistaan. Kustannukset aiheutuvat siitä, että ihmisen on itse ponnostettava vaihtoon ja siitä, että saavuttaakseen jotakin ihmisen on vastaavasti luovuttava jostakin. Sosiaalisissa suhteissa saatujen kokemusten perusteella jokaiselle muodostuu vertailutaso, jonka suhteen kontaktiin pyrkimistä arvioidaan. Vuorovaikutussuhteita pyritään luomaan henkilöihin, joiden arvellaan voivan välittää arvokkaita palkintoja. Yksilön attraktiivisuus eli puoleensavetävyys muodostuu niiden palkintojen perusteella, joita hän pystyy muille tarjoamaan (Homans 1974, 12, 15–50.)

4.1 Sosiaalisen käyttäytymisen peruselementit

Homans esittelee kuusi sosiaalisen käyttäytymisen hypoteesia (General Propositions), jotka muodostavat sosiaalisen vaihdon teorian ytimen:

1. Kaikessa inhimillisessä toiminnassa on kyse siitä, että mitä useammin ihminen saa palkinnon tietystä käyttäytymisestään, sitä useammin hän suorittaa tätä toimintaa. (Success Proposition)
2. Ihminen on taipuvainen toistamaan sellaista toimintaa, josta hän on aikaisemmin saanut positiivista palautetta tai jolla hän on voinut välttää epämiellyttävän tilanteen. Ärsyke-reaktio-toiminta. (Stimulus Proposition)
3. Mitä hyödyllisempi toiminnan tulos on ihmiselle, sitä suuremmalla todennäköisyydellä hän suorittaa toimintaa. (Value Proposition)
4. Mitä useammin lähimenneisyydessä käyttäytymisestä on seurannut tietty palkinto, sitä hyödyttömämpi palkinto enää on. Palkkio ei ole enää erityinen eikä arvostettava, kun se esiintyy usein. (Deprivation-Satiation Proposition)
5. A. Jos henkilö ei saa käyttäytymisestään positiivista palautetta tai häntä rangaistaan siitä odottamattomalla tavalla, hän tulee vihaiseksi; hän alkaa todennäköisemmin käyttäytyä aggressiivisesti ja sellaisen käytöksen seuraukset ovat hänelle arvokkaampia.
B. Jos henkilö saa odottamaansa positiivista palautetta, esimerkiksi suuremman palkinnon käyttäytymisestään kuin odotti tai jos hän ei saanutkaan odottamaansa rangaistusta, hän on

erittäin tyytyväinen; hän todennäköisemmin käyttäytyy hyväksyttävällä tavalla ja sen käyttämisen seuraukset ovat hänelle arvokkaampia. (Aggression-Approval Propositions)

6. Joutuessaan valitsemaan eri toimintatapojen välillä, henkilö valitsee sen tavan, jolla on tilanteessa suurin arvo koskien mahdollisuutta saavuttaa toivottu tulos (The Rationality Proposition) (Homans 1974, 15–50.)

Edellä esitettyihin kuuteen periaatteeseen kiteytyy selkeästi sosiaalisen vaihdon teorian yhteys behaviorismiin. Ihmisen havaittavissa oleva käyttäytyminen on siis reaktiota ulkoisista ärsykkeistä. Palkkion saaminen lisää ihmisen kiinnostusta tehtävän suorittamiseen ja palkkio koetaan sitä arvokkaampana, mitä enemmän sen eteen on joutunut ponnistelemaan. Toisaalta taas palkkion arvo vähenee, jos se on liian helposti saavutettavissa. Mitä enemmän odotettavissa olevaa palkkiota ihminen arvostaa, sitä todennäköisemmin hän pyrkii sen saavuttamaan.

4.2 Vaihdon välineet

Kuten jo edellä todettiin, ihmisten välinen kanssakäyminen on eräänlaista vaihtokauppaa. Mitä sitten vaihdetaan? Helkama ym.(1998) siteeraa Foa & Foa, joiden mukaan vaihdettavat edut voidaan jakaa konkreettisiin ja abstrakteihin sekä erityisiin; niiden arvo riippuu antajasta. Vaihdon välineitä ovat rakkaus, arvostus, palvelut, tavarat, tieto ja raha. Rakkauksella voidaan tarkoittaa sosiaalista tukea, josta saadaan mielihyvää (kiintymys, ymmärtämys). Arvostus nostaa saajan itsetuntoa (kehuminen, kunnioitus). Rakkaus ja arvostus ovat erityisiä vaihdon välineitä, sillä emme halua kenen tahansa kiintymystä tai arvostusta. Palveluilla voidaan viitata erilaisiin auttamistapahtumiin, kuten esimerkiksi ammattimaiseen auttamiseen Helkama ym.(1998, 65.) Lastentarhanopettaja saattaa odottaa sosiaalityöntekijältä tukea työhönsä ja haluaa konsultoida sosiaalityöntekijää vaikeissa tilanteissa. Sosiaalityöntekijän viranomaisstatus saattaa olla niin merkittävä, että lastentarhanopettaja haluaa ansaita sosiaalityöntekijän arvostusta.

Kaikkea ei kuitenkaan voi vaihtaa kaikkeen. Tai ei ainakaan pitäisi voida vaihtaa. Uriel ja Edna Foan mukaan sopivampaa on vaihtaa sellaisia asioita, jotka ovat yhtäläisiä erityisyytensä ja konkreettisuutensa suhteen. Rahalla on mahdollista ostaa tavaroita, palveluita ja

tietoa. Sopimatonta on kuitenkin tyrkyttää rahaa vastineeksi arvostuksesta tai rakkaudesta. (Helkama ym.1998, 65–66))

Sosiaalisissa suhteissa tapahtuvan vaihdon tulisi tietenkin olla tasapuolista ja vastavuoroista siten, että osapuolten saamat edut ovat oikeassa suhteessa heidän sijoituksiinsa nähden. Epäoikeuden mukaiseksi koettu jako herättää suuttumusta. Tasasuhtateoria (equity theory) nostaa arvion oikeudenmukaisuudesta sosiaalisen vaihdon perusteeksi. Sosiaalisen suhteen aikaansaaminen ja ylläpitäminen vaatii osapuolilta sijoituksia, jotka voivat olla aikaa, rahaa tai työtä. Suhteen eri osapuolille koituvaa etua voidaan arvioida sijoitusten ja tuoton suhteen perusteella. Edunjako on oikeudenmukaista silloin kun kunkin osapuolen kohdalla sijoitusten ja tuoton suhde saa saman arvon. (Helkama ym.1998, 64).

Sosiaalityöntekijä ja lastentarhanopettaja tekevät yhteistyötä erityisesti silloin kun päivähoiton henkilökunnalle syntyy huoli jostakin lapsesta. Tällöin päivähoidosta otetaan yhteyttä sosiaalityöntekijään. Tilanne voi olla myös toisinpäin; sosiaalityöntekijällä on huoli lapsesta ja hän ottaa yhteyttä päiväkotiin. Sosiaalityöntekijällä on oikeus saada tietoa lapsen ja perheen asioista, mikäli hänellä on huolta heistä. Jos lastentarhanopettaja kokee jatkuvasti olevansa antava osapuoli tiedon vaihdon suhteen eikä koe saavansa vastavuoroisesti sosiaalityöntekijältä tietoa, lastentarhanopettajan motivaatio yhteistyön tekemiseen voi laskea. Sosiaalisen vaihdon teoriassa toimijoiden välinen yhteistyö jatkuu ja kehittyy niin kauan kuin molemmat osapuolet hyötyvät siitä.

Arvoilla kuvataan yksilöiden ja ryhmien tärkeänä pitämiä henkilökohtaisia tai sosiaalisia ominaisuuksia. Ne ovat merkittäviä välineitä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Mikäli niitä ei ajatella ihmisten ominaisuuksina, vaan niitä pidetään eri tilanteissa sovellettavina mittareina, voidaan arvomaailman supistumista tai laajentumista tarkastella arvojen käyttötarkoituksen mukaan. Sekä arkiymmärrys että psykologiset teoriat osoittavat, että ihmisen on mahdotonta antaa arvoa sellaiselle mikä ei ole hänen kokemuspiirissään. (Helkama 1997, 255.) Jos päiväkodin työntekijöillä ei ole kokemusta sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä, voidaanko heiltä edes vaatia omaaloitteellisuutta yhteistyöhön? Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöiden tulisi olla yhteydessä erityisesti sellaisiin päiväkoteihin, joissa yhteistyötä ei ole ollut lainkaan tai se on osoittautunut vähäiseksi.

Moniammatillista yhteistyötä tehtäessä tiimissä voi olla jäsenenä enemmän kuin yksi lastentarhanopettaja ja sosiaalityöntekijä. Mukana voi olla myös muita yhteistyökumppaneita, jotka edustavat eri alojen ammattilaisia. Yhteistyön sujumiseen vaikuttavat monet tekijät. Homansin mukaan ihmiset vertaavat ryhmässäkin sijoituksiaan ja palkintojaan ryhmän muiden jäsenten sijoituksiin ja palkintoihin. Ryhmän jäsenillä on sosiaalinen asema (status), jonka piirteitä voivat olla mm. pätevyys, ikä ja vastuu. Nämä piirteet voidaan nähdä myös sijoituksina. Palkintojen odotetaan yleensä olevan tasapainoisessa suhteessa sijoitukseen nähden. Kyseessä on tällöin suhteellinen oikeudenmukaisuus (distribute justice). Aina suhteellinen oikeuden mukaisuus ei kuitenkaan toimi. Silloin ryhmän jäsenet tuntevat syyllisyyttä muita edullisemmasta sijoitusten ja palkintojen suhteesta tai toisaalta vihamielisyyttä muita epäedullisemmasta suhteesta. (Homans 1974,241–268.)

4.3 Sosiaalisen vaihdon teoriaan kohdistuva kritiikki

Sosiaalisen vaihdon teoriaa on kritisoitu paljon. Kritiikki on kohdistunut behavioristisen taustan lisäksi myös siihen, että on olemassa myös sellaisia ihmissuhteita, joissa ei odoteta minkäänlaista vastalahjaa. Tällaisia ihmissuhteita ovat esimerkiksi äidin ja lapsen välinen suhde sekä hädässä olevalle ohikulkijalle annettu apu. Voimmeko kuitenkaan koskaan tietää tarkkaan kenenkään motiiveja? Pyyteettömältä tuntuva äidinrakkaus antaa äidille kuitenkin paljon. Lapsen hymy tai ylipäättään onnen tunne siitä, että saa olla äiti, voivat olla riittävä palkkio. Verenuovuttajalle voi motiivina olla hyvä mieli tai peräti omista terveydellisistä syistä suoritettu luovutus. Ei ole myöskään mitenkään harvinaista, että ihmettelemme parisuhteessa elävää miestä ja naista. Ulospäin voi näyttää siltä, että toinen on täysin antava ja toinen saava osapuoli suhteessa. Me emme kuitenkaan voi tietää, miten paljon antavaksi osapuoleksi otaksumamme suhteelta loppujen lopuksi omasta mielestään saa.

Suurin osa lienee kuitenkin sitä mieltä, että sosiaalisissa suhteissa pitää pyrkiä vastavuoroisuuteen ja tasapuolisuuteen. Poliittisin ja sosiaalityön keinoin pyritään luomaan tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa. Lastentarhanopettajan ja sosiaalityöntekijän välisessä yhteistyössä on kyse kuitenkin kahden tasavertaisen toimijan välisestä suhteesta. Molemmat ovat osallisia lapsen asioissa ja omalla sarallaan asiantuntijoita. Lastentarhanopettajalla on vir-

kansa puolesta velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos hän näkee sen aiheelliseksi. Sosiaalityöntekijä on kuitenkin sosiaaliviranomainen ja omaa lain suoman oikeuden puuttua ja ryhtyä toimenpiteisiin asioiden niin vaatiessa. Tämä ei kuitenkaan tee sosiaalityöntekijästä ”ylempiarvoista” kuin lastentarhanopettaja. Käytäntö on usein kuitenkin toisenlainen; sosiaalityöntekijällä on sosiaaliviranomaisen status, johon sisältyy valtaa, ja hän saattaa siten tuntua lastentarhanopettajasta etäiseltä ja jopa pelottavalta. Sosiaalityöntekijän vertailutaso on siis korkeampi kuin lastentarhanopettajan; kun on paljon annettavaa (sosiaaliviranomaisen valta), voi valita ja pitää vertailutasoa korkeana.

4.4 Vastavuoroisuus arkaaisissa yhteiskunnissa

Homansin tavoin Marcel Mauss oli sitä mieltä, että vastavuoroisuutta ilmenee kaikessa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Marcel Mauss julkaisi vuonna 1923 klassikoksi muodostuneen esseensä Lahja (*L'essai sur le don*), joka suomennettiin kuitenkin vasta vuonna 1999. Marcel Mauss (1872–1950) oli ranskalaisen sosiologian perustajan Emile Durheimin sisarenpoika, mutta myös läheinen työtoveri ja oppipoika. Marcel Mauss oli tunnettu ranskalainen sosiologi ja antropologi.

Tutkimuksessaan Mauss tarkastelee lahjojen vaihtamista yleisinhimillisenä ilmiönä. Tutkimus keskittyy vaihdannan muotoihin ja periaatteisiin arkaaisissa yhteiskunnissa. Maussin mukaan mikään lahja ei ole koskaan täysin ilmainen; lahjan saaminen synnyttää aina velvoitteen vastata siihen. Jos lahjan saaja ei halua tai muuten kykene vastaamaan lahjaan, syntyy epätasapainoinen tilanne. Jos lahjan vastaanottaja ei pysty vastaamaan lahjaan, hänen statuksensa heikkenee suhteessa lahjan antajaan. Jollei vastaanottaja halua vastata lahjaan, hän voi pahimmillaan menettää luottamuksen ja kunnian koko yhteisön edessä. (Mauss, 2002.)

Marcel Mauss kuvaa tutkimuksessaan lahjojen kaksinaista luonnetta. Lahjojen antaminen ja vastaanottaminen näyttävät olevan vapaaehtoisia, mutta niihin liittyy kuitenkin pakkoa ja tiukkoja velvoitteita. Vastavuoroisuudessa antamiseen liittyy aina saaminen. Mauss analysoi Luoteis-Amerikan intiaanien keskuudessa vallitsevaa järjestelmää – potlachia, jolla tarkoitetaan totaalista suoritetta. Potlachin ytimenä on antamisen velvollisuus. Yksilön

rooli antajana on merkittävä; hänen on jaettava metsästyssaaliinsa tai jumalilta saamansa lahjat ystävien kesken. Myös vastaanottamisen velvollisuus on yhtä pakottava kuin antamisen velvollisuus. Lahjasta tai potlachista kieltäytyminen osoittaisi haluttomuutta vastavuoroisuuteen. (Mauss 1999, 77–81).

Vastavuoroisuudessa on keskeistä eräänlainen tasapainoilu lahjan vaihdossa. Jos vastalahja on arvoltaan sama kuin alun perin vastaanotettu lahja, syntyy vakaa arvohierarkia. Totaalinen suorite eli potlach koskettaa koko arkaaista yhteiskuntaa. Yksilöiden välillä tapahtuvasta vaihdosta ei löydy merkkejä, vaihto tapahtuu pääasiallisesti erilaisten yhteisöjen kuten esimerkiksi klaanien ja heimojen välillä. Lahjojen vaihto ei myöskään ole pelkästään sitä, että vaihdetaan erilaisia konkreettisia hyödykkeitä, vaan vaihto voi olla luonteeltaan myös sosiaalista. Varsin tyypillisiä vaihdon välineitä ovatkin erilaiset riitit ja juhlat. (Mauss 1999, 31.)

Vaikka Maussin tutkimus onkin tehty muinaisten yhteiskuntien lahjojen vaihdosta, voidaan siinä nähdä yhteyttä myös tämän päivän yhteiskuntaan. Vastavuoroisuudessa ja ylipäätään sosiaalisessa kanssakäymisessä sekoittuvat edelleen vapaaehtoisuuden ja velvollisuuden ilmapiiri. Hyviin käytöstapoihin kuuluu vastata kohteliaisuuteen kohteliaisuudella. Kutsuun on epäkohteliasta jättää vastaamatta ja vastavierailulle on pyydettyä kutsujen isäntäparia. Sosiaalisissa suhteissa ei voida olla ”huonompia” kuin toiset. Paremmuus saavutetaan sillä, että annetaan enemmän kuin itse saadaan.

Sosiaalisen vaihdon teoria on ensimmäinen tässä tutkimuksessa käytetyistä teorioista, jonka mukaan ihmisten välisessä kanssakäymisessä pyritään kontaktiin erityisesti henkilöiden kanssa, joista uskotaan olevan itselle hyötyä. Tämän teorian perusteella voidaan sanoa, että päiväkodin työntekijöiden silmissä sosiaalityöntekijän status on korkealla, koska päiväkodin työntekijät odottavat saavansa tukea sosiaalityöntekijältä silloin, kun työskennellään yhteisten ja haasteellisten lapsiperheiden kanssa. Tutkimuksessa toisena teoriana käytetty sosiaalisten representaatioiden teorian mukaan yksilön käsitykset ympäröivästä maailmasta ja siten myös sosiaalityöntekijöistä eivät ole yksittäisen työntekijän käsityksiä, vaan käsitykset ja mielikuvat ovat yhteisesti työyhteisössä jaettuina ja työkuulttuurin muovaamia. Sosiaalityöntekijöiden statukseen päiväkodin työntekijöiden keskuudessa vaikuttaa sekä omat kokemukset sosiaalityöntekijöistä tai kokemuksen puuttuessa työkavereiden kertomat kokemukset tai mielikuvat heistä. Sosiaalisten representaatioiden teorian mukaan ihmiset

myös muovaavat käsityksiään yhä uudelleen ja uudelleen. Siksi omat myönteiset käsitykset sosiaalityöntekijöistä voivat muuttua kielteiseksi, jos työyhteisössä on paljon niitä, joiden käsitykset ovat kielteisiä tai päinvastoin. Kaikille päiväkodin työntekijöille ei ole välttämättä kertynyt kokemusta yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Siksi tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä oletuksesta, että kasvatusvastuullisilla päiväkodin työntekijöillä on hoitovastuullisia enemmän kokemusta sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Tässä tutkimuksessa siis korostetaan työntekijöiden käsityksiä – sosiaalisia representaatioita – sosiaalityöntekijöistä yhteistyökumppaneina eikä yhteistyöstä saatuja kokemuksia. Seuraavassa luvussa esitellään tarkemmin sosiaalisten representaatioiden teoria; representaatioiden syntyminen, representaatiot yhteisesti jaettuna todellisuutena ja representaatioita kohdannut kritiikki.

5 SOSIAALISTEN REPRESENTAATIOIDEN TEORIA

Moscovici, sosiaalisten representaatioiden teorian kehittäjä, arvostetaan tutkijana. Vuosien varrella häntä on alettu pitää jonkinlaisena kulttihahmona, jonka varhaisia tekstejä saattavat nuoret innokkaat tutkijat lainata sanasta sanaan samalla, kun Moscovici itse istuu mukana kuulijakunnassa. (Pirttilä-Backman & Helkama 2001, 272.) Moscovicin (1984) mukaan sosiaalisten representaatioiden teoria tarkastelee ihmisten yhteisiä tulkintoja maailmasta ja tapoja ymmärtää sosiaalisesti merkityksellisiä ilmiöitä. Serge Moscovici pitää sosiaalisia representaatioita sosiaalipsykologian erityisenä tutkimusalueena. Tälle lähestymistavalle antoi sysäyksen hänen väitöskirjansa *La Psychanalyse, son image et son public* (1961) Sorbonnen yliopistossa (Farr 1984, 129.) Ainutlaatuiseksi teorian tekee hänen mukaansa se, että sosiaaliset representaatiot eivät ole yksittäisen yksilön käsityksiä asioista tai ympäröivästä maailmasta, vaan kulttuurin muovaamia kokonaisuuksia, joiden avulla yksilö osaa suunnistaa yhteiskunnassa. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos järjesti vuonna 1995 sosiaalisten representaatioiden kesäkoulun Lahdessa ja symposiumin Mustion linnassa, joiden pääpuhujina oli itseoikeutetusti sosiaalisten representaatioiden ”grand old man” Serge Moscovici (Helkama 2003, 32).

Moscovicin sosiaalisten representaatioiden käsitteelliset lähtökohdat löytyvät Durkheimin tutkimista perinteisistä yhteisöistä ja kollektiivisista representaatioista. Sosiaaliset ja yksilölliset representaatiot ovat näin ollen eri asia. Durkheim erotti yksilöllisen ja kollektiivisen ajattelun toisistaan käyttämällä kollektiivisen representaation käsitettä, jolla hän tarkoitti yhteiskuntaa koskevia myyttejä, legendoja ja uskomusjärjestelmiä. (Deutscher 1984, 77).

Jasparsin ja Fraserin (1984, 102) mukaa Moscovici pitää sosiaalisia representaatioita moniselitteisinä käsitteinä, jotka tarkoittavat arvojen, ajatusten ja käytäntöjen järjestelmiä ja joilla on kaksi tehtävää. Ensiksi representaatiot määrittelevät esineet, ihmiset ja tapahtumat, joita kohtaamme. Niiden avulla vertaillaan, luokitellaan ja selitetään erilaisia tapahtumia ja asioita. Toiseksi representaatiot kohdistavat asiat osaksi sosiaalista ympäristöä. Ne tunkeutuvat ihmismieleen vastustamattomalla voimalla, jossa yhdistyy perinteinen ajattelutapa. Kun representaatio on luotu, se tulee osaksi jokapäiväistä toimintaamme ja muo-
vaa sosiaalista ympäristöä määräämällä jopa sitä, mitä ajattelemme. Representaatio, jonka olemme aikaisemmin luoneet jostakin tapahtumasta tai yksilöstä ei ole suorassa suhteessa

ajattelutapaamme, mutta ajattelutapamme riippuu representaatiosta. Toisin sanoen perinteinen ajattelutapamme ohjaa sitä, mitä sillä hetkellä on ajateltava. (Moscovici 1984, 7-10).

Millä perusteella valikoimme asian, josta muodostamme sosiaalisen representaation? Onko asiaa kohtaan osoitettu kiinnostus se tekijä, joka motivoi muodostamaan sosiaalisen representaation? Näin asia voisi olla esim. päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisessä yhteistyössä. Päiväkodin työntekijät pitävät tärkeinä sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävää yhteistyötä erityisesti silloin, kun he työskentelevät yhteisten lapsiperheiden kanssa. Jos sosiaalityöntekijöiden ammattiryhmä ei ole heidän kannaltaan tärkeä yhteistyökumppani, representaatiota ei synny. Millaiseksi sosiaalityöntekijä representoituu päiväkodin työntekijöiden käsityksissä riippuu siitä, minkälaisia yhdessä jaettuja käsityksiä tai kokemuksia päiväkodin työntekijöillä on yleensä sosiaalityöntekijöistä. Samalla tavalla rakentuu päiväkodin työntekijöiden mielikuva yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Päiväkodin työntekijöiden mielikuvissa hyvän yhteistyön representaation voidaan olettaa olevan sellainen, jossa sosiaalityöntekijä on aloitteellinen osapuoli yhteistyön suhteen silloin, kun päiväkodissa oleva lapsi on lastensuojelun asiakkaana. Negatiivinen mielikuva yhteistyöstä voisi puolestaan olla sellainen, jossa päiväkodin työntekijä kokee olevansa yhteistyössä tietoa antava osapuoli ja sosiaalityöntekijä salamyhkäinen tiedustelija.

5.1 Sosiaalisten representaatioiden syntyminen

Ankkurointi ja objektivointi ovat psykologisia prosesseja, jotka helpottavat uuden asian omaksumista. Nämä prosessit ovat tärkeitä sosiaalisten representaatioiden synnyssä. Ankkuroinnissa on kyse uuden tiedon yhdistämisestä jo olemassa olevaan tietoon luokittelun ja nimeämisen avulla. Asiat, joita ei ole vielä nimetty tai luokiteltu ovat vieraita jopa pelottavia. Ankkurointi tekee mahdolliseksi asiasta keskustelemisen. Kun luokitellemme asioita tai henkilöitä liitämme heihin positiivisia tai negatiivisia mielikuvia aikaisempien kokemustemme pohjalta. On helpompi olla samaa mieltä silloin, kun itsellä on aikaisempia samankaltaisia kokemuksia henkilöistä tai asioista. (Moscovici 1984, 29, 31.) Moniammatillisissa yhteistyöpalavereissa uuden, vieraan työntekijän esittäytyminen tietyn ammattikunnan edustajana auttaa ankkuroimaan hänet näihin kategorioihin.

Objektivointi tarkoittaa tuntemattoman ja abstraktin muuttamista tutuksi ja konkreettiseksi. Objektivointi on aktiivisempi prosessi kuin ankkurointi. Se on epätarkan käsitteen ja mielikuvan yhdistämistä. Objektivointiin liittyy figuratiivinen ydin, kuvallisessa tai kuvainnollisessa muodossa muistiin tallennettu osa. Moscovicin käyttämän esimerkin mukaan vertaamalla Jumalaa isään näkymätön henkilö tulee näkyväksi. Mielikuvista tulee objektivoinnissa pikemminkin todellisuuden kuin ajattelun osia. (Moscovici 1984, 37–38, 40.)

Uudet ideat ja käsitteet ovat aluksi abstrakteja ja määrittelemättömiä ennen kuin ne vakiintuvat kulttuuriin. Uusista asioista puhuminen tai niihin reagoiminen edellyttää asioiden konkretisointia omassa mielessä. Jotta asioita olisi helpompi muistaa, ihmiset yksinkertaistavat monimutkaisen asian muuttamalla sen muutamiksi kuviksi. (Moscovici, 1984, 38–39.) Lastensuojeluilmoituksen tekeminen saattaa tuntua joistakin lastentarhanopettajista hankalalta, koska päiväkodissa työntekijät saattavat epäillä ilmoituksen tekemisen jälkeen yhteistyön vanhempien kanssa vaarantuvan tai pelkäävät lapsen joutuvan kärsimään tilanteestaan entistä enemmän. Monimutkaiselta tuntuva lastensuojeluilmoitukseen liittyvä prosessi saa kasvokuvat, edellyttäen kuitenkin sitä, että henkilökunta on tietoinen prosessin etenemiskulusta. Lastensuojeluilmoituksen eri vaiheet liitetään ensin päiväkodinjohtajaan ja sen jälkeen tuttuun lastensuojelun sosiaalityöntekijään, joka on päiväkodissa yhteistyökumppanina.

Konkretisoimalla ja yksinkertaistamalla ideat ihmiset pystyvät keskustelemaan niistä keskenään. Mitä enemmän niistä puhutaan yhdessä, sitä varmemmilla ne alkavat tuntua. (Moscovici 1984, 38.) Kun työntekijöillä on selkeä malli lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, sosiaalityöntekijä on tuttu ainakin kasvojen perusteella ja päivähoidon henkilökunnalle annetaan mahdollisuus keskustella niistä tuntemuksista, joita lastensuojeluilmoituksen tekemisestä seuraa, kynnys seuraavan ilmoituksen tekemiseen ei enää ole niin korkea.

Representaatioiden esiintyminen perustuu muistiin, joka on monikerroksinen ja josta ammennamme mielikuvamme ja sanastomme. Kokemukset ja muisti ovat joustavia ja muuttuvia. Siksi ankkurointi ja objektivointi ovatkin tapoja käsitellä muistia. Ankkurointi pitää muistin liikkeellä. Sisäänpäin suuntautuneena se lähettää muistiin ja ottaa pois muistista henkilöitä, tapahtumia ja asioita luokitellakseen ja nimetäkseen niitä. Objektivointi ulospäin suuntautuneena etsii muistista käsitteitä ja mielikuvia yhdistääkseen ne ulkopuoliseen maailmaan ja tehdäkseen jo tiedetyistä asioista tiedostettuja. (Moscovici 1984, 43.)

Sosiaaliset representaatiot syntyvät ympäristön ja yksilön välisenä vuorovaikutusprosessina, jossa ympäristö vaikuttaa ihmisiin ja ihmiset ympäristöön. Vuorovaikutus perustuu representaatioiden olemassaoloon, koska vuorovaikutus pohjautuu yhteisiin merkityksiin tai yhteiseen tilanteenmäärittelyyn, mutta niitä myös luodaan ihmisten välisissä kanssakäymisissä. Tapahtumien merkitys ohjaa käyttäytymistämme, jossa kyseinen merkitys nousee yhteisestä kielestä, yhteisistä arvoista ja kokemuksista saman yhteiskunnan tai ryhmän jäsenenä (Moscovici 1984, 7-8, 66).

Representaatioista voidaan leikillisesti sanoa: ” Ei savua ilman tulta.” Kun näemme savua, tiedämme, että jossain palaa. Jotta saamme selville, mistä savu tulee, etsimme sen aiheuttajan. Savua ei nähdä pelkästään kuvana, vaan se ilmentää ajatteluprosessiamme, jonka tarkoituksena on tulkita kaikkia sosiaalisessa ympäristössämme esiintyviä merkkejä, jotka eivät jätä meitä rauhaan ennen kuin niiden merkitys on varmistettu. (Moscovici 1984, 44–45.) Sosiaaliset representaatiot välittävät havaintojamme maailmasta, mutta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa muutamme, muokkaamme ja luomme niitä uudelleen. Ihminen on tässä prosessissa aktiivinen toimija. Ankkuroinnin ja objektivoinnin avulla annamme psykologisia olentoina oman sävymme sosiaalisille representaatioille, jotka perustuvat sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Eläköön ihminen sosiaalisena ja psykologisena olentona! (Burr 2004, 120–123.)

5.2 Sosiaaliset representaatiot yhteisesti jaettuna todellisuutena

Burr korostaa Moscovicin kutsuvan itsestään selviksi miellettyjä ominaisuuksia sosiaalisiksi representaatioiksi. Yhteisten maailmaa ja ihmisiä koskevien olettamusten avulla ihmiset ymmärtävät omia kokemuksiaan, kommunikoivat keskenään ja sovittavat tekemisiään toistensa tekemisiin. Sosiaaliset representaatiot voivat vaikuttaa kokonaisuun yhteiskuntiin, vaikka jokaisella yhteiskunnan jäsenellä ei välttämättä ole samanlainen käsitys asioista. Siksi erilaiset alakulttuurit tai ryhmät voivat muodostaa omia sosiaalisia representaatioita tietyistä asioista tai ilmiöistä. Juuri nämä sosiaaliset representaatiot tekevät ryhmästä ryhmän. (Burr 2004, 114.) Sosiaalipsykologisen tutkimuksen lisäksi psykoanalyttinen tutkimus kansakuntien parissa on auttanut ymmärtämään kuinka kokemukset tai sen puutteet asioista ja representaatioista yhdistyvät säännöissä ja organisaatioissa (Kaës 1984, 366.)

Sekä henkilökunta päiväkodissa että sosiaalityöntekijöiden ammattiryhmä omassa organisaatiossaan muodostavat työyhteisön, jossa vallitsevat tietynlaiset työkuulttuurit myös tehdyn yhteistyön suhteen. Näissä erilaisissa työkuulttuureissa on syntynyt jonkinlainen käsitys päivähoitohenkilöstön ja sosiaalityöntekijöiden välisestä yhteistyöstä – sosiaalisesta representaatiosta. Ne voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia riippuen työntekijöiden aikaisemmista joko omista kokemuksista tai työkavereiden kertomista kokemuksista. Oletukset voivat mennä ristiin siten, että sosiaalityöntekijät voivat olettaa päivähoidossa työntekijöiden olevan tyytyväisiä yhteistyöhön, vaikka tosiasiallisesti kokemukset heillä olisivatkin toisenlaisia. Mielenkiintoiseksi muodostuukin ajatus tilanteesta, jossa työntekijä tulee tietoiseksi sosiaalisesta representaatiostaan erityisesti silloin, kun näkemykset eivät toisen osapuolen kanssa ole samanlaisia. Riippumatta toisen osapuolen perusteluista yksilö voi pitää alkuperäistä näkemystään asiasta ainoana oikeana todellisuutena.

Sosiaalisilla representaatioilla on yhteys ihmisten jokapäiväiseen arkielämään. Selviytyäksemme siitä meidän on suhtauduttava kanssaihmissiimme tavalla tai toisella. Ollessamme tekemisissä toisten ihmisten kanssa muodostamme jonkinlaisen käsityksen heidän sanomisistaan, tekemisistään tai tekemiseen johtavista syistä. Sosiaalisten representaatioiden erityispiirteenä on, että ne ovat yhteisesti jaettuina, sosiaalista todellisuutta ja vaikuttavat yksilöiden käyttäytymiseen (Jaspars & Fraser 1984, 123.) Vuorovaikutustilanteissa määrittelemme jatkuvasti uudelleen arkiymmärrystämme, joka luo pohjan mielikuville ja merkityksille, joita ilman mikään yhteisö ei voi toimia. Samoin erilaiset yhteisöt ovat haavoittuvia, mikäli sosiaalisten representaatioiden muodostuminen ei perustu tieteellisiin teorioihin ja ideologioihin, jotka muuntuvat yhteisesti jaetussa todellisuudessa. (Moscovici 1984, 18–19).

Koska ihmiset sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muokkaavat ja muotoilevat sosiaalisia representaatioita uudelleen ja uudelleen, tarvitaan yhä enemmän moniammatillisia työryhmiä ja päivähoitohenkilöstön ja sosiaalityöntekijöiden välistä parityöskentelyä yhteisten asiakasperheiden kanssa, jotta eri ammattiryhmien edustajat oppisivat ymmärtämään toistensa ammattikieltä, työskentelytapoja ja -periaatteita. Näin kynnyksellä yli hallintokuntarajojen tehtävään yhteistyöhön madaltuisi ja sosiaaliset representaatiot eri ammattiryhmistä saisivat asianmukaisen muodon tai lähenisivät toisiaan.

5.3 Sosiaalisia representaatioita kohdannut kritiikki

Sosiaalisten representaatioiden teoria edustaa sosiaalista konstruktionismia, ja sillä on merkittävä, mutta myös kiistelty asema nykyeurooppalaisessa sosiaalipsykologiassa. Teoriaa on kritisoitu staattisuuden ja yksilöllisyyden vuoksi, mutta se on puhuttanut tutkijoita myös tieteen ja arkiajattelun yhtäläisyyksistä ja eroista. Moscovici perustelee väitettä toteamalla, että ei näe tiedettä ja tieteellistä keskustelua kaukana muista ajattelun muodoista ja arkielämästä, mutta ei halua niitä myöskään samaistaa. (Pirttilä-Backman & Helkama 2001, 268–270.) Vallitsevan tietokäsityksen kannalta Moscovicin tavoittelemat konkreettiset ja paikalliset totuudet ovat vähäarvoisia, koska tiedon korkeimpana muotona pidetään abstrakteina ja universaaleina lakeina ilmaistua teoriaa (Räty 1991, 75).

Teoriaa on pidetty myös vaikeana. Pirttilä-Backmanin ja Helkaman mukaan Moscovici löytää väitteelle seuraavanlaisia syitä: sosiaalipsykologian opetuksessa ei kerrota riittävästi yhteiskunnasta, olemme tottuneet yksinkertaisiin sosiaalipsykologisiin teorioihin ja virheellisesti oletetaan sosiaalisten representaatioiden teorian olevan valmis teoria. Mosvovici (1994) puhuu itse mieluummin lähestymistavasta kuin teoriasta, koska lähestymistapa koostuu pienemmistä erityisteorioista, jotka eivät aina sovi yhteen. (Pirttilä-Backman & Helkama 2001, 271–272.)

Burr korostaa sitä, että teoriaa ei kuitenkaan arvostelun vuoksi tulisi hylätä, vaan kritiikkiin tulisi suhtautua vakavasti. Sosiaalisten representaatioiden käsitettä pidetään turhan laajana ja löysänä. Koska sitä ei voida testata, sitä ei pystytä myöskään tutkimuksella osoittamaan kestävämmäksi. Tämä pätee myös psykoanalyysiin, eikä testaamattomuus kuitenkaan heikennä sen analyyttistä tehoa. Teoria saa arvostelua osakseen myös siksi, että sosiaalisten representaatioiden oletettu yhteisöllinen luonne ei kiinnitä huomiota representaatioiden koko kirjoon yhteiskunnassa, puhumattakaan niiden välisistä ristiriidoista. Burrin mukaan kritisoijat vääristelevät Moscovicin lähtökohtia väittämällä, että teoriaan sisältyy ajatus, että saman kulttuurin ihmiset ajattelevat asioista samalla tavalla. Burr korostaa, että Moscovici ei kieltänyt monimuotoisuutta, ja piti sitä yhtenä syynä sosiaalisten representaatioiden dynaamisuuteen ja muuttumiseen. Monimuotoisuuden tunnustaminen ei tarkoita sitä, että ihmiset eivät voisi olla toistensa kanssa samaa mieltä jollakin tasolla. Huolimatta kritiikistä teoriaa on sovellettu monissa tutkimuksissa. (Burr 2004, 120–121).

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tässä tutkimuksessa käsitellään sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden välistä yhteistyötä, josta ei aikaisempia tutkimuksia löytynyt. Vaasan kaupungin kirjastossa tehtiin aiheesta tiedonhaku 28.11.2005, mutta osumia ei löytynyt. Lisäksi tutkijat tekivät itse tiedonhakuja syyskuussa 2006 yleisistä tietokannoista kuten Nellistä, Lindasta ja Linneasta. Haun perusteella löydettiin yhteistyötä koskeva tutkimus, jossa toisena osapuolena on sosiaalityöntekijä. Sari Alatalo ja Sari Memonen ovat tutkineet pro gradu -tutkielmassaan opettajien ja sosiaalityöntekijöiden välistä yhteistyötä. Tutkimus tehtiin Rovaniemen alueella. Alatalo ja Memonen haastattelivat tutkimuksessaan kuutta opettajaa ja kuutta sosiaalityöntekijää. Tutkimuksessa tuli esiin opettajien ja sosiaalityöntekijöiden välisen yhteistyön suuri tarve. Erityisesti perheisiin ja lasten koulunkäyntiin liittyvissä ongelmissa koettiin tarvetta yhteistyölle. (Alatalo & Memonen 2005, 59–65.) Myös lasten masentuneisuus tuotti suurta huolta sekä opettajien että sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Vaikka yhteistyö tällä hetkellä koettiin sujuvaksi, löytyi myös puutteita ja kehitettävää. Erityisesti tiedonkulku, salassapitovelvollisuus ja toisen ammattiryhmän työnkuvan tuntemattomuus koettiin puutteellisiksi. Myös toimintaohjeet ja resurssit yhteistyön tekemiseen koettiin riittämättömiksi. (Alatalo & Memonen 2005, 81.)

Vaikka puhtaasti päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisestä yhteistyöstä ei löydetty tutkimuksia, löydettiin kaksi päiväkodin ja lastensuojelun kontekstissa tehtyä tutkimusta, joissa lastensuojelun ja päiväkodin välinen yhteistyö on yksi osa tutkimusta. Ensimmäisessä Eeva-Leena Onnismaa on selvittänyt päiväkotien lastensuojeluasioihin liittyviä kokemuksia sekä toiveita, jotka ovat nousseet yhteistyössä lastensuojelun kanssa. Selvityksessä kartoitetaan myös päiväkodin työntekijöiden kokemuksia päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyöstä. Kysely- ja haastattelututkimus tehtiin keväällä 1999 suuren eteläsuomalaisen kaupungin kolmessa päiväkodissa. Onnismaan jatko-opintoihin liittyvä selvitys on osa Stakesin Huostaanotto-projektia. Onnismaa selvitti päiväkodeissa työskentelevien lastenhoitajien ja lastentarhanopettajien näkemyksiä ja kokemuksia lastensuojeluun liittyvissä asioissa. Onnismaa selvittää aihetta kolmen eri teeman avulla: huoli lapsesta, auttamiskeinot ja yhteistyö.

Päiväkodin työntekijälle aiheutui huoli lapsesta useimmiten lapsen hoidon laiminlyönnin tai lapsen kehityksessä ilmenevien häiriöiden tai psyykkisten ongelmien vuoksi. Myös perheen elämäntyyli saattoi olla poikkeava. (Onnismaa 1999, 18–23.) Huolen puheeksiottaminen oli vaikeinta epäiltäessä lastensuojelun tarvetta. Puheeksiottaminen aiheutti usein aluksi torjuntaa tai jopa loukkaantumista. Myöhemmin vanhemmat olivat kuitenkin halukkaita käymään asiaa läpi. (Onnismaa 1999, 24–26.)

Tärkeimmäksi keinoksi auttaa vaikeassa elämäntilanteessa olevaa lasta päiväkodin työntekijät pitivät päiväkodin perustehtävän toteuttamista. Perheterapian ja vanhempien ongelmien selvittämisen ei katsottu kuuluvan tähän perustehtävään. Päiväkodin arki säännöllisine päivärutmeineen tarjoaa lapselle turvallisuutta. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen merkitys lapsen oppimisvaikeuksien ehkäisemisessä koettiin tärkeäksi. Mahdollisimman varhaisella oppimisvaikeuksien tunnistamisella voitiin ehkäistä syrjäytymiseen johtavaa kierrettä. (Onnismaa 1999, 30–31, 33.)

Päiväkotien työntekijöiden kokemukset lastensuojelun työntekijöiden kanssa olivat vaihtelevia. Lastensuojelun työntekijöiden vaihtuvuus koettiin ongelmallisena. Lastensuojelulta odotettiin myös enemmän toimenpiteitä, lastensuojelua pidettiin jopa ”voimattomana”. Vaikka salassapitosäännöstä ei koettu ongelmaksi, toiveena oli kuitenkin parempi tiedonkulku lastensuojelusta päiväkoteihin. Päiväkodin työntekijät kokivat joissakin tapauksissa olevansa pelkkiä tiedottajia ja ”todistusaineiston hankkijoita”. Lastensuojelun työntekijältä toivottiin myös aktiivisempaa yhteydenpitoa asiakasperheisiin. Päiväkodin työntekijät halusivat työskennellä moniammatillisesti, mutta toivoivat työnjaon selkiyttämistä yhteistyössä. (Onnismaa 1999, 46–59.)

Toinen yhteistyötä sivuava tutkimus on Kristiina Alangon (2003) pro gradu -tutkielma. Päivähoidon rooli lastensuojelussa, kuvaili lastentarhanopettajien kokemuksia lastensuojelutyöstä päivähoidossa. Tutkimuksessa tarkasteltiin lastentarhanopettajien käsityksiä ja kokemuksia lastensuojelutehtävästä päivähoidossa, vaikutusmahdollisuuksia lastensuojelullisissa tilanteissa ja viranomaisyhteistyössä. Tutkimuksessa haastateltiin erään keskikokoisen suomalaisen kaupungin 10 lastentarhanopettajaa. Tutkimuksen mukaan lastentarhanopettajan rooli on rakentunut perhekeskeiseksi työntekijäksi, jonka työn kohteena ovat erityisesti vanhemmat. Yksi tutkimuksen osa kohdistuu myös lastentarhanopettajien rooliin viranomaisyhteistyössä, jossa he kokevat olevansa perheen puolella muita viranomaisia

vastaan ja asiantuntijoina lapsen tilanteen arvioinnissa. Heillä ei kuitenkaan ole suurta roolia varsinaisessa yhteistyössä tai päätöksenteossa. Tutkimuksen mukaan tärkein yhteistyötaho oli sosiaalityö. Viranomaisyhteistyötä pidettiin lähes yksisuuntaisena informaation antona. (Alanko 2003, tiivistelmä.)

Tämän tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen kuuluvaa sosiaalisen vaihdon teoriaa on käytetty suomalaisissa tutkimuksissa, erityisesti erilaisissa työyhteisötutkimuksissa. Työpoliittisessa tutkimus-sarjassa on julkaistu toinen raportti 2000-luvulla toteutettavista joustavista työjärjestelyistä. Raportin ovat laatineet Tampereen yliopiston ja Turun yliopiston sosiologian laitosten tutkijat. Tutkimusta ovat ohjanneet professori Raimo Blom ja professori Harri Melin. Raportti koostuu eri tutkijoiden kirjoittamista luvuista. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota erityisesti työpaikkojen johdon näkemyksiin joustavien työaikajärjestelyjen merkityksestä onnistuneelle työn organisoinnille sekä yksityiselämän yhteensovittamisen kannalta. (Työpoliittinen tutkimus 314, esipuhe.)

Tero Mamia ja Jaakko Koivumäki tutkivat työpoliittisen tutkimuksen toisessa osassa luottamusta, sitoutumista ja työelämän joustoja. Yrityksissä käytössä oleville joustaville työjärjestelyille on yhteistä vastavuoroisuus ja se, että muodolliset joustojärjestelyt täydentyvät usein epämuodollisella joustavuudella. Useimmilla työpaikoilla pystytään varsin joustavasti sopimaan joustoista ainakin äkillisen ja tilapäisen henkilökohtaisen tarpeen suhteen. Mamia ja Koivumäki määrittelevät vastavuoroisuuden tutkimuksessaan siten, että joustavaa työaikaa tekevät työntekijät joustavat myös muita enemmän työntajan vaatimusten suhteen. Työntekijät myös sitoutuvat organisaatioon enemmän. Tällä tavoin työaikajoustot palvelevat sekä työntekijän että työnantajan tarpeita, ja edistävät samalla sekä hyvinvointia että tuloksellisuutta Työssä viihtyminen edistää luottamusta ja työpaikkaan sitoutumista.. (Mamia & Koivumäki 2006, 127.) Luottamus ja sitoutuminen näyttävät tutkimuksen mukaan kehittyvän vastavuoroisesti. Kun työnantaja luottaa työntekijään, synnyttää tämä vastavuoroisesti luottamusta ja sitoutumista työpaikkaa kohtaan.

Kiinnostus sosiaalisten representaatioiden teoriaa kohtaan on näkynyt yliopistop opiskelijoiden keskuudessa ja sitä onkin käytetty gradujen teoreettisessa viitekehyksessä. Helkama (2003, 34) kirjoittaa Alina Nikitenkovan (2002) selvittäneen Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksella 1990-luvulla tehtyjen gradujen tiivistelmistä, mitä teorioita niissä oli käytetty. Toiseksi suosituimmaksi lähestymistavaksi osoittautuivat sosiaalisten

representaatioiden teoria ja diskurssianalyysi, joita graduntekijöistä 5 prosenttia oli käyttänyt.

Leena Karhu ja Maria Kiiveri (1997) ovat tekemässään pro gradu -tutkielmassaan, Suomalaisuuden merkitys kuudesluokkalaisille, selvittäneet suomalaisuuden merkitystä lapsille. Tutkimusjoukkoon kuului 60 jyvaskyläläistä kuudennen luokan oppilasta kahdesta eri koulusta. Tutkimusmenetelminä käytettiin lasten itsensä tekemiä kirjoitelmia ja puolistrukturoitua haastattelua. Suomalaisuuden ymmärtämisen taustalla oli teoria sosiaalisista representaatioista. Tutkimustulosten mukaan lapset kokivat suomalaisena olemisen myönteisenä asiana. Heidän ajatuksissaan suomalaisuuden sisällöstä on monia yhteisesti ymmärrettyjä samansisältöisiä käsityksiä, joita kutsutaan representaatioiksi. Tutkimustulokset osoittavat, että tärkeimmäksi suomalaisuuden perustaksi osoittautui kieli. Suomenkielen puhuminen erottaa heidät muista kansoista, ja sen perusteella he tuntevat olevansa suomalaisia. Suurempaan kokonaisuuteen kuuluminen lisäsi lasten turvallisuutta ja ymmärrystä siitä, että on kotoisin jostakin. Suomalaisuutta ja suomenkieltä pidettiin toisistaan erottamattomina. Kielen lisäksi keskeisiksi suomalaisuuden perusteiksi osoittautuivat Suomessa syntyminen ja asuminen. Tässä tutkimuksessa lapset pitivät myös luontoa keskeisenä osan suomalaisuutta. Luontoa pidetään tärkeänä suomalaisen identiteetin kuvaajana ja vahvistajana. (Karhu & Kiiveri 1997, 31, 35, 63–66.)

Heikki Kaitalo tutki jo vuonna 1979 valmistuneessa tutkimuksessaan sosiaali- ja terveydenhuollon välistä yhteistyötä. Tutkimus on nimeltään: Sosiaali- ja terveydenhuollon kuntatason yhteistoiminta. Tutkimuksen lähtökohtana oli tarve kehittää sektorittaista sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoimintaa siltä osin, kuin toiminnan tarvetta synnyttävät tekijät ovat sektoreiden välillä joko täysin yhtenevät tai samankaltaiset. Kaitalo määrittelee yhteistoiminnan käsitteen yhteiseksi tekemiseksi ja siten tilanteeksi, jossa em. sektorit tai niiden edustajat suorittavat jotakin yhdessä. (Kaitalo 1977, 3–5.)

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA METODOLOGISET VALINNAT

7.1 Eettiset näkökulmat

Eettisillä kysymyksillä tarkoitetaan asioiden tekemistä parhaalla mahdollisella tavalla sellaisessa tilanteessa, jossa erilaiset tavoitteet ja periaatteet ovat jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että tutkimus kohdistuu ihmisiin, jolloin he myös reagoivat siihen mitä heistä sanotaan. Siksi eettisten kysymysten esille nostaminen on tärkeää tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa: teorian rakentamisessa, kysymyksenasettelussa, raportoinnissa ja tutkimuksen käytön valvonnassa. Vaikka tutkimuksen ei katsottaisi tuottavan varsinaista vahinkoa tutkittaville, epäasiallinen käyttäytyminen saattaa vahingoittaa tutkimuksen mainetta ja olla esteenä tutkimuksen tekemiselle jatkossa. (Alasuutari 2005, 18,23.)

Kunnioittavaa suhtautumistapaa toista ihmistä kohtaan voidaan pitää ohjenuorana kaikessa ihmisten välisessä kanssakäymisessä; olkoon kyseessä sitten vuorovaikutustilanne tai dokumentoidut asiakirjat. Erityisesti tutkijan kannalta tätä ohjenuoraa pidetään erittäin tärkeänä, koska tutkija on tutkittavan ja itsensä välisessä suhteessa hallitsevassa roolissa, ja vain tutkijalla on tarkka tieto siitä, mihin laajempaan kokonaisuuteen tutkittavilta saadut tiedot liittyvät (Alasuutari 2005, 18).

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa yksi luottamuksen osoitus on, että tuloksia ei esitetä liian pienistä ryhmistä tunnistettavuusriskin vuoksi (Alkula ym. 1995, 295). Anonyymisoinnin keinoja ovat mm. muuttujan saamien arvojen uudelleen luokittelu ja muuttujien poistaminen (Kuula 2006, 211). Koska tässä tutkimuksessa käytettiin taustamuuttujina vakanssi-muuttujia, jouduttiin niitä yhdistämään, jotta vastaajat eivät tulisi tunnistetuiksi sellaisesta ryhmästä, jossa vastaajien lukumäärä jo perusjoukossa oli pieni. Vaikka muuttujien poistamista pidetään radikaalina toimenpiteenä, tässä tutkimuksessa oli perusteltua poistaa kokonaan taustamuuttujana käytettyä sukupuolimuuttujaa, koska naisvaltaisessa perusjoukossa harvalukuisten miespuolisten vastaajien tunnistamisriski olisi muutoin ollut liian suuri.

Tässä tutkimuksessa mietittiin tarkkaan myös muita anonymisoinnin keinoja. Vastaajia informoitiin saatekirjeessä kertomalla, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja lupaamalla, että yksittäinen vastaaja tai päiväkotia ei paljastu. Siinä kerrottiin myös, mihin tarkoitukseen tietoja käytetään ja korostettiin, että osallistumalla tutkimukseen jokainen vastaaja pystyy omalta osaltaan vaikuttamaan sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodintyöntekijöiden väliseen yhteistyöhön. Kyselylomakkeessa ei myöskään tiedusteltu päiväkotia, jossa työntekijä työskentelee, vaan lähin päiväkotia koskeva kysymys oli kaupungin suuralue, jossa päiväkotia sijaitsee. Koska suuralueilla on useita päiväkoteja tutkimuksen ulkopuoliset tahot eivät pysty jäljittämään, mistä päiväkodista kyselylomake on palautunut. Vaikka kyselylomakkeet palautuivat päiväkodeittain takaisin tutkijoille, niitä ei säilytetty enää päiväkodeittain sen jälkeen, kun tarkka vastausprosentti oli pystytty laskemaan. Päiväkodinjohtajille osoitetussa saatekirjeessä heitä pyydettiin palauttamaan ja itse merkitsemään lomakkeessa varatulle paikalle niiden työntekijöiden lukumäärän, jotka täyttivät tutkimusjoukkoon kuuluvien kriteerit. Näin pystyttiin laskemaan tutkimuksen populaatio. Vaaleansiniset lomakkeet oli osoitettu päiväkodinjohtajille heidän nimillään varustettuina, mutta heitä pyydettiin leikkaamaan ennen lomakkeen palauttamista oma nimensä lomakkeesta pois. Näin varmistettiin tunnistetietojen hävittäminen. Avointen kysymysten raportoinnissa varmistettiin, että yksittäiset vastaajat tai asiakastapaukset eivät paljastu. Suoria lainauksia käytettiin silloin, kun anonymisyys oli varmistettu, muutoin vastauksia muutettiin tunnistettavuuden estämiseksi. Jos vastauksissa oli kerrottu isästä, äidistä, tyttö- tai poikalapsesta, muutettiin ne koskemaan vain lasta tai vanhempaa. Jos vastauksissa oli kerrottu tapahtumavuosi, lapsen ikä tai sosiaalityöntekijän nimi, ne poistettiin vastauksista kokonaan. Raportoinnissa suorat lainaukset eroavat lainausmerkein muunnetuista vastauksista.

Pösön (2002) mukaan käsitevalinnat kuuluvat myös tutkimuseettisiin valintoihin (M. Kuronen, luentomoniste 28.12.2005). Koko tutkimusprosessin aikana pohdittiin tarkkaan tutkimuksessa käytettäviä käsitteitä ja sanavalintoja, jotta ne eivät loukkaisi ketään tutkimukseen osallistuvia tahoja tai tutkimuksessa mainittuja ryhmiä. Sosiaalityön yksi tärkeistä tavoitteista on välttää asiakkaiden leimaaminen. Puhekielessä lastensuojelun asiakkaana olevat perheet muuttuvat helposti lastensuojeluperheiksi ja lastensuojelun tarpeessa olevat lapset lastensuojelulapsiksi. Tässä tutkimuksessa kuitenkin puhutaan lastensuojelun asiakaina olevista perheistä ja lastensuojelun tarpeessa olevista lapsista.

Kollegiaaliset velvoitteet voivat aiheuttaa ristiriitaisia tuntemuksia tutkijassa silloin, kun hän tekee tutkimusta omassa työyhteisössään tai kollegoiden keskuudessa. Työtovereilla on toisiaan kohtaan kollegiaalisia eettisiä velvoitteita, joita heillä ei ole muita kohtaan. (Räikkä 2002, 90.) Molempien tutkimuksen tekijöiden työkokemukset ovat kertyneet sekä päivähoitossa että sosiaalityössä. Tässä tapauksessa voidaankin puhua kaksinkertaisesta kollegiaalisesta velvoitteesta, kun aikaisemmat kollegat arvioivat sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävää yhteistyötä oman käsityksensä perusteella ja tulevat kollegat odottavat tutkijoilta lojaaliutta käsiteltäessä yhteistyössä esiintyviä jännitteitä. Kollegiaaliset eettiset velvoitteet nousivat esille jo aivan tutkimuksen tekemisen alkuvaiheessa, jolloin pohdittiin tutkimusmenetelmän käyttöä. Tasapuolisuuden nimissä eettisesti oikeudenmukaisempaa olisi ollut, että käsityksiä yhteistyötä olisi kysytty sekä päiväkodin työntekijöiltä että sosiaalityöntekijöiltä. Koska kyselytutkimus päädyttiin kuitenkin tekemään pelkästään päivähoiton henkilöstön keskuudessa, kiinnitettiin erityistä huomiota sekä tutkittavia että yhteistyökumppaneita loukkaamattomaan esitystapaan niin kyselylomaketta laadittaessa kuin tuloksia raportoitaessa. Vaikka varsinaista kyselytutkimusta ei tehty lainkaan sosiaalityöntekijöiden keskuudessa, ei sosiaalityöntekijöiden katsota hyötyvän kuitenkaan päivähoiton kustannuksella, vaan yhteistyöhön keskittyvä tutkimus palvelee tulevaisuudessa erityisesti yhteistyön kehittämisen näkökulmasta molempia osapuolia.

7.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Tänä päivänä korostetaan yli hallintokuntarajojen tehtävää yhteistyötä, koska sen katsotaan onnistuessaan olevan tehokas keino lapsiperheiden tukemisessa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella Vaasassa sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden välisestä yhteistyöstä. Tutkimuksen tekijöiden kiinnostus aiheetta kohtaan nousee molempien työhistoriasta, jota on kertynyt myös päivähoitosta; toisen lastentarhanopettajana ja toisen lastenhoitajana. Lopullisen sysäyksen aiheen valintaan antoi ensimmäisessä graduseminaarissa ohjaaja kertomalla, että päivähoitoa on tutkittu vähän sosiaalityön näkökulmasta.

Tutkimus pohjautuu teorioiltaan sosiaalisen vaihdon ja sosiaalisten representaatioiden teorioihin, joissa yhteistyötä tarkastellaan työn tekemisen kontekstissa. Sosiaalisen vaihdon teoria tarkastelee yhteistyötä päiväkodin työntekijänä saatujen haittojen ja hyötyjen valos-

sa. Yhteistä sekä sosiaalisen representaation syntymisessä että kokemuksellisen tiedon siirtämisessä toiselle työntekijälle on yhdessä jaettu todellisuus. Jos työntekijän kokemusta asiasta ei ole keskusteltu auki työkaverin kanssa, kokemus jää hiljaiseksi tiedoksi. Tätä hiljaista tietoa kutsutaan myös piileväksi tiedoksi tai sanattomaksi tiedoksi, jossa toisen työntekijän toimintatietoihin ja -taitoihin liittyviä malleja on vaikea omaksua ilman yhdessä jaettua kokemusta (Järvinen ym., 2002, 72). Samoin käy sosiaaliselle representaatiolle. Koska sosiaalinen representaatio ei ole pelkästään yksittäisen työntekijän mielikuva asiasta, jää sosiaalinen representaatio syntymättä, jos sitä ei ole yhdessä jaettu. Sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta tutkimus painottuu kuitenkin päiväkodin työntekijän mielikuviin ja käsityksiin yhteistyöstä; ei kokemuksiin.

Tutkimusongelmat muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

- Millaisia käsityksiä päiväkodin työntekijöillä on sosiaalityöntekijöistä yhteistyökumppaneina?
- Miten yhteistyön vastavuoroisuus näkyy päiväkodin työntekijöiden käsityksissä?

Tutkimus koskee Vaasan kaupungin suomenkielisissä päiväkodeissa ja kaksikielisissä päiväkodeissa, suomenkielisissä ryhmissä työskenteleviä kasvatus- ja hoitovastuullisia työntekijöitä kuten päiväkodin hallinnollisia johtajia, lapsiryhmissä työskenteleviä päiväkodinjohtajia, erityislastentarhanopettajia, lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Tutkimuksen analyttisessä osiossa kasvatusvastuullisiksi työntekijöiksi nimettiin päiväkodin hallinnolliset johtajat, päiväkodinjohtajat, erityislastentarhanopettajat ja lastentarhanopettajat sekä hoitovastuullisiksi lastenhoitajat.

7.3 Mittarin laatiminen

Aineiston keruumenetelmänä oli puolistrukturoitu kyselylomake, joka muodostui yhdeksän sivuiseksi (liite nro 3). Kyselylomake rakennettiin sosiaalisen vaihdon ja sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Kyselylomakkeen kysymykset koostuvat valmiiksi annetuista vastausvaihtoehdoista, väittämistä, avoimista kysymyksistä ja sekamuotoisista kysymyksistä.

Kyselylomakkeen keskeiseksi mittarityypiksi tuli 5-portainen Likert-asteikko, jossa koehenkilöt itse arvioivat omaa käsitystään väitteen sisällöstä. Asteikon ääripäissä olivat vastausvaihtoehdot täysin samaa mieltä–täysin eri mieltä. Likert-skaalan väittämiä laadittaessa pyrittiin siihen, että väittämät ovat lyhyitä, alle 20-sanan lauseita ja että jokaisessa dimensiossa on vain yksi tai enintään kaksi negatiivista osiota. (Metsämuuronen 2005, 61, 97–98). Kysymyksessä kolme käytettiin Osgoodin-asteikkoa (semanttinen differentiaali), joka koostuu toisilleen vastakkaisista adjektiiveista (Heikkilä 1999, 53). Kysymysten järjestyksessä noudatettiin Robsonin (2002, 249) linjaa, jossa kyselylomakkeen alussa olivat yleiset, mutta kiinnostavat kysymykset, ja jotka kyselyn loppua kohden muuttuivat yksilöidyimmiksi. Ensimmäisen väittämäpatteriston kohdalla annettiin tarkat ohjeet vastaamiseen ja määriteltiin, mitä vastausvaihtoehdot yhdestä viiteen tarkoittavat, mutta sekaannuksen välttämiseksi ohjeet toistettiin jokaisen yksittäisen väittämäpatteriston alussa. Kysymykset 13–24 koskivat vastaajien taustatietoja, joissa heidät luokiteltiin tietynlaisiin ryhmiin. Nämä kysymykset sijoitettiin aivan kyselylomakkeen loppuun.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa mittarin rakentaminen on yksi vaativimmista tehtävistä. Sen laatimiseen kului aikaa. Seminaari-istuntoihin osallistuttaessa toukokuussa 2006 kysymykset olivat vasta hahmottumassa. Kyselylomake valmistui nipin napin tutkimussuunnitelman mukaisessa aikataulussa eli lokakuun 2006 puolivälissä. Kyselylomakkeen laatimiseen saimme apua kahdelta henkilöltä Jyväskylän yliopistossa sekä yhdeltä sosiaalityöntekijältä Vaasan sosiaalivirastossa. Kysymyksessä kolme pyydettiin vastaajia valitsemaan sosiaalityöntekijää parhaiten kuvaavan adjektiivin joko kielteinen tai myönteinen mielleyhtymä. Adjektiivien vastakohtien testaamiseen osallistuivat sukulaiset ja tuttavat. Kysymyksiä muotoiltaessa pyrittiin siihen, että ne olisivat niin tarkasti ja yksityiskohtaisesti laadittuja, että tulkinnanmahdollisuudelle ei jäisi varaa. Tutkimuksen näkökulman kannalta oli oleellista myös ymmärtää, että päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyötä tarkastellaan työn tekemisen kontekstissa eikä esim. vapaa-ajan tai oman perhe-elämän kontekstissa.

Kyselylomake testattiin yhdessä yksityisessä päiväkodissa, joka ei ollut mukana tutkimusjoukossa. Testaamiseen osallistui kolme lastentarhanopettajaa ja kaksi lastenhoitajaa. Testiryhmälle esitettiin myös kyselylomakkeen täyttämiseen liittyviä kysymyksiä, ja sitä korjattiin saadun palautteen pohjalta. Kyselylomakkeet saapuivat päiväkoteihin kaupungin sisäisessä postissa lokakuun viimeisellä viikolla vuonna 2006. Kun joitakin päiväkodin

työntekijöitä tavattiin sattumalta kyselylomakkeen levittämisen jälkeen joissakin muissa yhteyksissä, saatiin kyselylomakkeesta myönteistä palautetta. Yksi kyselyyn vastanneista kertoi kysymyksen kahdeksan aiheuttaneen päiväkodissa keskustelua, koska he eivät olleet päiväkodissa edes miettineet aikaisemmin tietojen antamiseen liittyviä periaatteita, vaikka pitivät sovittujen toimintaperiaatteiden luomista erittäin tärkeinä. Muutamissa tapaamisissa tuli esille päiväkodeissa vallitseva kiireinen työtahti, jonka he epäilivät vähentävän vastaushalukkuutta.

7.4 Tutkimuksen kohde ja aineiston kerääminen

Vaasan kaupungin kasvatus- ja opetusviraston alaisuudessa olevien päiväkotien lukumäärä oli 30 syksyllä 2006. Kyselytutkimukseen osallistui 23 päiväkotia, jotka olivat joko kokonaan suomenkielisiä tai kaksikielisiä. Kaksikielisistä päiväkodeista mukana olivat suomenkieliset ryhmät.

Tässä tutkimuksessa päiväkodin työntekijällä tarkoitetaan vakituudessa työsuhteessa tai sijaisena työskenteleviä hoito- ja kasvatusvastuullisia työntekijöitä, jotka työskentelevät seuraavanlaisilla vakansseilla kuten hallinnollisena päiväkodinjohtajana, päiväkodinjohtajana, erityislastentarhanopettajana, lastentarhanopettajana sekä lastenhoitajana riippumatta koulutuksesta. Tutkimus ei koskenut päiväkoteihin sijoitetuissa perhepäivähoidon ryhmikissä, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa, avoimissa päiväkodeissa ja leikkipuis-toissa, ruotsinkielisissä ryhmissä ja kielikylpyryhmissä työskenteleviä päiväkodin työntekijöitä. Näillä kriteereillä tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden määräksi muodostui 199 päiväkodin työntekijää. Sosiaalityöntekijällä tarkoitetaan sekä sosiaalityön avohuollossa että lastensuojelussa työskentelevää sosiaalityöntekijää.

Edellisellä viikolla ennen kyselylomakkeiden postittamista 23 päiväkodinjohtajaa muistutettiin sähköpostitse kyselylomakkeiden saapumisesta päiväkotiin. Viestissä heitä pyydettiin kannustamaan työntekijöitä vastaamaan kyselyyn sekä kerrottiin kyselylomakkeiden mukana olevasta päiväkodinjohtajille tarkoitettusta saatekirjeestä, jossa on tarkemmat ohjeet kyselylomakkeiden jakamisesta ja palauttamisesta. Kyselylomakkeen vastaamiseen annettiin kaksi viikkoa aikaa.

Päiväkodinjohtajan nimellä varustettu saatekirjeessä (liite 1) kerrottiin tutkimuksen kuvaillevan päiväkodin työntekijän ja sosiaalityöntekijän välistä yhteistyötä. Siinä kerrottiin myös tutkijoiden pyrkivän omalta osaltaan tulevina sosiaalityöntekijöinä kehittämään yhteistyötä ja viemään tutkimuksesta saatua tietoa eteenpäin. Siinä määriteltiin myös, mitä käsitteellä päiväkodin työntekijä tarkoitetaan. Päivähoidon palkanlaskijalta oli saatu jo aikaisemmin nimilistat päiväkodeittain työskentelevistä päiväkodinjohtajista, erityislastentarhanopettajista, lastentarhanopettajista ja lastenhoitajista. Koska päiväkodit olivat kaikki erilaisia ja niihin kuului myös työntekijöitä, jotka eivät täyttäneet tutkimuksemme osallistuvien päiväkodin työntekijöiden kriteereitä, pyysimme päiväkotien johtajia merkitsemään saatekirjeeseen varatulle paikalle heidän alaisuudessaan työskentelevien kasvatus- ja hoitovastuullisten työntekijöiden lukumäärän, ja palauttamaan saatekirje nimettömänä yhdessä palautettavien kyselylomakkeiden kanssa, jotta koko tutkimukseen kuuluva populaatio pystyttäisiin laskemaan. Tämä saatekirje oli väriltään sininen, jotta se erottuisi kyselylomakenipusta. Päiväkodinjohtajia pyydettiin palauttamaan vastauslomakkeet niille tarkoitussa palautuskuoressa sisäisessä postissa sosiaalivirastoon, toiselle siellä työskentelevälle tutkimuksen tekijälle seuraavana työpäivänä, kun päiväkodin työntekijät olivat vastanneet kyselyyn. Päiväkodinjohtajille tarkoitettun saatekirjeen lisäksi varsinaisen kyselylomakkeen mukana oli vastaajille tarkoitettu saatekirje (liite 2). Siinä kerrottiin lyhyesti tutkimuksen tarkoitus, määriteltiin käsite yhteistyö, kenelle kyselylomake oli tarkoitettu, lupa täyttää lomake työaikana ja korostettiin luottamuksellisuutta.

Jokaiselta päivähoiton suuralueelta valittiin yksi päiväkoti, jossa oli tutkimuksen tekijöille jokin muu tuttu päiväkodin työntekijä kuin päiväkodinjohtaja. Hänelle soitettiin ja tiedusteltiin, olivatko kyselylomakkeet saapuneet päiväkotiin ja jaettu työntekijöille. Puhelinkeskustelussa rohkaistiin työntekijää kannustamaan työkavereitaan vastaamiseen.

Kyselylomakkeita palautui ensimmäisessä ”aallossa” 115 kpl. Tutkimuksen kannalta ei ollut oleellista tietää, mistä päiväkodeista kyselylomakkeet palautuivat takaisin. Kyselylomakkeessa ei myöskään kysytty sitä, missä päiväkodissa vastaaja työskentelee. Koska tutkimuksen tekijöiden työhistoriat liittyvät osittain myös päivähoitoon, todettiin että ainakin toinen tai molemmat tutkimuksen tekijät tunsivat 22 päiväkodinjohtajaa henkilökohtaisesti. Tämän vuoksi pystyttiin palautuneista vastauksista tunnistamaan tai päättelemään, mistä päiväkodeista vastaukset tulivat. Mukana oli päiväkoteja, joista lähes jokainen oli vastaanottanut, mutta mukana oli myös isoja päiväkoteja, joista kyselylomakkeita palautui vain muu-

tamia. Mukana oli myös palautuskuoria, joista puuttui päiväkodinjohtajalle tarkoitettu saatekirje, joka ohjeiden mukaan olisi pitänyt palauttaa nimettömänä takaisin yhdessä vastattujen kyselylomakkeiden kanssa. Siksi oltiin puhelinyhteydessä niihin päiväkodinjohtajiin, joiden työyhteisöstä arveltiin palautuneen takaisin 50 % vastauksista tai vähemmän sekä niihin, jotka eivät olleet palauttaneet takaisin sinistä saatekirjettä. Tätä periaatetta noudattaen oltiin puhelinyhteydessä kaiken kaikkiaan 12 päiväkodinjohtajaan. Muutamien muistutussoittojen aikana nousi esille vastaamisen vaikeus, jota he perustelivat sillä, että heiltä puuttuu kokemus yhteistyöstä. Tutkijat korostivat kuitenkin sitä, että kyseessä on vastaaminen käsityksen, ei kokemuksen perusteella. Päiväkodinjohtajia pyydettiin kannustamaan työntekijöitä vastaamaan, jotta vastausprosentti saataisiin kohoamaan. Takaisin tulleiden saatekirjeiden ja päiväkodinjohtajien kanssa käytyjen puhelinkeskustelujen jälkeen tutkimuksen populaatioksi laskettiin 199 päiväkodin työntekijää. Patistelujen jälkeen kyselylomakkeita palautui vielä 14 kpl, jolloin vastausprosentiksi muodostui 65 % (N = 129). Yhtään lomaketta ei jouduttu hylkäämään.

7.5 Työhypoteesit

Hypoteesien asettamisen perusedellytyksinä pidetään sitä, että hypoteesit nousevat teoriasista tai aikaisemmista tutkimuksista saaduista tuloksista. Näin hypoteesit auttavat tutkijaa hahmottamaan tutkimuksen tehtävän, antamaan teorialle testattavan muodon ja vahvistamaan tai hylkäämään käytetyn taustateorian. Jos aihepiiristä ei ole aikaisempaa tutkimustietoa, on viisaampaa jättää hypoteesit asettamatta. Metsämuuronen (2005, 49,411).

Koska sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden välisestä yhteistyöstä ei ole tutkimuksia, tutkimuksen tekijöiden oletukset yhteistyöstä pohjautuvat päivähoidosta kertyneeseen pitkäaikaiseen työkokemukseen. Heidän kokemuksensa mukaan päiväkodin työntekijöistä päiväkodin hallinnollisilla johtajilla, päiväkodinjohtajilla, erityislastentarhanopettajilla ja lastentarhanopettajilla on enemmän kokemusta yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa kuin lastenhoitajilla. Tämän oletuksen perusteella tässä tutkimuksessa tarkastellaan yhteistyötä päiväkodin työntekijöiden käsityksen eikä kokemuksen perusteella. Koska tekijöiltä puuttuu käytettävissä oleva aikaisempi tutkimustieto, hypoteesien

käyttö korvataan työhypoteesin nimeämisellä, jolloin käytön perusteluiksi riittää työkokemuksen pohjalta tehdyt havainnot (Helakorpi, 2007).

Työstä saadun kokemuksen pohjalta testataan seuraavanlaista työhypoteesia:

Kasvatusvastuullisilla työntekijöillä kuten hallinnollisina päiväkodinjohtajina, päiväkodinjohtajina, erityislastentarhanopettajina ja lastentarhanopettajina työskentelevillä työntekijöillä on enemmän kokemusta yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa kuin hoitovastuullisilla lastenhoitajilla.

Tutkimuksen viitekehukseen kuuluvan sosiaalisten representaatioiden teorian perusteella tässä tutkimuksessa korostetaan käsityksiä, jotka ovat muodostuneet vastaajien omien kokemusten ja työyhteisössä käytyjen keskustelujen pohjalta. Pelkästään kokemukseen perustuvien kysymysten esittämisen oletettiin vähentävän vastaajien määrää.

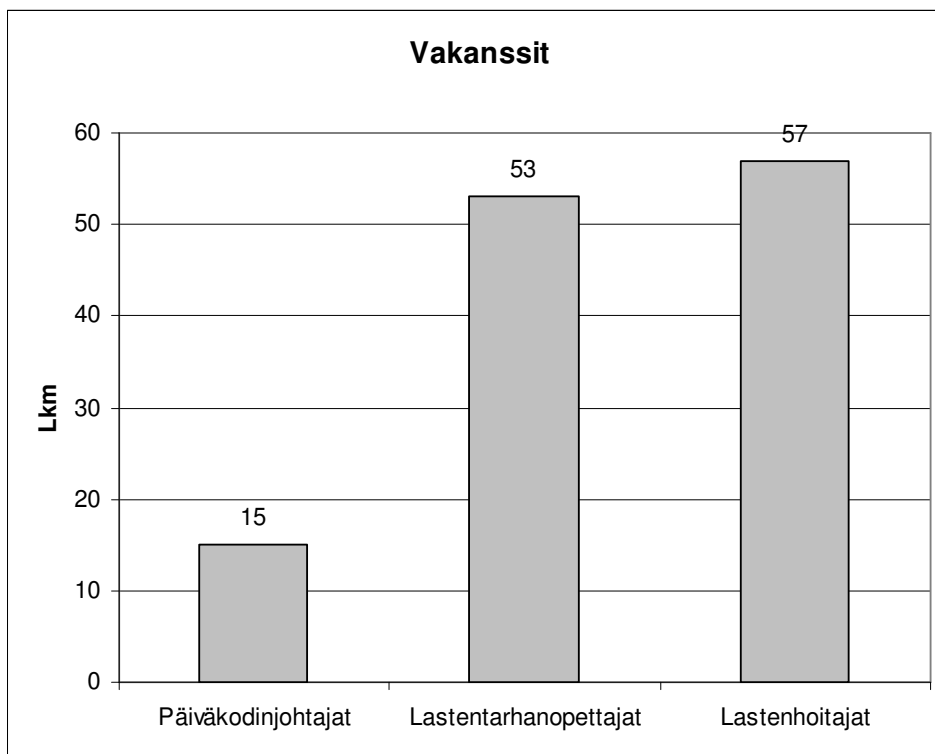
Kyselyyn vastanneista päiväkodin työntekijöistä lastenhoitajilla oli 45,1 %:lla kokemusta yhteistyöstä, kun puolestaan kasvatusvastuullisille työntekijöille sitä oli kertynyt 82 %:lle koko päiväkodissa työskentelyn aikana. Tämän perusteella voidaan todeta, että kasvatusvastuulliset työntekijät ovat päiväkodissa työntekijöitä, jotka ovat enemmän yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa.

7.6 Vastaaminen ja kato

Tutkimuksen kohdejoukkona on 199 päiväkodin työntekijää, jotka täyttävät edellä kuvatut kriteerit. Vastauksista palautui takaisin 65 % (N=129), jolloin kyselytutkimuksen vastausprosentti on melko hyvä. Varmuudella on kuitenkin vaikea sanoa, mistä vastaamattomuus johtuu. Päiväkodin työntekijöiden kanssa käytyjen puhelinkeskustelujen ja satunnaisten tapaamisten perusteella voidaan vain arvailla syitä vastaamattomuuteen. Jotkut heistä syyttivät kiirettä tai yhteistyön puutetta. Kiireen puolesta puhuu myös se, että monet vastaajista olivat täyttäneet kyselylomakkeen nopeasti, koska taustakysymyksissä, jotka kuitenkin kysymyksistä olivat helpoimpia, oli jätetty vastaamatta. Muutamit pitivät kyselylomaketta vaikeana juuri siitä syystä, että heillä ei ole kertynyt kokemusta yhteistyöstä. Kahdessa

päiväkodissa päiväkodin vakituiset johtajat olivat lomakkeen täyttämisen aikaan pitkällä lomalla, joten sillä saattoi olla vaikutusta vastaajien motivoitumiseen.

Seuraava kuva kertoo tutkimukseen osallistuneiden päiväkodin työntekijöiden frekvenssijakauman. Samalla se tekee yhteenvedon kysymyksen 19. vastauksiin.

Kuva 1. Päiväkodin työntekijöiden frekvenssijakauma

Kuvan pylväsdiaagrammi kertoo kolmeen luokkaan päiväkodinjohtajiin, lastentarhanopettajiin ja lastenhoitajiin luokiteltujen vastaajien määrän (N = 125, ei vastanneita 4). Kuvassa on yhdistetty ja nimetty uudelleen muuttujat vakanssien perusteella. Päiväkodin hallinnolliset johtajat ja lapsiryhmissä työskentelevät päiväkodinjohtajat on yhdistetty ja nimetty päiväkodinjohtajiksi. Lastentarhanopettajiksi on yhdistetty ja nimetty erityislastentarhanopettajat ja lastentarhanopettajat. Lastenhoitajien vakanssi pysyy ennallaan. Kuvan perusteella voidaan sanoa, että vastaajista lastentarhanopettajia oli 53 (42,4 %) ja lastenhoitajia 57 (45,6 %) eli lähes yhtä paljon. Päiväkodinjohtajia mukana oli 15 (12 %).

Koska päiväkodissa työskentelevät työntekijät jaetaan yleensä kasvatus- ja hoitovastuullisiin, tehdään tässäkin tutkimuksessa jatkossa jako vakanssien avulla kahteen. Kasvatusvastuullisina työntekijöinä pidetään päiväkodin hallinnollisia johtajia, päiväkodinjohtajia,

erityislastentarhanopettajia ja lastentarhanopettajia. Hoitovastuullisia puolestaan ovat lastenhoitajan vakansseilla työskentelevät. Kuvasta voidaan laskea yhteen kasvatusvastuullisten määrä, joka oli 68 (54,4 %). Hoitovastuullisten määrä pysyy ennallaan eli heitä oli 57 (45,6 %) vastanneista.

8 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytettiin pääasiallisesti kuvailevia analyysimenetelmiä. Kuvailevilla tilastollisilla menetelmillä tarkoitetaan menetelmäjoukkoa, jonka avulla aineistoa kuvaillaan numeerisessa muodossa (Nummenmaa, 2006, 53). Analyysissa käytettiin yksinkertaisia tapoja kuvailla aineistoa prosenttien ja frekvenssien avulla. Lisäksi käytettiin sijaintilukuja kuten moodia ja keskiarvoa sekä hajontalukuina vaihteluväliä ja keskihajontaa. Aineistoa kuvailtiin myös graafisesti pylvädiagrammien avulla. Tilastollisina testeinä käytettiin χ^2 -testiä ja t-testiä sekä monimuuttujamenetelmistä faktorianalyysiä. Teemoittelu on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmistä (Eskola & Suoranta 2005, 160). Avoimissa kysymyksissä mukaan otettiin tämä laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä, jossa aineistosta nostettiin esille vastauksia keskeisesti kuvailevia teemoja.

Ristiintaulukoinnin avulla tutkittiin vakanssien ja kokemuksen välistä yhteyttä ja niitä tarkasteltiin vielä eri alueilla. Koska haluttiin tietää onko ryhmien välillä todellista eroa vai johtuiko ero sattumasta, käytettiin Khiin neliö (χ^2)-testiä. Metsämuurosen mukaan (2005, 333) viittä havaintoa solua kohti pidetään optimina minimivaatimuksena, mutta hänen mukaansa se ei ole kuitenkaan välttämättömyys, riittää kun jokaisessa solussa on vähintään yksi alkio. Tilastollista merkitsevyyttä tarkasteltiin odotettujen frekvenssien E (expected frequency) ja havaittujen frekvenssien O (observed frequency) ja χ^2 -testin p-arvon avulla.

Riippumattomien otosten t-testin avulla testattiin eroavatko kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitykset joidenkin tiettyjen ominaisuuksien suhteen. T-testin käyttämiselle on olemassa peruskriteerit: kyseessä on vähintään välimatka-asteikollinen tai hyvä järjestysasteikollinen (Likert) mittaus, muuttuja on peruskoossa jakautunut normaalisesti ja otoskoko on noin 30 (Metsämuuronen 2005, 548). Tässä tutkimuksessa molempien sekä kasvatus- että hoitovastuullisten otoskoot olivat suurempia, jolloin t-testi antaa luotettavia tuloksia.

Faktorianalyysi on monimuuttujamenetelmä, jonka tarkoituksena on tiivistää aineistossa olevat muuttujat yksinkertaisempaan muotoon faktoreiden avulla. Faktorianalyysin tekeminen voidaan jakaa kuuteen erilliseen vaiheeseen kuten aineiston valmisteluun, faktorimallin suunnitteluun, faktoreiden ekstraktointiin (määritellään malliin tulevat faktorit ja

niiden yhteydet), rotaatioon (maksimoidaan yksittäisen muuttujan lataukset yhteen faktoriin) ja mallin tulkintaan. (Nummenmaa 2006, 343–346.) Tässä tutkimuksessa käytetään eksploratiivista faktorianalyysiä. Eksploratiivisen faktorianalyysin ero konfirmatoriseen faktorianalyysiin on se, että edellisessä etsitään muuttujien kombinaatioista selitettävää mallia eli eksploroidaan, kun taas jälkimmäisessä tutkitaan valmista mallia ja tarkastellaan löytyykö aineistosta tukea mallille (Metsämuuronen 2005, 598).

Aineiston analysoinnissa käytettiin SPSS 14.0 for Windows -ohjelmaa. Aineiston järjestämiseen liittyviä toimenpiteitä olivat uusien muuttujien nimeäminen, muuttujien uudelleen luokittelu ja muuttujien kääntäminen eli rekoodaus. Tämä tarkoittaa joidenkin mittareiden kääntämistä päinvastaiseksi kyselylomakkeella olevasta mittaristosta, jotta kaikki samaa ilmiötä mittaavat mittarit olisivat erityisesti faktorianalyysiä ajatellen samansuuntaisia.

9 AINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET

9.1 Vastaajien profiili

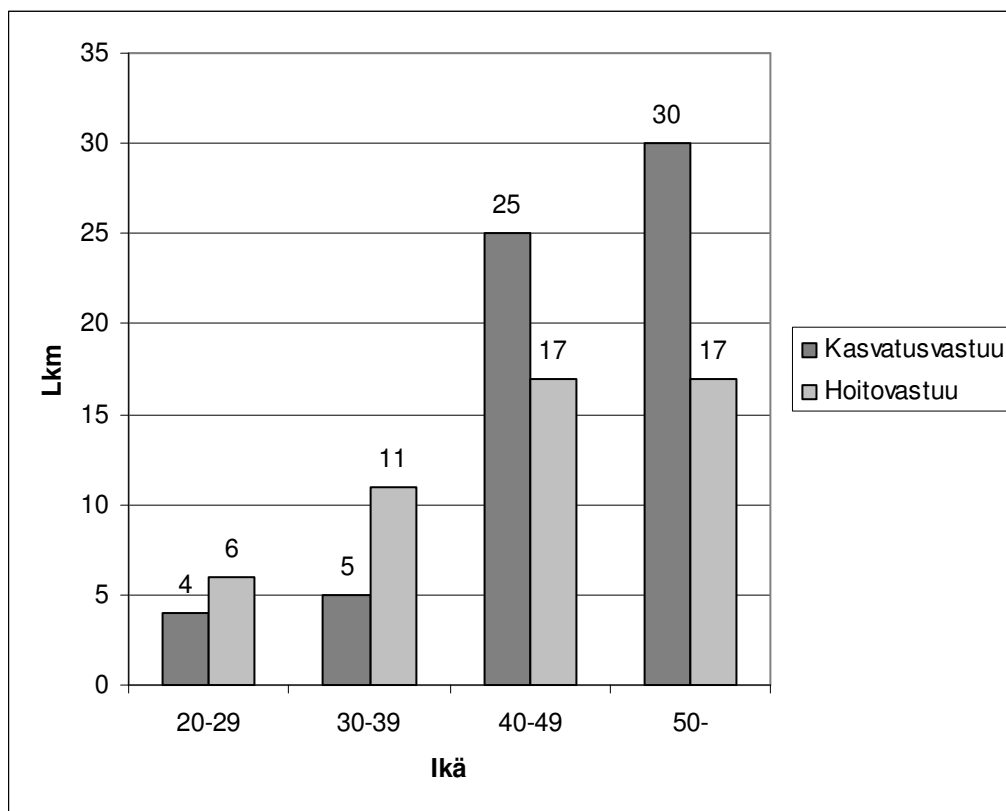
9.1.1 Koulutus

Kysymyksessä 19. kysyttiin: ”Mikä on koulutuksesi?” Laki lastentarhanopettajien koulutuksen siirtymisestä yliopistojen alaisuuteen on tullut voimaan jo 1.8.1995 (Hallituksen esitys 1994). Lain voimaantulon myötä lastentarhanopettajien tutkinnosta tuli akateeminen tutkinto. Tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen maisterit, kasvatustieteen kandidaatit, erityislastentarhanopettajat ja lastentarhanopettajat luokiteltiin akateemisen tutkinnon suorittaneisiin. Ei akateemisten kategorian muodostivat sosionomit, sosiaaliskasvattajat, lastenhoitajat, päivähoitajat ja lähihoitajat. Kaiken kaikkiaan tähän kysymykseen vastanneita oli 127 (puuttuvia 2), joista akateemisia oli 64 (50,4 %) ja ei akateemisia 63 (49,6 %). Luokat olivat lähes yhtä suuria.

9.1.2 Vastaajien ikä

Seuraavalla sivulla on pylväsdiagrammi, joka kuvaa vastaajien ikäjakaumaa. Vastaajilta tiedusteltiin kysymyksessä 15. syntymävuotta. Pylväsdiagrammissa erotetaan iän perusteella kasvatus- ja hoitovastuulliset toisistaan. Tähän kysymykseen vastanneiden kokonaismäärä on 115 (ei vastanneita 14), joista kasvatusvastuullisia on 64 (55,6 %) ja hoitovastuullisia 51 (44,3 %). Tummempi pylväs kuvaa kasvatusvastuullisten ja vaaleampi hoitovastuullisten ikäjakaumaa luokiteltuna 20–29-vuotiaisiin, 30–39-vuotiaisiin, 40–49-vuotiaisiin ja 50-vuotiaisiin ja vanhempiin. Nuorimpien ikäluokassa kasvatusvastuullisia on vain 4 (3,5 %) ja hoitovastuullisia 6 (5,2 %). Toiseksi nuorimpien ikäluokassa kasvatusvastuullisia on 5 (4,3 %) ja hoitovastuullisia 11 (9,6 %). Toiseksi vanhimpien ikäluokassa kasvatusvastuullisten määrä on 25 (21,7 %) ja hoitovastuullisten 17 (14,8 %). Vanhimpien ikäluokassa kasvatusvastuullisia on eniten 30 (26,1 %) ja hoitovastuullisia yhtä paljon kuin edellisessä luokassa eli 17 (14,8 %). Kuvan perusteella voidaan sanoa, että

kaikista tutkimukseen osallistuneista vastaajista kolme neljäsosaa oli yli 39-vuotiaita ja vain yksi neljäsosa sitä nuorempia, joten suurin osa vastanneista oli kypsässä iässä.

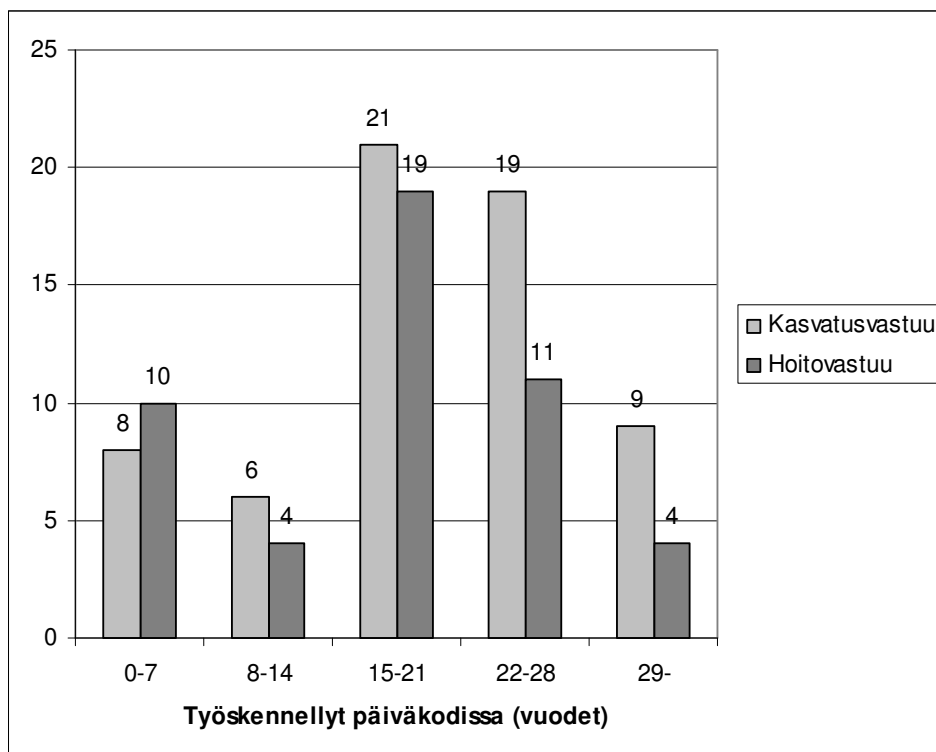
Kuva 2. Kasvatus- ja hoitovastuullisten ikäjakauma luokiteltuna

Tutkimustulosten perusteella käy ilmi, että yli 39-vuotiaita kasvatusvastuullisia työntekijöitä on selkeästi enemmän kuin hoitovastuullisia. Vain alle 39-vuotiaissa hoitovastuullisia on lähes puolet enemmän kuin kasvatusvastuullisia, vaikka lukumäärällisesti kumpikaan ei ole kovin paljon. Tutkimustuloksen mukaan kasvatusvastuulliset ovat iäkkäämpiä kuin hoitovastuulliset.

9.1.3 Kertyneiden työvuosien määrä

Kysymyksessä 17. vastaajia pyydettiin ilmoittamaan vuosien ja kuukausien tarkkuudella kuinka kauan he ovat työskennelleet päiväkodissa. Seuraavassa kuvassa työkokemuksen pituus on jaettu neljään luokkaan: 0–7 vuotta, 8–14 vuotta, 15–21 vuotta, 22–28 vuotta ja 29 vuotta ja enemmän. Tarkastelun kohteena ovat erikseen sekä kasvatus- että hoitovas-

tuulliset päiväkodin työntekijät. Kaikista tutkimukseen osallistuneista vastaajista (N = 129) 86 % ilmoitti sekä vakanssinsa että työkokemuksensa pituuden (ei vastanneita 18).

Kuva 3. Kasvatus- ja hoitovastuullisten työkokemusten pituudet luokiteltuna

Kuva kertoo, että vastanneiden kasvatusvastuullisten määrä on jokaisessa muussa luokassa suurempi paitsi 0-7 vuotta työskennelleiden luokassa. Tutkimustuloksen perusteella voidaan sanoa, että kasvatusvastuullisille oli kertynyt enemmän työkokemusta päiväkodissa työskentelystä kuin hoitovastuullisille. Kaiken kaikkiaan vastaajat ovat kokeneita työntekijöitä, koska vain yksi neljäsosalle on kertynyt työkokemusta vähemmän kuin 15 vuotta.

9.2 Kokemuksen kertyminen yhteistyöstä

Vastaajia pyydettiin kysymyksessä 13. ympyröimään kokemusta vastaava vaihtoehto, a) samaa mieltä tai b) eri mieltä, väittämään: ” Minulle ei ole kertynyt lainkaan kokemusta yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa päiväkodissa työskentelyni aikana.”

TAULUKKO 1. Päiväkodin työntekijöiden kokemukset yhteistyöstä (f, %)

Päiväkodin työntekijät	Ei kokemusta			On kokemusta		yhteensä (n)
	ei vastanneita	f	%	f	%	
1. kasvatusvastuulliset	7	11	18	50	82	61
2. hoitovastuulliset	6	28	54,9	23	45,1	51
yhteensä	13	39	34,8	73	65,2	112

Taulukon mukaan kokemusta yhteistyöstä on kertynyt 65,2 %:lle kaikista vastaajista. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että kasvatusvastuullisilla (82 %) on reilusti enemmän kokemusta yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa kuin hoitovastuullisilla (45,1 %).

χ^2 -riippumattomuustestin avulla tarkasteltiin olivatko kasvatus- ja hoitovastuullisten työntekijöiden työkokemukset yhteydessä toisiinsa. Testi osoitti, että χ^2 -testisuureen arvo oli 16,64 ja χ^2 -testin p-arvo .00. Kasvatus- ja hoitovastuullisten työntekijöiden vastauksista voidaan päätellä, että tulos oli tilastollisesti merkitsevä. Kasvatus- ja hoitovastuullisten jakaumat kokemuksesta poikkesivat toisistaan $\chi^2(1) = 16,64$, $p = .00$. Virheellisen päätelmän tekemiseen ei ollut lainkaan riskiä, koska $p < .05$.

Seuraavassa taulukossa tarkastellaan edelleen päiväkodin työntekijöiden ja työkokemuksen keskinäistä riippuvuutta, jota on tutkittu vielä kaupungin eri alueilla. Päivähoidossa Vaasan kaupunki on jaettu alueittain kuuteen suuralueeseen. Aineistossa on yhdistetty maantieteellisesti toisiaan lähellä olevat mittariston kuusi aluetta neljäksi alueeksi, jotta havaintojen määrä saatiin suuremmaksi. Alueen 1. muodostavat kaupunginosat nimeltään: Keskusta–Vaskiluoto–Sundom–Suvilahti–Hietämäki–Korkeämäki. Alueeseen 2. kuuluvat Palosaari–Vikinga–Kotiranta–Vöyrinkaupunki–Isolahti–Gerby–Vetokannas–Västervik. Alueen 3. muodostavat Teeriniemi–Huutoniemi–Melaniemi–Asevelikylä–Purola. Alue 4. koostuu Vanhasta Vaasasta–Ristinummesta–Höstvedestä–Runsorista–Haapaniemestä. Alueet nimettiin uudelleen ottamalla nimiyhdistelmiin mukaan kaksi alueiden ääri-alueilla olevaa kaupunginosaa seuraavanlaisesti: alue 1. Suvilahti–Sundom, alue 2. Vöyrinkaupunki–Västervik, alue 3. Melaniemi–Purola ja alue 4. Höstvesi–Haapaniemi.

TAULUKKO 2. Päiväkodin työntekijöiden ja työkokemuksen välinen riippuvuus alueittain

Yhdistetyt päivähoitoalueet	Kasvatusvastuulliset				Hoitovastuulliset				
	on kokemusta		ei kokemusta		on kokemusta		ei kokemusta		E p-arvo
	O	E	O	E	O	E	O		
Alue 1	9	7,6	1	2,4	4	5,4	3	1,6 .116	
Alue 2	19	14,3	5	9,7	9	13,7	14	9,3 .005	
Alue 3	11	10,9	4	4,1	5	5,1	2	1,9 .926	
Alue 4	11	7,2	1	4,8	4	7,8	9	5,2 .002	

Tilastollista merkitsevyyttä tarkastellaan havaittujen frekvenssien O (observed frequency), odotettujen frekvenssien E (expected frequency) ja χ^2 -testin p-arvon avulla. Taulukko osoittaa, että kaikilla neljällä alueella kasvatusvastuullisten kokemus yhteistyöstä on tilastollisesti merkitseväämpää kuin kokemuksen puute, koska havaitut frekvenssit ovat odotettuja frekvenssejä suurempia. Jokaisella alueella puolestaan hoitovastuullisten kokemuksen puuttuminen on tilastollisesti merkitseväämpää kuin yhteistyöstä saatu kokemus. χ^2 -testin p-arvon perusteella todetaan, että kasvatus- ja hoitovastuullisten riippuvuus työkokemuksesta näyttää tilastollisesti merkitsevältä vain alueilla 2. Vöyrinkaupunki–Västervik ja 4. Höstvesi–Haapaniemi, koska $p < .05$. On kuitenkin muistettava, että kaikkien havaittujen frekvenssien määrien pitäisi olla suurempia kuin 5, jotta χ^2 -testi antaisi luotettavia tuloksia (Nummenmaa 2006, 290). Tässä tutkimuksessa asia ei kuitenkaan ole niin. Tämän vuoksi taulukosta ei voida alueittain tehdä suoria johtopäätöksiä, vaan tulokset ovat vain suuntaa antavia.

9.3 Yhteistyötavat

Niiltä päiväkodin työntekijöitä, jotka olivat olleet yhteistyössä viimeisen vuoden aikana sosiaalityöntekijään, kysyttiin vielä seuraavaa: ”Miten olet viimeisen vuoden aikana ollut yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa?” Vastajia pyydettiin laittamaan eniten toteutuneet yhteistyömuodot tärkeysjärjestykseen 1–3:een.

TAULUKKO 3. Viimeisen vuoden aikana eniten käytetyt yhteistyötavat prosentteina

Yhteistyötavat	Eniten %	Toiseksi eniten %	Kolmanneksi eniten %	Toteutuneet yhteensä %
1. moniammatillinen työryhmä	12,4	3,9	10,1	26,4
2. sosiaalityöntekijän puhelinsoitto	12,4	6,2	1,6	20,2
3. päiväkodin työntekijän puhelinsoitto	10,1	8,5	0	18,6
4. perheen tapaaminen päiväkodissa yhdessä	4,7	1,6	1,6	7,8
5. yhteinen kotikäynti	0,8	0,8	0,8	2,3

Aineistossa on yhdistetty kysymyksen vaihtoehtoista moniammatillinen tiimi, verkostokokous ja oppilashuoltotyöryhmä, joita taulukossa kutsutaan moniammatilliseksi työryhmäksi. Taulukosta käy ilmi, että päiväkodin työntekijät tapaavat eniten sosiaalityöntekijöitä moniammatillisissa työryhmissä. Seuraavaksi yleisintä on sosiaalityöntekijän soittaminen päiväkotiin ja kolmanneksi yleisintä päiväkodin työntekijän soittaminen sosiaalityöntekijälle. Tutkimustuloksen perusteella voidaan sanoa, että perheen tapaaminen päiväkodissa yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa tai sosiaalityöntekijän kanssa tehty kotikäynti ovat erittäin harvoin toteutuneita työskentelytapoja.

9.4 Tyypillinen sosiaalityöntekijä päiväkodin työntekijöiden käsityksen mukaan

Päiväkodin työntekijöiltä kysyttiin ”Miten seuraavat adjektiivit kuvaavat käsitystäsi yleensä sosiaalityöntekijöistä?” Tässä tutkimuksessa moodin avulla luodaan kuva tyypillisestä sosiaalityöntekijästä käyttäen mittarina Osgoodin asteikkoa, jossa vastausvaihtoehdot ovat 5-portaisena asteikkona. Asteikon ääripäinä ovat vastakkaiset adjektiivit.

Moodi on jakauman tyypillisin arvo, joka vastaa frekvenssijakauman suurinta frekvenssiä, ja niitä voi olla useampia tai ei lainkaan. (Ernvall, Ernvalla & Kaukkila 2002, 33; Holopainen & Pulkkinen 2002, 75)

TAULUKKO 4. Sosiaalityöntekijöitä kuvaavien vastakkaisten adjektiivien frekvenssit ja tyyppi-arvot eli moodit

Sosiaalityöntekijöitä kuvaavat vastakkaiset adjektiivit N = 129		Vastausvaihtoehdot (mittarin skaala 1-5)				
		1 f	2 f	3 f	4 f	5 f
	ei vastanneet					
empaattisia - säälimättömiä	5	10	56	51	7	0
tyylikkäitä - tyylyttömiä	9	0	15	95	10	0
itsevarmoja - epävarmoja	6	9	61	46	7	0
tyytyväisiä - tyytymättömiä	5	2	26	74	22	0
puheliaita - hiljaisia	5	5	30	63	26	0
ammattitaitoisia - ammattitaidottomia	5	29	63	30	2	0
itseään korostavia - vaatimattomia	7	4	9	73	33	3
ystävällisiä - epäystävällisiä	5	20	54	45	4	1
avoimia - vaitonaisia	5	3	25	48	36	12
siistejä - epäsiistejä	5	34	37	52	1	0

Moodit ovat taulukon frekvenssijakaumassa tummennettuja. Mittarin arvojen 1–2 frekvenssit kuvaavat vasemmanpuoleista adjektiivia ja arvojen 4–5 frekvenssit kuvaavat oikeanpuoleista adjektiivia. Arvo 3 pysyy neutraalina, jolloin vastaaja ei ole osannut sanoa onko hänen mielipiteensä lähempänä oikeanpuoleista vai vasemmanpuoleista väittämää. Vastausjakaumista on nähtävissä, minkä muuttujan arvon frekvenssi on suurin, jolloin kyseessä on jakauman tyypillisin arvo eli moodi. Pääpaino vastaamisessa on mittaristolla 2–3.

Tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella tyypillinen sosiaalityöntekijä päiväkodin työntekijöiden mielestä on empaattinen (Mo = 56), itsevarma (Mo = 61), ammattitaitoinen (Mo = 63), ja ystävällinen (Mo = 54). Päiväkodin työntekijät eivät osanneet sanoa, olivatko sosiaalityöntekijät tyylikkäitä vai tyylyttömiä, tyytyväisiä vai tyytymättömiä, puheliaita vai hiljaisia, itseään korostavia vai vaatimattomia ja siistejä vai epäsiistejä. Näiden vastakkaisien adjektiivien kohdalla moodiksi muodostui muuttujan arvo 3.

9.5 Päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta heihin

Kysymyksessä 2. tutkimukseen osallistuneilta kysyttiin. ” Minkälainen käsitys sinulla on sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta yleensä päiväkodin työntekijöihin”? Taulukossa 5.

on yhdistetty muuttujien saamat arvot: arvot 1–2 yhdistettiin samaa mieltä oleviksi ja 4–5 eri mieltä oleviksi. Arvo kolme pysyi edelleen samana eli en osaa sanoa.

TAULUKKO 5. Käsitukset sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavasta päiväkodin työntekijöihin prosentteina.

Sosiaalityöntekijöiden suhtautumistapa yleensä päiväkodin työntekijöihin	ei vastanneet	samaa mieltä %	en osaa sanoa %	eri mieltä %
2a. Sosiaalityöntekijät arvostavat työtämme.	2	63	31,5	5,5
2b. Sosiaalityöntekijät eivät anna oleellista tietoa yhteisistä lapsiperheistämme vetoamalla vaitiolovelvollisuuteen.	2	51,2	33,9	14,9
2c. Sosiaalityöntekijät suhtautuvat meihin ystävällisesti.	2	73,2	25,2	1,6
2d. Sosiaalityöntekijät luottavat ammattitaitoomme lastenhoidossa ja -kasvatuksessa.	5	74,1	21	4,8
2e. Sosiaalityöntekijöiden mielestä meidän tulisi keskittyä perheiden tukemisen sijasta lasten hoitamiseen.	5	20,2	48,4	31,4

Taulukko kuvaa päiväkodin työntekijöiden käsityksiä sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta heihin. Vastaajista yli puolet oli samaa mieltä neljästä ensimmäisestä väittämästä, joiden mukaan sosiaalityöntekijät arvostava päiväkodin työntekijöiden työtä, mutta eivät anna oleellista tietoa yhteisistä lapsiperheistä vetoamalla vaitiolovelvollisuuteen. Sosiaalityöntekijöiden suhtautumistapaa pidetään ystävällisenä ja he luottavat päiväkodin työntekijöiden ammattitaitoon lastenhoidossa ja -kasvatuksessa. Viimeisessä väittämässä oli enemmän eri mieltä olevia kuin samaa mieltä. Lähes puolet oli niitä, jotka eivät osanneet sanoa käsitystään ja noin kolmannes uskoi, että sosiaalityöntekijöiden mielestä päiväkodin työntekijöiden ei tulisi keskittyä perheiden tukemisen sijasta lasten hoitamiseen; lasta ei voida pitää irrallisena perheestä. Prosentuaalisesti oli myös paljon niitä jotka eivät osanneet ilmaista käsitystään väittämiin. Mittariston asteikolla arvo 3:n (en osaa sanoa) prosentuaaliset vastaukset olivat välillä 21–48.

Seuraavassa taulukossa tarkastellaan edelleen päiväkodin työntekijöiden käsityksiä sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavasta heihin riippumattomien otosten t-testin avulla. Päiväkodin työntekijät on jaettu kasvatus- ja hoitovastuullisten ryhmiin.

TAULUKKO 6. Kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitysten eroaminen sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavan suhteen.

Käsityksiä kuvaavat muuttujat	Kasvatusvas- tuulliset		Hoitovastuulliset		
	t-testin p-arvo	keski- arvo	keski- hajonta	keski- arvo	keski- hajonta
2a. Sosiaalityöntekijät arvostavat työtämme.	.950	2,22	.832	2,21	.868
2b. Sosiaalityöntekijät eivät anna oleellista tietoa yhteisistä lapsiperheistämme vetoamalla vaihtolovelvollisuuteen.	.534	2.36	1.138	2.48	1,044
2c. Sosiaalityöntekijät suhtautuvat meihin ystävällisesti.	.735	1,9	.800	1,95	.862
2d. Sosiaalityöntekijät luottavat ammattitaitoomme lastenhoidossa ja -kasvatuksessa	.233	1,91	.799	2,09	.867
2e. Sosiaalityöntekijöiden mielestä meidän tulisi keskittyä perheiden tukemisen sijasta lasten hoitamiseen.	.004	3.41	.992	2.89	.956

Taulukossa kasvatus- ja hoitovastuullisten vastausten keskiarvot osoittavat, että molempien ryhmien käsitykset sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavasta ovat hyvin lähellä toisiaan. Kasvatusvastuullisten vastausten keskihajonta on välillä 0,80–1,14 ja hoitovastuullisilla 0,86–1,04. Ainoastaan viimeisen muuttujan kohdalla ero on selkeästi havaittavissa jo keskiarvojen perusteella. T-testin avulla tarkasteltiin eroavatko kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitykset sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavasta heihin. SPSS-ohjelma suorittaa automaattisesti Levenen testin. Levene's test for equality of variances sarakkeesta katsotaan ovatko varianssit yhtä suuria vai erisuuria. Aineistossa varianssit olivat yhtä suuria, kun Levenen testin p-arvo oli $>.05$. Tällöin tulokset luetaan tulostuksesta riviltä Equal variances assumed. Nollahypoteesi olettaa, että varianssit eivät eroa toisistaan. Tämä tarkoittaa sitä, että nollahypoteesin mukaan kasvatusvastuullisten käsitykset hoitovastuullisten käsityksistä eivät eroa toisistaan. T-testin p-arvo kertoo, millä riskillä nollahypoteesi hylätään. Mitä suurempi on riskitaso, sitä lähempänä ryhmien väliset käsitykset ovat toisiaan. Neljän ensimmäisen muuttujan saamat t-testin p-arvot ovat välillä .233-.950. Jos hylätään nollahypoteesi, tehdään se 23 % - 95 % riskillä. Ainoastaan viimeisen muuttujan saama p-arvo on .004 ja riskitaso 0,4 %. Coxin ja Snellin (1981) mukaan, jos $p < 0,01$ aineisto on voimakkaasti nollahypoteesia vastaan (Metsämuuronen, 2005, 417). Viimeisen muuttujan kohdalla kasvatusvastuullisten ja hoitovastuullisten käsitykset eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Kasvatusvastuullisten saamat keskiarvot viimeisessä muuttujassa osoittavat myös, että vastaukset ovat mittaristossa välillä 3–4, kun hoitovastuullisilla se on välil-

lä 2–3. Tämän mukaan kasvatusvastuulliset uskovat hoitovastuullisia enemmän sosiaalityöntekijän ajattelevan, että päiväkodin työntekijöiden ei tulisi keskittyä perheiden tukemisen sijasta lasten hoitamiseen.

Seuraavassa taulukossa teema päiväkodin työntekijöiden käsityksistä sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavan suhteen jatkuu edelleen, mutta sitä tarkastellaan huolen kertomisen näkökulmasta. Kysymys 7. kuului: ”Miten kuvittelet sosiaalityöntekijän suhtautuvan sinuun, kun kerrot olevasi huolissasi hoitolapsestasi?”

TAULUKKO 7. Sosiaalityöntekijöiden suhtautumistapa päiväkodin työntekijöiden esittämään huoleen lapsesta prosentteina.

Sosiaalityöntekijän suhtautuminen päiväkodin työntekijän esittämään huoleen lapsesta	ei vastanneet	samaa mieltä %	en osaa sanoa %	eri mieltä %
7a. Sosiaalityöntekijä suhtautuu huoleeni vakavasti.	1	82	12,5	5,5
7b. Sosiaalityöntekijä vähättelee huoltani.	3	9,5	16,7	73,8
7c. Sosiaalityöntekijä antaa minulle tukensa.	2	63	29,1	7,9
7d. Sosiaalityöntekijä alkaa puolustaa vanhempia.	3	8,7	40,5	50,8
7e. Sosiaalityöntekijä suhtautuu minuun etäisesti ja virallisesti.	3	17,5	36,5	46

Taulukosta käy ilmi, että suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että sosiaalityöntekijä suhtautuu huoleen vakavasti ja yli puolella on käsitys, että sosiaalityöntekijä tukee päiväkodin työntekijää tuossa tilanteessa. Väittämissä 7b, 7d ja 7e osoittautui, että vastaajat ovat eri mieltä asioista. Aineiston perusteella voidaan sanoa, että prosentuaalisesti enemmistö vastanneista on sitä mieltä, että sosiaalityöntekijät eivät vähättele päiväkodin työntekijän esittämää huolta, eivätkä ala puolustella vanhempia. Sosiaalityöntekijän suhtautumistapaa ei pidetä myöskään virallisena tai etäisenä. Taulukosta on myös havaittavissa suuret määrät niitä, jotka eivät osaa sanoa kantaansa. Vastaukset (en osaa sanoa) vaihtelevat 12 % - 40 % välillä.

Vastaajia pyydettiin myös omin sanoin kertomaan, jos heillä oli jokin muu käsitys sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavasta heihin silloin, kun he kertovat huolensa hoitolapsesta. Seuraavassa on esimerkkejä vastauksista suorina lainauksina.

”Onneksi olen tavannut ammattitaitoisia sosiaalityöntekijöitä. Vain muutama noviisi osunut kohdalle pitkän työhistorian aikana. Aina otettu vakavasti ja kuunneltu.”

”Tuskin sosiaalityöntekijä tuntee, vaan kuuntelee faktat ja miettii toimenpiteitä.”

”Yksilöllisiä tunteita! On otettu vakavasti huoli ja on vähätelty, sosiaalityöntekijä on lähtenyt ”vanhempien mukaan”, olemme jääneet toiseksi. Kaikenlaisia kokemuksia on kertynyt.”

9.6 Päiväkodissa olevat toimintaperiaatteet yhteistyön suhteen

Seuraava taulukko kuvaa toimintaperiaatteita silloin, kun päiväkodin työntekijät valmistautuvat soittamaan sosiaalityöntekijälle. Kysymys 4 kuului: ”Kuvittele tilannetta, jossa olet huolissasi hoitolapsestasi ja valmistaudut soittamaan sosiaalityöntekijälle.”

TAULUKKO 8. Päiväkodin työntekijöiden toimintatavat valmistauduttaessa soittamaan sosiaalityöntekijälle prosentteina.

Valmistautuminen sosiaalityöntekijän kanssa käytävään puhelinkeskusteluun	ei vastanneet	samaa mieltä	en osaa sanoa	eri mieltä
		%	%	%
4a. Joudun ottamaan selvää kenelle sosiaalityöntekijöistä soitan.	3	90,5	6,3	3,2
4b. Ilmoitan vanhemmille aikeistani olla yhteydessä sosiaalityöntekijään.	4	68	21,6	10,4
4c. Keskustelen ensin ryhmässäni olevien työntekijöiden kanssa lapsesta ennen kuin soitan.	2	100	0	0
4d. Mietin tarkkaan etukäteen, miten sanani puhelinkeskustelussa valitsen.	4	83,2	11,2	5,6

Taulukosta käy ilmi, että suurin osa vastaajista joutuu ensin ottamaan selvää kenelle sosiaalityöntekijöistä soittavat. Yli puolet kertoi ilmoittavansa lapsen vanhemmille aikeistaan olla yhteydessä sosiaalityöntekijään. Kaikki vastaajista myönsi keskustelewansa ensin omassa tiimissään olevien työntekijöiden kanssa lapsesta ennen puhelinsoittoa. 83 % ilmoitti miettivänsä tarkkaan, mitä puhelimesta kertovat.

Vastaajia pyydettiin kertomaan omin sanoin, jos heillä oli jokin muu tapa toimia. Seuraavassa on suoria lainauksia toisenlaisesta toimimisesta.

”Keskustelen ennen puhelua myös päiväkodinjohtajan kanssa, koska perheen reaktio voi olla raju ja suuntautuu usein johtajaan.”

”Kirjaan paperille huolenaiheitani, jotta muistan ne puhelimessa.”

”On niin monia lapsia, joista on huoli, harvoin soitan sosiaalityöntekijälle. Keksin itse tukitoimia.”

”Tilanne ratkaisee, miten toimii. Erilaisia perheitä. Voi tulla akuutti tilanne eikä saa ketään kiinni.”

”Vastailen viimeisimmän kokemuksen mukaan. Uusi systeemi on lähtenyt hyvin tällä alueella. Henkilöt joihin olemme yhteydessä, on tiedossa. Aluepalaverit ovat olleet hyviä.”

Seuraavassa taulukossa jatkuu yhteistyön teema, mutta siihen on koottu kysymyksen 8: ”Mitä mieltä olet päiväkodissasi olevista toimintaperiaatteista, jotka koskevat hoitolasten tietojen antamista sosiaalityöntekijälle?” vastaukset.

TAULUKKO 9. Päiväkodin työntekijöiden toimintaperiaatteet hoitolapsia koskevien tietojen luovuttamisesta sosiaalityöntekijälle prosentteina

Toimintaperiaatteet	ei vastanneet	samaa mieltä %	en osaa sanoa %	eri mieltä %
8a. Päiväkodissamme on selkeät toimintamallit päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden väliseen tiedonvaihtoon.	4	49,6	35,2	15,2
8b. Minulla on lupa antaa lapsesta tietoja kenelle tahansa sosiaalityöntekijälle, silloin kun hän tiedustelee niitä puhelimitse.	3	7,9	27,8	64,3
8c. Jos en tunnista sosiaalityöntekijää puhelimesta, pyydän häneltä puhelinnumeron soittaakseni takaisin ja varmistuakseni soittajan henkilöllisyydestä.	4	63,2	22,4	14,4
8d. Jos en tunnista lapsen asioita tiedustelemaa sosiaalityöntekijää puhelimesta, siirrän puhelun päiväkodinjohtajalle.	9	62,5	20	17,5

Taulukosta on nähtävissä, että puolet vastaajista ilmoitti päiväkodissa olevan selkeät toimintamallit työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden väliseen tiedonvaihtoon. Yli puolet vastanneista ilmoitti pyytävänsä sosiaalityöntekijän puhelinnumeron, jos ei tunnista soittajaa puhelimesta varmistaakseen soittajan henkilöllisyyden. Yli puolet ilmoitti myös siirtävänsä puhelun päiväkodin johtajalle, jos ei tunnista lapsen asioita tiedustelemaa sosiaalityöntekijää. Väittämässä 8b oli eniten niitä, jotka olivat väittämästä eri mieltä. Tämä tarkoittaa sitä, että 64 % vastaajista ilmoitti, että heillä ei ole lupa antaa lasta koskevia tietoja kenelle tahansa sosiaalityöntekijälle puhelimesta. Tämän kysymyksen väittämässä oli paljon niitä päiväkodin työntekijöitä, jotka eivät osaa sanoa käsitystään. Vastausprosentit arvon 3 kohdalla vaihtelevat 20 % - 35 % välillä.

9.7 Yhteistyön vastavuoroisuudessa arvostettavat asiat

Sosiaalisen vaihdon teorian mukaan sosiaalisissa suhteissa saatujen kokemusten perusteella jokaiselle muodostuu vertailutaso, jonka suhteen kontaktiin pyrkimistä arvioidaan. Vuoro-vaikutussuhteita pyritään luomaan henkilöihin, joiden arvellaan voivan välittää arvokkaita palkintoja. Yksilön attraktiivisuus muodostuu niiden palkintojen perustella, joita hän pys-

tyy muille tarjoamaan. Palkkion saaminen lisää ihmisen kiinnostusta pyrkiä vuorovaikutukseen. (Homans 1974,12, 15–50.) Sosiaalisissa suhteissa tapahtuvan vaihdon tulisi olla tasapuolista ja vastavuoroista siten, että osapuolten saamat edut ovat suhteessa heidän sijoituksiinsa nähden. Tasasuhtateorian (equity theory) mukaan sosiaalisen suhteen aikaan saaminen ja ylläpitäminen vaatii osapuolilta sijoituksia, jotka voivat olla rahaa, aikaa tai työtä. Oikeudenmukaiseksi edunjako muodostuu silloin, kun kunkin osapuolen kohdalla sijoitusten ja tuoton suhde saa saman arvon. (Helkama ym.1998, 64.)

Päiväkodin työntekijöiltä kysyttiin: ”Minkälaisia asioita arvostat päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisessä yhteistyössä?” (kysymys 1) ja ”Mitkä asiat päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisessä yhteistyössä ovat tärkeitä työskenneltäessä lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden kanssa?” (kysymys 9). Seuraava taulukko antaa vastauksen molempiin kysymyksiin. Taulukossa kuvataan päiväkodin työntekijöiden arvostamia asioita yhteistyön vastavuoroisuudessa. Taulukko kuvaa tärkeänä pidettäviä asioita yleensä yhteistyössä sekä silloin, kun perhe on lastensuojelun asiakkaana. Yhteistyö yleensä on jaettu toimintatapoihin: tiedonsaannin vastavuoroisuus, sosiaalityöntekijän aloitteellisuus, uuden sosiaalityöntekijän esittäytyminen ja sosiaalityöntekijän henkilökohtainen tapaaminen. Yhteistyö työskenneltäessä lastensuojeluperheiden kanssa muodostui myös toimintatavoista: tieto lastensuojelun asiakkuudesta, sosiaalityöntekijöiden aloitteellisuus, sosiaalityöntekijän yhteydenotto hoitopaikkaa haettaessa ja parityöskentely työtavaksi.

TAULUKKO 10. Yhteistyön vastavuoroisuudessa tärkeänä pidettävät asiat prosentteina

Yhteistyö yleensä	tärkeää	ei tärkeää	en osaa sanoa	ei vastan- neita
(N=129)	%	%	%	
1a. tiedonsaannin vastavuoroisuus	98	1	1	2
1b. sosiaalityöntekijän aloitteellisuus	87	3	10	2
1c. uuden sosiaalityöntekijän esittäytyminen	91	4	5	2
1d. sosiaalityöntekijän henkilökohtainen tapaaminen	83	6	11	4

Yhteistyö työskenneltäessä lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden kanssa	tärkeää	ei tärkeää	en osaa sanoa	ei vastan- neita
(N=129)	%	%	%	
9a. tieto lastensuojelun asiakkuudesta	93	2	5	1
9b. sosiaalityöntekijän aloitteellisuus	91	1	8	1
9c. sosiaalityöntekijän yhteydenotto päivähoito- paikkaa haettaessa	90	1	9	2
9d. parityöskentely työtavaksi	84	3	13	2

Lähes kaikki päiväkodin työntekijät (98 %) arvostivat sitä, että tiedonsaanti olisi vastavuoroista. He pitivät tärkeänä sitä, että antaessaan tietoja lapsesta sosiaalityöntekijälle hekin saisivat tietoja sosiaalityöntekijältä, kun niitä tarvitsevat. Sosiaalityöntekijän aloitteellisuutta (87 %) pidettiin myös tärkeänä. Sosiaalityöntekijältä toivottiin aloitteellisuutta silloin, kun päiväkodissa on yhteinen asiakasperhe. 91 % vastaajista piti tärkeänä sitä, että uusi sosiaalityöntekijä, joka on kyseisessä päiväkodissa yhteistyökumppani, kävisi esittäytymässä päiväkodissa, kun aloittaa työt. Sosiaalityöntekijän henkilökohtaista tapaamista piti tärkeänä 83 % päiväkodin työntekijöistä silloin, kun sosiaalityöntekijä tiedustelee hoitolapsen asioita.

Työskenneltäessä lastensuojelun asiakkaana olevien perheiden kanssa 93 % päiväkodin työntekijöistä piti tärkeänä sitä, että ne työntekijät joiden lapsiryhmässä on lastensuojelun asiakkaana olevan perheen lapsi, saivat siitä sosiaalityöntekijältä tiedon. 91 % vastanneista piti tärkeänä tässä tilanteessa myös sitä, että sosiaalityöntekijä olisi yhteistyön suhteen aloitteellinen osapuoli. Hoitopaikan hakuprosessin aikana 90 % vastanneista oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijä olisi yhteydessä jo etukäteen siihen päiväkotiin, mistä lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle haetaan hoitopaikkaa. Parityöskentelyn toivottiin muuttuvan työtavaksi. Päiväkodin työntekijöistä 84 % pitivät tärkeänä sitä, lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden tapaaminen yhdessä päiväkodin työntekijän ja sosiaalityöntekijän kanssa tulisi työtavaksi.

9.8 Egoistisuus yhteistyötilanteessa

Sosiaalisen vaihdon teoria perustuu behavioristiseen oppimisteoriaan, jonka mukaan ihmiset ovat itsekkäitä olentoja, jotka tavoittelevat omia etujaan myös sosiaalisissa suhteissaan. (Helkama ym. 1998, 63–64) George Homansin mukaan ihminen on pohjimmiltaan egoistinen olento, joka tavoittelee itselleen etuja mahdollisimman vähin kustannuksin. Hyötyä pyritään saamaan välttämällä haittoja. Sosiaalisissa suhteissaan ihminen käy eräänlaista vaihtokauppaa; monien tavoiteltavien etujen suhteen ihmiset ovat riippuvaisia toisistaan. Jokaisen on panostettava vaihtoon ja saavuttaakseen jotakin on luovuttava jostakin. (Homans 1974, 12, 15–50)

Seuraavaan taulukkoon on kerätty sosiaalisen vaihdon teoriaan liittyviä väittämiä, jotka mittaavat vastaajan egoistisuutta yhteistyötilanteissa. Egoistisuutta tarkastellaan hyötyjen ja haittojen valossa. Vastaukset on ilmoitettu mittarin skaalalla 1-5 prosentein.

TAULUKKO 11. Hyötyjen ja haittojen vaikutus päiväkodin työntekijän toimintatapaan yhteistyötilanteissa

Sosiaalista vaihtoa kuvaavat väittämät	ei vastanneet	Vastausvaihtoehdot (mittarin skaala 1-5)				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
N = 129						
5.c Soitan vain, jos minulla on siihen riittävästi aikaa. (käännetty)	4	55,6	32,5	4	6,3	1,6
5e. Luovun soittoyrityksistäni, jos en saa sosiaalityöntekijää ensi yrittämällä kiinni. (käännetty)	4	77,8	11,9	4,8	4,8	0,8
5f. Vältän soittamista, mikäli siitä tulee minulle lisätyötä (käännetty)	4	82,5	14,3	3,2	0	0
5g. Vältän soittamista, koska pelkään yhteistyön hoitolapsen vanhempien kanssa kärsivän. (käännetty)	1	57,8	25	14,1	2,3	0,8
5h. Soitan, vaikka asian hoitaminen edellyttää minua jäämään ylitöihin.	1	57	23,4	8,6	3,9	7
5i. Soitan, jos tiedän siitä olevan apua sosiaalityöntekijän työtehtävissä.	1	28,9	38,3	22,7	5,5	4,7
5k. Siirrän soittamista toiseen ajankohtaan, koska tehtävä ei ole mieluisa. (käännetty)	0	58,9	24	6,2	10,9	0
5l. Vältän soittamista, koska lapsi ja vanhemmat voivat joutua vaikeuksiin. (käännetty)	0	49,6	30,2	13,2	5,4	1,6
6a. Annan hoitolapsen tilanteesta todellista tilannetta paremman kuvan. (käännetty)	1	72,7	21,1	3,1	2,3	0,8
6b. Liioittelen huoltani lapsesta. (käännetty)	1	75,8	19,5	3,1	0,8	0,8
6c. Annan havaintojani vastaavan kuvauksen lapsen tilanteesta.	0	86,8	9,3	0,8	0,8	2,3
6d. Pelkään antamistani tietoja olevan lapselle haittaa. (käännetty)	1	53,1	22,7	10,2	13,3	0,8
10f. Kun lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle etsitään päivähoitopaikkaa, tulisi päivähoitossa tarkkaan harkita, mikä päivähoitomuodoista olisi lapsen ja perheen kannalta paras vaihtoehto	0	77,5	19,4	1,6	0,8	0,8
10i. Lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen päivähoitopaikka tulisi järjestää yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa, jotta sijoitus olisi paras mahdollinen lapselle.	2	69,3	22	6,3	1,6	0,8
2b. Sosiaalityöntekijät eivät anna oleellista tietoa yhteisistä lapsiperheistä vetoamalla vaitiolovelvollisyyteen.	2	24,4	26,8	33,9	11,8	3,1

Muuttujien vastausvaihtoehdot ovat yhdestä viiteen. Vastausjakaumista näkee, että pääpaino vastaamisessa on mittariston arvoilla 1–3. Tämä osoittaa, että päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä ovat enemmän myönteistä kuin kielteistä. Vastausten perusteella voidaan sanoa, että päiväkodin työntekijöiden työ-

kentelytapa ei ole egoistista, vaan he ovat valmiita rakentavaa yhteistyöhön, vaikka se vaatisi itseltä suurempia ponnisteluja.

Yllä olevassa taulukossa kuvaillaan hyötyjen ja haittojen vaikutusta päiväkodin työntekijän käyttäytymiseen yhteistyötilanteessa. Päiväkodin työntekijät soittavat sosiaalityöntekijälle, mikäli siitä on apua sosiaalityöntekijän työssä. Vaikka soittaminen vie aikaa, vastaajat ovat valmiita ottamaan yhteyttä. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että he soittavat sosiaalityöntekijälle, vaikka se veisi paljon aikaa. Tästä voidaan päätellä, että päiväkodin työntekijöille ei ole merkitystä soittamiseen kuluvalle ajalla. Soittamisen vuoksi ollaan valmiita jäämään myös ylitöihin.

Päiväkodin työntekijöiltä tiedusteltiin mahdollisten haittojen vaikutusta soittamisesta luopumiseen. Vastaajat olivat pääosin sitä mieltä, että he eivät luovu soittamisesta vaikka eivät tavoitakaan sosiaalityöntekijää ensi yrittämällä. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä että he soittavat, vaikka siitä aiheutuu lisätyötä. Soittaminen koettiin tärkeäksi, joten sitä ei vältelty, vaikka yhteydenotto sosiaalityöntekijään vaikeuttaisi yhteistyötä vanhempien kanssa. Soittamista ei myöskään siirretä muuhun ajankohtaan, vaikka tehtävä ei olisi mieluisa.

Sosiaalityöntekijällä on oikeus saada tietoa lapsesta ja perheen tilanteesta silloin, kun hänellä on huoli lapsesta. Vastaajista hieman yli puolet oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijät eivät anna oleellista tietoa yhteisistä lapsiperheistä vetoamalla vaitiolovelvollisuuteen. Peräti kolmasosa ei osannut vastata tähän kysymykseen. Kysyttäessä päiväkodin työntekijän suhtautumistapaa tietojen antamiseen sosiaalityöntekijän soittaessa päiväkotiin, päiväkodin työntekijät näyttävät luottavan sosiaalityöntekijän ammattitaitoon punnitessaan tilanteesta aiheutuvia hyötyjä ja haittoja. Vastaajat eivät anna lapsen tilanteesta todellista parempaa kuvaa eivätkä myöskään liioittele huoltaan lapsesta. Sen sijaan suurin osa päiväkodin työntekijöistä antaa havaintojaan vastaavan kuvan lapsen. Pelkoa ei aiheuttanut, vaikka vastaaja epäili antamistaan tiedoista olevan haittaa lapselle. Pelkoa ei aiheuttanut myöskään se, vaikka vastaaja epäili lapsen saattavan joutua vaikeuksiin soiton vuoksi. Kysyttäessä vastaajien pelkoa siitä, että yhteistyö vanhempien kanssa kärsii annettaessa tietoja sosiaalityöntekijälle, vastaukset jakautuivat tasaisemmin.

Lapsia sijoitetaan avohuollon tukitoimenpiteenä yleisesti päiväkotiin. Varsin usein lapselle annetaan kokopäivähoitopaikka. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen päivähoitomuoto pitäisi tarkkaan harkita. Vastaajista suurin osa oli myös sitä mieltä, että päivähoitopaikka tulisi järjestää yhteistyössä päiväkodin työntekijän ja sosiaalityöntekijän kanssa.

Vastaajille annettiin mahdollisuus myös oman esimerkin esittämiseen. Yksi vastaaja kertoi esimerkin kuvitellessaan tilannetta, jossa hän on huolissaan lapsen hyvinvoinnista ja soittaa sosiaalityöntekijälle.

”Joskus on ollut vaikeata tavoittaa tiettyä sosiaalityöntekijää, joka tuntisi perheen. Silloin on ollut työlästä selittää alusta asti koko juttu.”

Tilanteessa, jossa lastensuojelun sosiaalityöntekijä soittaa päiväkotiin tiedustellakseen lapsen asioita, vastaajat antoivat seuraavia esimerkkejä.

”Joskus yhteistyö vanhempien kanssa kärsii, mutta jos on huoli lapsesta ja hänen voimistaan, niin lapsen etu ajaa ohi.”

”Kysyn, miksi hän tiedot haluaa, perustelut soitolle!”

”Mahdollisuuksien mukaan sosiaalityöntekijä, päiväkodin henkilö ja lapsen vanhemmat yhdessä keskusteluun.”

”Vaikka vaikeuksien esille ottaminen saisikin hetkellisen kriisin vanhempien mieleen, onhan siitä hyöty pitkän päälle.”

Seuraavassa taulukossa esitellään eksploratiivinen faktorianalyysi, jo edellisessä taulukossa esitetyille muuttujille. Taulukot kuitenkin poikkeavat toisistaan, koska seuraavasta taulukosta on poistettu ne muuttujat, joiden kommunaliteetit olivat alhaisempi kuin .251.

TAULUKKO 12. Sosiaalista vaihtoa kuvaavien muuttujien kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet

Sosiaalista vaihtoa kuvaavat väittämät	Faktorit Oblimin-rotaatiolla		
	kommunali- teetit	Yhteistyön epäoikeu- denmukaisuus	oikeuden- mukaisuus
5c. Soitan vain, jos minulla on siihen riittävästi aikaa.	.251	.433	-.258
5f. Vältän soittamista, mikäli siitä tulee minulle lisätyötä.	.275	.522	.046
5g. Vältän soittamista, koska pelkään yhteistyön hoitolapsen vanhempien kanssa kärsivän.	.406	.610	.177
5k. Siirrän soittamista toiseen ajankohtaan, koska tehtävä ei ole mieluisa.	.398	.629	.041
5l. Vältän soittamista, koska lapsi ja vanhemmat voivat joutua vaikeuksiin.	.536	.670	.285
6a. Annan hoitolapsen tilanteesta todellista tilannetta paremman kuvan.	.529	.613	-.401
6b. Lioittelen huoltani lapsesta.	.649	.652	-.481
6c. Annan havaintojani vastaavan kuvauksen lapsen tilanteesta.	.284	-.326	.426
6d. Pelkään antamistani tiedoista olevan lapselle haittaa.	.469	.534	.421
Ominaisarvo		4,1	1,7
Selitysosuus (yht.35,9 %)		25,3 %	10,6 %

Taulukossa nähdään kootusti muuttujien kommunaliteetit ja lataukset faktoreille. Lisäksi taulukon vasemmassa alareunassa on molempien faktoreiden ominaisarvot ja selitysasteet, jotka on saatu faktorianalyysissä tulostetusta ominaisarvotaulukosta (Total Variance Explained). Extraction ja Rotation vaikuttavat analyysin laajuuteen ja sisältöön. Extraction-valintaa käyttämällä määritellään, millä menetelmällä muuttujien lataukset etsitään ja Rotation-valinnalla määritellään se, miten ratkaisu rotatoidaan. (Metsämuuronen, 2005, 622, 623.) Tässä aineistossa käytettiin ensiksi mainitussa Principal Axis Factoring-vaihtoehtoa. Jälkimmäisessä käytettiin vinokulmaisen rotaation Oblimin-vaihtoehtoa, koska sallittiin faktoreiden korreloida keskenään (Metsämuuronen, 2005, 617). Vinokulmaisessa rotaatiossa tulostuvan taulukon nimi on Pattern Matrix, jonka perusteella faktorit tulkitaan ja nimetään.

Kommunaliteetit kertovat kuinka luotettavasti muuttujat mittaavat faktoreita. Arvot kertovat kuinka monta prosenttia kunkin muuttujan varianssista pystytään selittämään faktorei-

den avulla. Mitä lähempänä arvoa 1 kommunaliteetti on, sitä voimakkaammin muuttuja latautuu faktorille. Muuttuja voidaan poistaa alhaisen kommunaliteetin vuoksi analyysistä. Mikäli muuttujan lataukset eivät yhdelläkään faktoreista ylitä arvoa 0,30, kannattaa muuttuja poistaa. (Metsämuuronen, 2005, 618, 625.) Tässä aineistossa sosiaalista vaihtoa kuvaavien muuttujien arvot olivat välillä .251-.649. Sisällöllisistä syistä mukaan hyväksyttiin joitakin muuttujia, joiden kommunaliteetit alittivat suositusarvot.

Faktorianalyysin yksi haasteellisimmista tehtävistä on faktoreiden nimeäminen. Tasasuhtateoriassa sosiaalisen vaihdon lähtökohtana pidetään oikeudenmukaisuutta sosiaalisissa suhteissa. Epäoikeudenmukaisuuden kokeminen aiheuttaa negatiivisia tunteita. Vuorovaikutustilanteissa oikeudenmukainen yhteistyö on sellaista, jossa molempien osapuolten sijoittaminen yhteistyöhön ja siitä saatu hyöty ovat samassa suhteessa. Taulukossa muuttujat latautuivat kahdelle faktorille, jotka nimettiin epäoikeudenmukaisuudeksi ja oikeudenmukaisuudeksi. Epäoikeudenmukaiseksi nousi yhteistyön näkökulmasta päiväkodin työntekijän ajanpuute tai lisätyön määrää erityisesti silloin, kun yhteistyö on yksipuolista. Pelko siitä, että yhteistyö heikkenisi vanhempien kanssa, ja lapsen tai vanhempien joutuminen vaikeuksiin latautuivat myös epäoikeudenmukaiseksi nimetyille faktorille. Puhelinsoiton siirtäminen tehtävän epämieluisuuden vuoksi latautui myös ensimmäiselle faktorille. Epäoikeudenmukaisesta sosiaalisesta vaihdosta kertoo sekin, jos päiväkodin työntekijä ei anna totuudenmukaista tietoa lapsesta sosiaalityöntekijälle. Voimakkaimmin oikeudenmukaiseksi nimetyille faktorille latautui vain muuttuja, jossa päiväkodin työntekijä antaa lapsen tilanteesta havaintojaan vastaavan kuvauksen.

Vaikka faktorianalyysissä käytettiin vain kahden faktorin mallia, joiden selitysaste yhdessä oli vain 35,9 %, päädyttiin kahden faktorin malliin. On kuitenkin muistettava, että tässä vaiheessa mukana on vielä muutama muuttuja, joiden kommunaliteetit olivat hyvin alhaisia. Tämän vuoksi myös kahden faktorin saama kokonaisselitysosuus jäi alhaiseksi. Total Variance Explained tulosteesta (Initials Eigenvalues) nähdään, että kolmannen faktorin mukaan ottaminen olisi lisännyt selitysvoimaa 9,1 %:lla. Uusintatestauksessa malli ei kuitenkaan mennyt läpi useammalla kuin kahdella faktorilla. Kahden faktorin käyttämisestä tukee sosiaalisen vaihdon teoriassa esille tuotu tasasuhtateoria, jonka pohjalta faktorit nimettiin epäoikeudenmukaisuudeksi ja oikeudenmukaisuudeksi. Myös muuttujien sisällön kattavuus ja sopivuus nimetyille faktoreille puhui kahden faktorin käyttämisen puolesta.

Koska faktorianalyysissä muuttujien määrä oli alhaisen kommunaliteetin perusteella laske-
nut yhdeksään, oli myös faktoreiden määrän pitäminen kahdessa perusteltua.

Faktorianalyysin perusteella voidaan sanoa, että päiväkodin työntekijöiden yhteistyötapa ei ole itsekästä. He ovat valmiita pidentämään työpäiväänsä ja osittain uhraamaan vapaa-
aikaansa, koska kyseessä on lapsen etu. Vahvasti epäoikeudenmukaisena koettiin tilanne,
jossa päiväkodin työntekijä jättää soittamatta sosiaalityöntekijälle, koska pelkää lapsen ja
vanhemman joutuvan vaikeuksiin. Tutkimustuloksen mukaan päiväkodin työntekijät piti-
vät sosiaalityöntekijöitä ammattitaitoisina. Tätä luonnehdintaa tukee päiväkodin työnteki-
jöiden suhtautumistapa sosiaalityöntekijöihin. He luottavat sosiaalityöntekijän ammattitai-
toon, jonka perusteella he tietävät, että lapsi ja vanhemmat eivät joudu vaikeuksiin, vaikka
päiväkodin työntekijä kertoo sosiaalityöntekijälle huolensa lapsen tilanteesta. Päiväkodin
työntekijät antavat lapsesta oikeudenmukaisen kuvan, koska he uskaltavat seistä omien
sanojensa takana. Kaunistelemalla lapsen tilannetta, se saattaisi kääntyä joskus heitä vas-
taan ja olla haitaksi lapselle.

9.9 Erillisten palvelualueiden vaikutus yhteistyöhön

Vaasassa erotettiin vuoden 2005 alusta alueellinen sosiaalityö ja lastensuojelu omiksi pal-
velualueiksi. Kysymyksessä 11. vastaajia pyydettiin vertaamaan tämän hetkistä tilannetta
ennen vuotta 2005 edeltäneeseen tilanteeseen ja kirjoittamaan omin sanoin, miten erillisten
palvelualueiden muodostaminen on vaikuttanut päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityön-
tekijöiden väliseen yhteistyöhön?

TAULUKKO 13. Palvelualueiden vaikutus yhteistyön määrään prosentteina

Kasvatus- ja hoitovastuulliset päiväkodin työntekijät (N = 125)	ei vastanneita	ei vaiku- tusta %	yhteistyö lisään- tynyt %	yhteistyö vähän- tynyt %	en osaa sanoa %	yhteensä (n) %
1.kasvatusvastuulliset	24	13,8	7,7	18,5	27,7	(44) 67,7
2.hoitovastuulliset	36	4,6	3,1	7,7	16,9	(21) 32,3
Yhteensä	60	18,4	10,8	26,2	44,6	(65) 100

Taulukossa on jaettu vastaajat kasvatustavallisiin ja hoitotavallisiin päiväkodin työntekijöihin. Avoimet vastaukset on ryhmitelty neljään vastauskategoriaan: ei vaikutusta, yhteistyö on lisääntynyt, yhteistyö on vähentynyt ja en osaa sanoa. Lähes puolet koko populaatiosta (N = 125) ei osallistunut lainkaan vastaamiseen. Taulukosta nähdään, että vastaajista 67,7 % prosenttia oli kasvatustavallisia ja 32,3 % hoitotavallisia. Prosentuaalisesti suurimman ryhmän muodostivat ne vastaajat, jotka eivät osanneet sanoa, oliko palvelualueiden muodostamisella ollut vaikutusta. Yksi neljäsosa vastaajista ilmoitti yhteistyön sosiaalityöntekijöiden kanssa vähentyneen palvelualueiden muodostamisen jälkeen. Vastaajista 18,4 % ilmoitti, että erillisillä palvelualueilla ei ollut vaikutusta yhteistyöhön. Kaikista vastanneista vain 10,8 % oli sitä mieltä, että yhteistyö oli lisääntynyt.

9.9.1 Yhteistyön lisääntyminen

Avoimissa vastauksissa yhteistyön lisääntymistä perusteltiin siten, että palvelualueiden muodostamisen jälkeen on ollut helpompi ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Erityisesti lastensuojeluasioissa on ollut helpompi lähestyä sosiaalityöntekijää.

Seuraavassa on kaksi suoraa lainausta vastaajien kokemuksista, joissa kerrotaan yhteistyön lisääntymisestä.

”Ero kuin yöllä ja päivällä. Ennen päiväkotiin ei saatu tietoa kuin lypsämällä ja aina ei silloinkaan. Aloite oli aina päiväkodin. Nyt lastensuojelun puolelta ollaan aloitteellisia ja yhteistyö + tiedonvaihto on erinomainen.”

”Ehkä ollaan menossa avoimempaan suuntaan, tunnustetaan päiväkodin ja lastensuojelun välinen yhteistyö, mutta vaitiolovelvollisuus erittäin tärkeä ja arka asia, sitä ei pysty muuttamaan kovinkaan paljon.”

Vastauksista käy ilmi, että palvelualueiden muodostamisen jälkeen sosiaalityöntekijöitä on ollut helpompi lähestyä. Aloite yhteistyöhön ei tule välttämättä enää yksipuolisesti päiväkodista, vaan sosiaalityöntekijäkin on ollut aloitteellinen. Tiedonvaihto ja avoimuus koe-

taan lisääntyneen. Viimeisessä suorassa lainauksessa korostetaan vaitiolovelvollisuuden tärkeyttä, mutta sitä pidetään myös arkana asiana, jonka muuttaminen ei ole helppoa.

9.9.2 Yhteistyön väheneminen

Yhteistyön vähenemiseen liittyviksi syiksi mainittiin työntekijöiden tiheä vaihtuvuus. Siksi sosiaalityöntekijä, jolle asian hoitaminen kuuluu, ei ollut aina tiedossa. Perinteiseen yhteistyöhön kuuluvat toimintakauden alussa pidettävät moniammatilliset palaverit olivat jääneet pois, joten yhteistyötä ei pidetty enää yhtä aktiivisena. Päivähoidon siirtymisen kasvatus- ja opetusviraston alaisuuteen epäiltiin myös vähentäneen yhteistyötä. Koska lastensuojelua hoitavat sosiaalityöntekijät eivät työskentele enää fyysisesti alueilla, vaan keskitetysti sosiaalivirastossa, päivähoidossa koetaan, että etäisyys heikentää yhteistyötä.

”Siis toinen sosiaalityöntekijä hoitaa aikuisen asiat ja toinen lapsen asiat, onko tosiaan hyvä erottaa näitä eri lokeroihin. Olemme olleet hämillämme tilanteesta. Sosiaalityöntekijät ovat myös vaihtuneet todella tiheästi, puolen vuoden välein.”

”Siten, että olemme olleet tekemisissä vain lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Alueen sosiaalityöntekijän kanssa ei ole yhteisiä asiakkaita! Ennaltaehkäisevää työtä ei ilmeisesti tehdä. Ennaltaehkäisevään työhön haluaisin panostaa enemmän.”

Vastauksista käy ilmi, että lastensuojelun ja alueellisen sosiaalityön roolia yhteistyössä pidetään päiväkodissa epäselvänä. Ihmetystä on aiheuttanut kokemus, että toinen sosiaalityöntekijä hoitaa vanhempien asiat ja toinen lapsen asiat. Palvelualuejaon myötä päiväkodin työntekijät ovat olleet yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa, mutta toivoisivat alueellisen sosiaalityön panostavan enemmän ennaltaehkäisevään työhön, jonka tekemistä nyt epäillään.

9.10 Kokemuksia yhteistyöstä

Päiväkodin työntekijöitä pyydettiin kysymyksessä 12. kuvailemaan jokin tilanne päiväkotityössä vuosien varrelta, jossa yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa sujui ”hyvin” tai ”huonosti”. Vastaukset on jaoteltu kokemuksen myönteisyyden ja kielteisyyden perusteella.

TAULUKKO 14. Myönteisten ja kielteisten yhteistyökokemusten määrä prosentteina

Päiväkodin työntekijät (N = 125)	ei vastaan- neita	myönteinen %	kielteinen %	molemmat %	yhteensä (n) %
1. kasvatusvastuulliset	35	18,6	46,5	11,6	(33) 76,7
2. hoitovastuulliset	47	11,6	9,3	2,3	(10) 23,3
Yhteensä	82	30,2	55,8	13,9	(43) 100

Taulukosta käy ilmi, että kasvatusvastuulliset päiväkodin työntekijät ovat vastauslomakkeeseen kirjoittaneet myönteisistä ja kielteisistä kokemuksistaan useammin kuin hoitovastuulliset. Lähes puolella vastanneista kasvatusvastuullisista työntekijöistä oli kertoa negatiivinen kokemus yhteistyöstä. Hoitovastuullisilla työntekijöillä oli jonkin verran enemmän myönteisiä kokemuksia kuin kielteisiä. Molempia sekä kielteisiä että myönteisiä kokemuksia oli 13,9 %:lla vastanneista.

9.10.1 Myönteinen yhteistyökokemus

Seuraavassa esitellään päiväkodin työntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä joko suorina lainauksina tai muutettuina vastauksina tunnistettavuuden estämiseksi. Suorat lainaukset ja muutetut vastaukset eroavat muusta tekstistä kursivoituina ja lainaukset muutetuista vastauksista lainausmerkkien avulla. Myönteiset kokemukset on ryhmitelty teemoittain: luottamus päiväkodin työntekijän ammatillisuuteen, moniammatillisen tiimityön vahvuudet, yhteistyöllä lapsen parhaaksi ja tuen saaminen.

Luottamus päiväkodin työntekijän ammatillisuuteen:

Vastaukset osoittavat, että päiväkodin työntekijät pitävät myönteisinä yhteistyökokemuksina niitä tilanteita, joissa ovat kokeneet, että sosiaalityöntekijät luottavat heidän ammattitaitoonsa ja harkintakykyynsä erityisesti silloin, kun kyseessä on huoli lapsesta. He arvostavat sitä, että yhteisiä palavereja järjestetään useita ennen päätöksentekoa ja että sosiaalityöntekijä toimii nopeasti, kun päiväkodin työntekijällä on huoli lapsesta. Yhdessä vastauksessa reflektoitiin myös päiväkodin toimintaa, jossa rohkaistiin päiväkodin työntekijöitä yhteistyöhön, luottamaan omaan ammattitaitoonsa, jotta tarvetta väärissä tilanteissa oman työn puolusteluun ei syntyisi. Alla olevissa sekä suorassa että muutetussa vastauksessa korostuu kokemus luottamuksesta päiväkodin työntekijän ammatitaitoon.

”Erään lapsen huostaanoton yhteydessä toimittiin hyvin. Monia palavereja ennen päätöksen tekemistä. Minua kuunneltiin ja mielipidettäni arvostettiin.”

Toinen lapsen vanhemmista oli hävinnyt, kadonnut maan alle. Häntä ei löytynyt mistään. Huolestunut puoliso tuli päiväkotiin ja kertoi minulle asiasta. Hän kertoi, että ei pysty hoitamaan lasta. Soitin sosiaalityöntekijälle ja asiat saatiin järjestettyä. Lapsi oli jonkin aikaa isovanhempien luona, kunnes hänet sijoitettiin lastenkotiin.

Moniammatillisen tiimityön vahvuudet

Vastaukset, joissa tulee esille moniammatillisuuden vahvuudet, korostetaan erilaisia palavereja, joissa päiväkodin työntekijöiden yhteistyökumppaneina ovat sekä lastenneuvolan terveydenhoitajat että sosiaalityöntekijät. Niiden toimivuutta perusteltiin sillä, että oppi tuntemaan yhteistyökumppaneita edes kasvojen perusteella ja pystyi jakamaan tietoa perheistä puolin ja toisin.

Yksinhuoltajavanhempi repsahti juomaan. Istuimme alas sosiaalityöntekijä, vanhempi ja minä päiväkodin edustajana. Keskustelu oli hyvin antoisa, vanhempi havahtui ajattelemaan kokonaisuutta. Yhteinen huolestus oli tuo päiväkodissamme oleva lapsi. Tämä tapaus muistuu mieleen hyvin sujuneena yhteistyönä.

”Kun on jo lapsen sijoitusvaiheessa ollut tiedossa lastensuojelun osuus ja perheen saamat tukitoimet. Yhdessä ollaan moniammatillisessa tiimissä pohdittu toimenpiteitä ja niiden vaikutusta. Tällaiseen yhteistyöhön on ollut helppo saada vanhemmatkin mukaan.”

Edellisissä vastauksissa korostetaan sellaisen yhteistyön tärkeyttä, jossa vanhemmat osallistuvat yhteistyöpalaveriin. Silloin ei myöskään vaitiolovelvollisuus muodostu ongelmaksi, koska vanhemmat saavat itse kertoa omista asioistaan ja myös tehdä itse ratkaisut, mitä haluavat kertoa. Koska vanhemmat ovat yhteistyön keskiössä, he saavat tarkkaan tietää ja kuulla omin korvin, mitä heidän asioistaan puhutaan.

Yhteistyöllä lapsen parhaaksi:

Mukana oli runsaasti vastauksia, joissa kävi ilmi, että yhteistyön vahvuutena pidetään toimimista lapsen parhaaksi. Sosiaalityöntekijän kanssa tehtyä yhteistä kotikäyntiä arvostettiin, koska kotikäynnin myötä ymmärrys perhettä ja lasta kohtaan lisääntyi. Samalla pystyttiin paremmin arvioimaan lapsen hoidontarpeen laajuutta. Sosiaalityöntekijän työskentelyn hitaus sai myös ymmärrystä silloin, kun päiväkodin työntekijät kokivat, että kaikki asiat kääntyivät lapselle hitaudesta huolimatta parhain päin.

”Päihdevanhempien lapsen hoito ja huostaanotto. Useita palavereja sosiaalityöntekijöiden ja vanhempien kanssa. Koskettava ja henkisesti raskas tapahtuma, joka kuitenkin lapsen kannalta päättyi positiivisesti.”

Tässä suorassa lainauksessa on havaittavissa se, että päiväkodin työntekijän kannalta tilanne on ollut henkisesti raskas eikä ole jättänyt työntekijää kylmäksi. Useiden yhteisneuvottelujen vuoksi asia on ollut työläs, mutta sillä ei ole ollut merkitystä, koska asia saatiin vietyä loppuun ja lapsen kannalta myönteisesti.

Tuen saaminen:

Tein kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa lastensuojeluilmoituksen, joka johti lopulta huostaanottoon. Sain tukea sosiaalityöntekijöiltä varsinkin oikeudenkäyntiä koskevissa asioissa, he olivat hyvä ja ainoa tuki.

Tässä vastauksessa käy ilmi, että lastensuojeluilmoituksen tekemiseen saatiin tukea jo kiertävältä erityislastentarhanopettajalta. Sosiaalityöntekijän apua arvostettiin erityisesti oikeudenkäyntiin liittyvissä asioissa, koska ainutlaatuisessa ja uudessa tilanteessa päiväkodin työntekijä ei saanut tukea muilta tahoilta.

9.10.2 Kielteinen yhteistyökokemus

Seuraavaksi päiväkodin työntekijöiden kielteiset kokemukset on ryhmitelty tiedonpuutteen, huomiotta jättämiseen päätöksenteossa, luottamuksen menettämiseen, tiedonjakamisen yksipuolisuuteen, puolueellisuuteen yhteistyössä ja hitaaseen puuttumiseen. Suorat lainaukset ja muutetut vastaukset eroavat muusta tekstistä kursivoituina ja lainaukset muutetuista vastauksista lainausmerkein.

Tiedonpuute:

Vastaajissa oli runsaasti niitä, jotka kokivat yhteistyön kielteisyyden tilanteissa, joissa kokivat jäävänsä vaille tarvittavaa tietoa perheiden tilanteesta. He yrittävät omalla tahollaan auttaa ja tukea lasta, mutta eivät välttämättä voi ymmärtää, mistä lapsen vaikeudet johtuvat, koska heillä ei ole tarkkaa tietoa lapsen kotioloista. Joitakin aavistuksia perheen vaikeuksista oli ollut ilmassa. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, kuinka vähäsanaisia sosiaalityöntekijät olivat. Huonona pidettiin tilannetta, jossa työntekijän 30-vuotisen työuransa aikana oli ollut vain kerran palaveri, jossa mukana olivat sekä hoitolapsen vanhemmat, sosiaalityöntekijä ja päiväkodin työntekijä. Niitä toivottiin lisää.

Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuutta pidettiin huonona asiana ja sen epäiltiin myös johtavan siihen, että tieto ei lapsiperheen tilanteesta kulje päiväkotiin. Joissakin vastauksissa tuli esille, että sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä päiväkotiin, vasta sitten, kun tilanne perheessä on jo todella huolestuttava. Päiväkodin työntekijä koki, että he olisivat voineet tehdä enemmän perheen auttamiseksi, jos olisivat tienneet perheen tilanteen. Vastaajan mukaan sellaista asiaa ei osaa edes kysyä, ellei ole osannut aavistaa mitään. Yksi vastaaja piti rai-vostuttavana tilannetta, jossa hoitolapsen perhe oli vuosia ollut lastensuojelun asiakkaana. Sosiaalityöntekijä oli vuosien aikana ollut useissa palavereissa, joissa oli käsitelty lapsen vaikeuksia. Hän ei kuitenkaan koskaan ollut maininnut tuntevansa perhettä, eikä kannustanut järjestämään neuvottelua perheen kanssa, johon hänkin olisi halunnut osallistua. Tieto päiväkotiin lastensuojelun asiakkuudesta oli tullut sitten muuta kautta.

Päiväkodissamme oli eräs lapsi, jonka kotona kodinhoitaja kävi aamuisin herättämässä vanhempaa ja lasta. Meille ei kukaan kertonut etukäteen, että perhe kuuluu sosiaalityön piiriin. Ensimmäistä kertaa, kun perhe kävi tutustumassa, kodinhoitaja oli mukana. Oli

vähän vaikea puhua vanhemman kanssa, kun emme tienneet kodinhoitajan roolia perheessä. Selvisi vasta myöhemmin.

Alkoholiongelmosta kärsivän yksinhuoltajavanhemman lapsi oli päiväkodissamme. Yhteistyö ja tiedonkulku sosiaalitoimen kanssa olivat olemattomia. Kun vanhemmalla oli ”putki” päällä, meille ei tiedotettu, ei kerrottu lapsen sijoituksesta, ei pohdittu yhdessä lapsen esiopetusta ja kouluunmenoa. Kun meille vieras täti, joka osoittautui myöhemmin perhetyöntekijäksi, toi lapsen hoitoon, hän ei esitellyt itseään ja me soitimme huolissamme päivystykseen. Yhteistyöpalaveria oli päiväkodista pyydetty jo vuosia ennen isoja vaikeuksia: se ei koskaan toteutunut.

Molemmista yllä olevista vastauksesta käy ilmi, että päiväkodin työntekijöitä harmitti se, että he eivät tienneet perheen asiakkuudesta lastensuojelussa. He eivät myöskään tunnistanee vierasta aikuista, joka oli perheen mukana tutustumassa päiväkotiin tai toi lapsen aamulla päivähoitoon. Kodinhoitajien rooli perheessä oli selvinnyt heille vasta myöhemmin. Vastauksista päätellen päiväkodin työntekijät eivät olleet rohjenneet kysyä vieraan aikuisen henkilöllisyyttä suoraan ja avoimesti häneltä itseltään. Toisessa vastauksessa korostuu lapsen kohdistuneet tukitoimet ja sijoitus, joista ei tiedotettu päiväkotiin. Yhteistyöpalaverin puuttuessa ei voitu käydä keskustelua siitä, mikä esiopetuksessa ja koulunkäynnin aloittamisessa olisi ollut lapselle paras ratkaisu.

Huomiotta jättäminen päätöksenteossa:

Otin yhteyttä sosiaalityöntekijään keskusteltuani lapsen vanhemman kanssa ensin. Monien keskustelujen jälkeen vanhempi kertoi, ettei hän jaksaa lapsen kanssa ja toivoi, että lapsi huostaanotettaisiin. Parin kuukauden jälkeen vanhempi halusi lapsen takaisin, koska ei saanut enää yhtä paljon taloudellista tukea, kun lapsi asui muualla. Sosiaalityöntekijät antoivat periksi! Eikä me päiväkodissa voitu mitään.

Tästä vastauksesta käy ilmi, että vanhempi oli kertonut omasta jaksamisestaan päiväkodin työntekijälle. Monien keskustelujen jälkeen hän oli myös rehellisesti kertonut, että ei jaksaa lapsensa kanssa ja toivoi huostaanottoa. Päiväkodin työntekijän kokemus tilanteesta oli se, että päiväkotihenkilöstön mielipidettä ei kuitenkaan yrityksistä huolimatta otettu huomioon lopullisessa päätöksenteossa.

Luottamuksen menettäminen:

Luottamuksen menettämiseen liittyvät kokemukset olivat sellaisia, jotka muistettiin pitkään. Tänä päivänä päivähoitossa korostetaan kasvatuskumppanuutta ja avoimuutta perheitä kohtaan myös silloin, kun työntekijä on huolissaan hoitolapsestaan ja ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Näin ei ole ollut aina. Luottamuksen menettämisestä kertoo esimerkiksi, jossa sosiaalityöntekijä oli kertonut perheelle, kuka päiväkodista oli ilmoituksen sosiaalityöntekijälle tehnyt. Luottamus oli särkynyt sosiaalityöntekijää kohtaan myös silloin, kun hän on luvannut tulla kertomaan perheen tilanteesta, kun huoli lapsesta oli päiväkodissa herännyt. Näin ei ollut kuitenkaan koskaan käynyt. Katteettomia lupauksia pidettiin epäoikeudenmukaisina. Vastauksesta kävi kuitenkin ilmi, että päiväkodin työntekijä ei ollut muistuttanut sosiaalityöntekijää lupauksestaan tai kutsunut häntä päiväkotiin keskustelemaan. Luottamus oli mennyt sosiaalityöntekijää silloinkin, kun lapsessa oli ilmennyt pahoinpitelyn merkkejä ja lastensuojeluilmoituksen jälkeen sosiaalityöntekijä oli tehnyt perheeseen kotikäynnin. Lapsi oli jouduttu viemään tilanteen toistuessa päiväkodista terveyskeskukseen, jolloin sosiaalityöntekijä oli antanut palautetta väärin toimimisesta. Loukkaavaa siinä oli ollut se, että päiväkodin työntekijät olivat kokeneet toimivansa oikein ja lapsen parhaaksi.

Tiedonjakamisen yksipuolisuus:

Vastaajissa oli paljon niitä, jotka pitivät tiedonjakamisen yksipuolisuutta huonona yhteistyökokemuksena. Vastauksissa korostuivat toimintakauden alussa järjestetyt moniammatilliset yhteistyöpalaverit, joissa sosiaalityöntekijät ja terveydenhoitajat olivat mukana.

”Palaverista on siten jäänyt tyhjä olo – kerrot itse kaiken ja kannat huolta, mutta et saa mitään tietoa toiselta.” kertoi yksi päiväkodin työntekijä tuntemuksistaan palaverin jälkeen. Sosiaalityöntekijää pidettiin vastaanottavana osapuolena, mutta häneltä ei saatu mitään tietoa. Katkeruutta oli havaittavissa yhden päiväkodin työntekijän lauseessa, joka kuului: *”Meidän tulisi kertoa kaikki, mutta meille ei saa kertoa mitään.”*

Negatiivisena koettiin tilanne, jossa oli käyty läpi kaikki ryhmän lapset etukäteen sosiaalityöntekijälle annetun listan avulla. Sosiaalityöntekijän mielenkiinto tiettyä lasta kohtaan oli herännyt, jolloin hän oli todennut: *”Ai, tämä on se perhe!”*, kertomatta kuitenkaan sen enempää. Samoin epämiellyttävänä pidettiin tilannetta, jossa sosiaalityöntekijät ilmeillään ja eleillään viestittävät toisilleen tietävänsä jotakin perheistä, mutta eivät kertoneet sitä ääneen.

Vastauksista voidaan päätellä, että päiväkodin työntekijät eivät kuitenkaan ottaneet puheeksi avoimesti sosiaalityöntekijöiden kanssa näitä tilanteita, joissa kokivat, että sosiaalityöntekijöillä oli tietoa yhteisistä perheistä, mutta eivät puhu siitä.

Puolueellisuus yhteistyössä:

Muutamissa vastauksissa korostui sosiaalityöntekijän puolueellisuus vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan välisissä ristiriitatilanteissa. Yhdessä vastauksessa tuli esille päiväkodin työntekijän tekemä lastensuojeluilmoitus, joka sosiaalityöntekijän mielestä oli ollut aiheeton. Päiväkodin työntekijän mielestä vanhempaa suojeltiin lapsen kustannuksella. Vastaajan kokemuksen mukaan sosiaalityöntekijällä ei ollut käsitystä lapsen normaalista kehityksestä eikä siitä, mikä on tavallista lapsiperheille. Tässä tilanteessa päiväkodin työntekijä koki, että sosiaalityöntekijä oli mennyt turhaan vanhemman puolelle vetoamalla hänen ikäänsä.

Vastaavanlaisesta negatiivisesta yhteistyökokemuksesta kertoi yksi vastaajista, jonka mukaan sosiaalityöntekijä alkoi yhdessä vanhemman kanssa moittia päiväkodin toimintatapaa. Lisäksi sosiaalityöntekijä oli kertonut vanhemmille, mitä päiväkodin työntekijä oli kertonut luottamuksellisesti sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijä oli kieltänyt myös päiväkodin työntekijää kertomasta vanhemmille rehellisesti lapsen tilanteesta päiväkodissa, jotta vanhempi ei pelästynyt. Päiväkodin työntekijän mukaan lapsen ääni ei kuulunut kyseisessä tilanteessa ja muutaman vuoden kuluttua päädyttiin huostaanottoon.

Hidas puuttuminen:

Joissakin vastauksissa näkyy päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta katsottuna sosiaalityöntekijöiden työskentelyn hitaus. Päiväkodin työntekijät kohtaavat lapset päivittäin, jolloin huoli lapsesta on myös konkreettisesti läsnä. Sosiaalityöntekijöiden hitaan työskentelytavan vuoksi päiväkodin työntekijät kokevat, että vaikeissa tilanteissa lapsen ääni jää kuulumatta ja lapsen etu toteutumatta. Alla olevassa vastauksessa korostuu työskentelyn hitaus, mutta myös tehottomuus, jolloin sietämättömänä pidetty tilanne kesti päiväkodin työntekijöiden mielestä liian kauan lapselle.

Olin useita vuosia tekemisessä perheen kanssa, joka oli sosiaalityöntekijöiden tarkkailussa. Olimme huolissamme sekä perheestä että lapsesta, mutta mitään yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa ei ollut. Huolenaiheet eivät olleet niin konkreettisia, että olisimme päi-

väkodista soittaneet. Kaipasimme kuitenkin vähän tilannetietoa ja tukea toimintaan. Kunnnes alkoi ilmaantua asioita perheen taholta, joita selviteltiin, mutta ei hedelmällisesti. Aika kului ja lapsen kasvaessa alkoivat asiat vaivata enemmän. Yhteydenottoja oli sosiaalityöntekijään ja vanhemmalle yritettiin puhua. Asiat jäivät leijumaan ja huolestuttamaan mieltä. Kun en ollut enää tekemisissä perheen kanssa, sosiaalityöntekijät puuttuivat kovin ottein perheen tilanteeseen. Kesti liian kauan, olisimme kaivanneet tietoa ja tukea perheen kanssa toimimiseen.

Yksi vastaajista kertoi surulliselta tuntuneesta tilanteesta, jossa työntekijät epäilivät toisen vanhemmista kaltoinkohtelevan lastaan. Epäily perustui lapsen kertomukseen. Päiväkodin työntekijät kokivat, että sosiaalityöntekijä oli ottanut tiedon vakavasti, mutta toimenpiteet lapsen suojelemiseksi olivat edenneet hitaasti. Raskaalta oli tuntunut tieto siitä, että toinen vanhempi joutuu luovuttamaan lapsen kaltoinkohtelevalle vanhemmalle.

9.10.3 Yhteenveto myönteisistä ja kielteisistä yhteistyökokemuksista

Myönteisesti koetuksi yhteistyökokemukseksi osoittautui sosiaalityöntekijän luottamus päiväkodin työntekijään silloin, kun arvioidaan lapsen kehitystä ja vanhempien kykyä huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Päiväkodin työntekijöiden luottamusta sosiaalityöntekijöitä kohtaan puolestaan lisäsi sosiaalityöntekijän työskentelyn riipeys ja useiden yhteistyöneuvottelujen järjestäminen ennen kuin sosiaalityöntekijä tekee lopullisen ratkaisun lapsen asiassa.

Moniammatillisen tiimityön vahvuudeksi osoittautui tietojen vaihtaminen vastavuoroisesti ja sosiaalityöntekijän tunteminen edes ulkonäöltä. Erityisen hyvänä pidettiin vanhempien osallistumista neuvonpitoihin. Moniammatillisen yhteistyön etuna pidettiin puhaltamista samaan hiileen lapsen parhaaksi. Työskenneltäessä yhteisten lapsiperheiden kanssa sosiaalityöntekijältä saatua tukea arvostettiin.

Päiväkodin työntekijöiden vastauksissa negatiivinen yhteistyökokemus kulminoitui vahvasti tiedonpuutteeseen ja tiedonjakamisen yksipuolisuuteen. Päiväkodin työntekijöiden keskuudessa ihmetystä aiheutti perheiden tukeminen. Kysymykseksi nousi: ”Miten voi

perhettä ja erityisesti lasta kokonaisvaltaisesti auttaa, jos perheen todellinen tilanne ei ole päiväkodissa tiedossa?” Informaation jakamista pidettiin myös yksipuolisena päiväkodista sosiaalityöntekijöille, mutta ei toisinpäin. Tätä tutkimustulosta vahvistaa Onnismaan (1999) selvityksessä ja Alangon (2003) pro gradu -tutkielmassa saadut samankaltaiset tulokset.

Samalla tavalla, kun päiväkodin työntekijän näkemyksen huomioiminen päätöksenteossa koettiin myönteisenä, huomiotta jättäminen koettiin kielteisenä. Yhteistyökokouksissa sosiaalityöntekijöiden kaksoisviestintä; jossa ilmeet kertoivat enemmän kuin sanat tai viestintä oli vihjailevaa; harmitti päiväkodin työntekijöitä. Näin käsitykset sosiaalityöntekijöistä salamyhkäisinä tiedustelijoina vahvistui niiden päiväkodin työntekijöiden keskuudessa, jotka osallistuivat kyseisiin kokouksiin.

Sosiaalityöntekijän luottamuksen menettämisestä kertoivat esimerkit, joissa sosiaalityöntekijä oli pettänyt päiväkodin työntekijän luottamuksen tilanteessa, jossa hän oli kuvitellut kertoneensa asioista sosiaalityöntekijälle luottamuksellisesti. Sosiaalityöntekijän katteetomat lupaukset tulla kertomaan päiväkotiin perheen tilanteesta rikkoivat myös luottamusta.

9.11 Päiväkodin työntekijöiden suhtautuminen lastensuojelun asiakkaina oleviin perheisiin

Alla olevassa taulukossa on koottu yhteen vastaukset kysymykseen 11: ” Mitä mieltä olet perheistä, jotka ovat lastensuojelun asiakkaina? T-testin avulla tarkastellaan eroavatko kasvat- ja hoitovastuullisten päiväkodin työntekijöiden käsitykset lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden ja lastensuojelun tarpeessa olevien lasten suhteen.

TAULUKKO 15. Kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitysten eroaminen lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden suhteen

Käsityksiä kuvaavat muuttajat	Kasvatusvastuulliset		Hoitovastuulliset		
	t-testin p-arvo	keski-arvo	keski-hajonta	keski-arvo	keski-hajonta
10a. Lastensuojelun tarpeessa olevat lapset tulisi keskittää muutamiin päiväkoteihin, joissa olisi lastensuojelutyön osaamista.	.015	4,29	.865	3,8	1,257
10b. Suhtaudun lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin myönteisesti.	.468	1,26	.477	1,33	.577
10c. Tiedän, että Vaasassa on päiväkoteja, joista lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden on vaikea saada hoitopaikka lapselleen.	.036	4,01	1,086	3,6	1,065
10d. Tiedän, että kaikki työntekijät päiväkodissani suhtautuvat myönteisesti lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin.	.675	2,19	.981	2,26	.917
10e. Lastensuojelu asiakkaina olevien perheiden subjektiivista päivähoito-oikeutta tulisi rajoittaa, jos toinen vanhemmista on kotona.	.090	4,21	.971	3,89	1,064
10f. Kun lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle etsitään päivähoitopaikkaa, tulisi päivähoitossa tarkkaan harkita, mikä päivähoitomuodoista olisi lapsen ja perheen kannalta paras vaihtoehto.	.236	1,21	.407	1,33	.715
10g. Jos lastensuojelun asiakkaana olevan perheen vanhemmista toinen tai molemmat ovat kotona, lapselle tulisi tarjota päivähoitosta vain osapäivähoitoa, mutta perhettä pitäisi tukea lisäksi perheyön keinoin.	.443	2,09	1,168	1,93	1,126
10h. Lastensuojelun tarpeessa olevat lapset kuuluvat tavalliseen päiväkotiin.	.354	1,43	.676	1,55	.741
10i. Lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen päivähoitopaikka tulisi järjestää yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa, jotta sijoitus olisi paras mahdollinen lapselle.	.507	1,38	.670	1,47	.836

Taulukosta nähdään, että muuttujien 10a, 10c ja 10e kohdalla sekä kasvatus- että hoitovastuullisten vastausten keskiarvot painottuvat mittariston skaalalla 1-5 lähelle arvoa 4, joka tarkoittaa sitä, että vastaajat eivät ole samaa mieltä väittämän kanssa. Tutkimustulos osoittaa, että lastensuojelun tarpeessa olevia lapsia ei tulisi keskittää tiettyihin päiväkoteihin, vaikka niissä olisi lastensuojelutyön osaamista. Vastaajien tiedossa ei myöskään ole Vaasassa päiväkoteja, joista lastensuojelun asiakkaat eivät saisi hoitopaikkaa lapselleen. Tuloksen mukaan subjektiivista päivähoito-oikeutta ei tulisi myöskään rajoittaa, vaikka lastensuojelun asiakkaana olevan perheen vanhemmista toinen olisi kotona. Muiden jäljelle jääneiden muuttujien keskiarvot molempien ammattiryhmien kohdalla sijoittuvat mittariston skaalalla välille 1-2, joten vastaajat ovat samaa mieltä väittämän kanssa. Kasvatusvastuul-

listen vastausten hajonta on välillä 0,407–1,168 ja hoitovastuullisten välillä 0,577–1,257. Tulokset osoittavat, että päiväkodin työntekijöiden suhtautumistapa lastensuojelun asiakkaina oleviin perheisiin ja lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin on myönteistä. Aineiston perusteella päivähoitomuodon valintaa tulisi päivähoidossa tarkkaan harkita, ja päivähoitopaikka lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle tulisi järjestää yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Jos lastensuojelun asiakkaana olevan perheen vanhemmista toinen on kotona, tulisi perhettä lapselle myönnetyn osapäivähoitopaikan lisäksi tukea perhetyöllä.

Kaikkien muiden muuttujien paitsi 10a ja 10e t-testin p-arvot ovat >0.10 . Tämä tarkoittaa sitä, että aineisto on kohtuullisessa sopuinnussa nollahypoteesin kanssa eli ryhmien käsitykset eivät eroa toisistaan. Nollahypoteesin perusteella odotetaan, että kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitykset lastensuojelun asiakkaina olevista perheistä ja lastensuojelun tarpeessa olevista lapsista eivät eroa toisistaan. Levene's test for equality of variance -sarakkeesta nähdään Levenin testin p-arvo, jonka perusteella muuttujien varianssit ovat joko yhtä suuret ($p>.05$) tai erisuuret ($p<.05$). Näiden perusteella tuloksia luetaan sekä riviltä Equal variances assumed tai Equal variance not assumed. Ensimmäisen muuttujan saama p-arvo on 0,015, joka tarkoittaa sitä, että aineisto antaa lievää todistetta nollahypoteesia vastaan ($p<0,05$ ja $p>0,01$) Riippumattomien otosten t-testin osoittaa, että kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitykset eivät eroa toisistaan muiden muuttujien kuin lievästi ensimmäisen kohdalla. Tämän mukaan kasvatusvastuulliset ovat hoitovastuullisia lievästi enemmän sitä mieltä, että lastensuojelun tarpeessa olevia lapsia ei tulisi keskittää lastensuojelutyön osaamisen vuoksi muutamiin päiväkoteihin.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimustulosten perusteella saatiin päiväkodin työntekijöiden käsityksistä kuvailtua tyyppillinen sosiaalityöntekijä. Päiväkodin työntekijät pitivät sosiaalityöntekijöitä empaattisina, itsevarmoina, ammattitaitoisina ja ystävällisinä. Tyypillisen sosiaalityöntekijän luonnehdinta sai myönteistä vahvistusta, kun arvioitiin sosiaalityöntekijöiden suhtautumistapaa päiväkodin työntekijöihin. Sosiaalityöntekijöiden suhtautumistapaa pidettiin ystävällisenä. Heidän uskottiin arvostavan päiväkodin työntekijöiden työtä ja luottavan heidän ammattitaitoonsa. Kun päiväkodin työntekijät ovat huolissaan hoitolapsestaan ja ottavat yhteyttä sosiaalityöntekijään, he uskoivat saavansa sosiaalityöntekijältä tukea, hänen ottavan asian vakavasti ja suhtautuvan päiväkodin työntekijään asianmukaisesti.

Aineistossa päiväkodin hallinnollisina johtajina ja päiväkodinjohtajina, erityislastentarhanopettajina sekä lastentarhanopettajina työskentelevät luokiteltiin kasvatusvastuullisiksi ja lastenhoitajat hoitovastuullisiksi päiväkodin työntekijöiksi. Kaiken kaikkiaan kyselytutkimukseen osallistui 129 päiväkodin työntekijää, jolloin osallistumisprosentiksi muodostui 65. Tutkimuksessa mukana olevista päiväkodin työntekijöistä kasvatusvastuullisia oli vähän enemmän kuin hoitovastuullisia. Kasvatusvastuullisille oli kertynyt myös vähän enemmän työkokemusta, ja he olivat jonkin verran iäkkäämpiä kuin hoitovastuulliset. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että tutkimuksessa mukana olevilla työntekijöillä oli pitkäaikainen kokemus päiväkodissa työskentelystä ja suurin osa heistä oli yli 39-vuotiaita. Tutkittaessa kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitysten eroja sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta heihin ja päiväkodin työntekijöiden suhtautumisesta lastensuojelun asiakkaisiin, kasvatus- ja hoitovastuullisten käsitykset olivat hyvin samanlaisia. Tilastollisesti merkitseväksi osoittautuivat ryhmien väliset erot silloin, kun tarkasteltiin tulisiko päiväkodin työntekijöiden keskittyä enemmän lasten hoitamiseen kuin perheiden tukemiseen. Kasvatusvastuulliset uskoivat hoitovastuullisia enemmän, että sosiaalityöntekijöiden mielestä heidän tulisi tukea sekä vanhempia että lasta, koska lapsi on osa perhettä.

Sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä kasvatusvastuullisille (82 %) oli kertynyt hoitovastuullisia (45 %) enemmän kokemusta, joten tutkimustulos vahvistaa hypoteesin paikkansapitävyyden. 65 %: lle kaikista tutkimukseen osallistuneista oli kertynyt yhteistyökokemusta sosiaalityöntekijöiden kanssa. Kasvatusvastuullisilla oli myös hoito-

vastuullisia enemmän kokemuksia negatiivisista yhteistyökokemuksista kuin hoitovastuullisilla. Hypoteesin – kasvatustavustuullisilla on enemmän kokemusta sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä – pohjalta lähdettiin tutkimaan työntekijöiden käsityksiä asiasta, koska vähäisen kokemuksen oletettiin vähentävän vastaushalukkuutta. Hypoteesi osoittautui oikeaksi.

Päiväkodin työntekijöiden ja työkokemuksen riippuvuutta tutkittiin vielä alueittain. Varhaiskasvatuksen käyttämää kuuden alueen aluejakoa jouduttiin muuttamaan yhdistämällä alueet lukumäärältään neljäksi maantieteellisesti toisiaan lähellä oleviksi alueiksi, koska joillakin alueilla havaintojen määrä oli vähäinen. Kasvatus- ja hoitovastuullisten työkokemuksen riippuvuus näytti tilastollisesti merkitsevältä vain alueilla 2. Palosaari–Västervik ja alueella 4. Vanha Vaasa–Haapaniemi. Riippumatta kuitenkin alueitten yhdistämisestä tutkimustuloksesta ei voida vetää suoria johtopäätöksiä, koska havainnot jäivät edelleen vähäisiksi.

Tutkimuksessa toisena teoriana käytettiin sosiaalipsykologista, behavioristiseen oppimisteoriaan perustuvaa, sosiaalisen vaihdon teoriaa, joka perustuu vastavuoroisuudelle. Sosiaalinen kanssakäyminen on vaihtokauppaa, jossa tavoitellaan etuja mahdollisimman vähin kustannuksin. Sosiaalisissa suhteissa tapahtuvan vaihdon tulisi kuitenkin olla tasapuolista ja vastavuoroista siten, että osapuolten saamat edut ovat oikeassa suhteessa heidän sijoituksiinsa nähden. Sosiaalinen vaihto jatkuu niin kauan kuin molemmat osapuolet ovat tyytyväisiä siihen. Sosiaalisissa suhteissa saatujen kokemusten mukaan jokaisella muodostuu vertailutaso, jonka suhteen kontaktiin pyrkimistä arvioidaan. Vuorovaikutussuhteissa pyritään kontaktiin henkilöiden kanssa, joilla arvellaan olevan muita enemmän tarjottavaa.

Tutkimustulokset osoittavat, että päiväkodin työntekijät arvostavat vastavuoroisuutta yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Päiväkodin työntekijät toivovat kuitenkin, että sosiaalityöntekijä olisi yhteistyössä aloitteellinen. Päiväkodin työntekijät tapaavat lasta ja perhettä lähes päivittäin. Työntekijät havainnoivat lasta, joten heille muodostuu käsitys lapsen hyvinvoinnista. Päiväkodin työntekijällä oleva tieto voi olla jossakin vaiheessa tärkeää sosiaalityöntekijälle. Laki suo sosiaalityöntekijälle oikeuden saada tietoa lapsesta ja hänen perheestään, mikäli sosiaalityöntekijällä on lapsesta huoli. Päiväkodin työntekijällä on puolestaan velvollisuus antaa sosiaalityöntekijälle tietoa. Toisaalta on myös niin, että sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus antaa päiväkotiin tietoa lapsesta ja hänen tilanteestaan. Tut-

kimustulokset osoittivatkin, että päiväkodin työntekijät pitivät tärkeänä saada tiedon lapsiryhmänsä lapsen lastensuojeluasiakkuudesta.

Myönteinen käsitys sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavasta päiväkodin työntekijöihin sāröilee vain tietojen luovuttamisen suhteen. Yli puolella vastanneista oli sellainen käsitys, että salaisuuden verho on kietoutunut sosiaalityöntekijöiden ylle, kun he vaitiolovelvollisuuden vedoten jättävät kertomatta lasta ja perhettä koskevia asioita. Sosiaalityöntekijät eivät anna asiakkaistaan avoimesti tietoa, mutta pyytävät sitä kuitenkin päiväkodin työntekijöiltä. Päiväkodin työntekijät kokevat, että tieto lapsen tilanteesta kulkee yksipuolisesti päiväkodista sosiaalityöntekijälle, mutta ei toisinpäin. Tätä tutkimustulosta vahvistaa Onnismaan selvitys 1999 ja Alangon 2003 pro gradu -tutkielma, joissa molemmissa on nostettu esille tiedonkulun yksisuuntaisuus; päiväkodista lastensuojeluun. On kuitenkin muistettava, että vaitiolovelvollisuuden liittyviä ongelmia ei synny silloin, kun viranomaisyhteistyöhön otetaan mukaan perheet, jolloin heille annetaan mahdollisuus itse kertoa omista asioistaan.

Vaikka päiväkodin työntekijät eivät koe saavansa tietoa sitä halutessaan, he näkevät silti vaivaa yhteistyön eteen. Huolimatta siitä, että päiväkodin työntekijät ovat antavana osapuolena informoinnissa, he eivät työskentelyssään näytä olevan egoistisia. Päiväkodin työntekijät toimivat lapsen parhaaksi unohtamatta sosiaalityöntekijän auttamista yhteisten lapsiperheiden asioissa. Sosiaalisen vaihdon teorian mukaan ihminen on egoistinen olento, joka tavoittelee hyötyä mahdollisimman vähin kustannuksin. Päiväkodin työntekijät sen sijaan työskentelevät lapsen edun mukaisesti huolimatta siitä, että kokevat olevansa lapsen asiassa tiedottajan roolissa. Erityisesti faktorianalyysissä haittojen ja hyötyjen tarkastelu yhteistyön valossa osoitti, että päiväkodin työntekijät eivät toimi egoistisesti. Epäoikeudenmukaiseksi nimetyille faktorille latautuivat ne tilanteet, joissa päiväkodin työntekijän työskentelyä kuvasi oman edun tavoittelu. Päiväkodin työntekijät olivat valmiita työssään tekemään uhrauksia, jotta lapsen etu toteutuisi. Aineiston perusteella voidaan sanoa, että tutkimustulos ei tue sosiaalisen vaihdon teoriaa päiväkodin työntekijöiden itsekkyyden osalta, koska he eivät osoittautuneet egoisteiksi.

Sosiaalisen vaihdon teorian mukaan osapuolten välillä tapahtuva vaihto jatkuu niin kauan kun molemmat osapuolet ovat siihen tyytyväisiä. Tutkimustulokset osoittivat päiväkodin työntekijöiden arvostavan tiedonsaannin vastavuoroisuutta. Toisaalta vastaajien mielestä

sosiaalityöntekijät eivät anna oleellista tietoa lähinnä vaitiolovelvollisuuteen vedoten. Tero Mamian ja Jaakko Koivumäen tutkimuksessa luottamus ja sitoutuminen yritykseen näyttivät kehittyvän vastavuoroisesti. Kun työnantaja luotti työntekijään, synnytti tämä vastavuoroisesti työntekijässä luottamista ja sitoutumista työpaikkaa kohtaan. Jos päiväkodin työntekijä kokee yhteistyön sosiaalityöntekijän kanssa palkitsevana, hän myös sitoutuu yhteistyön tekemiseen.

Kuinka kauan päiväkodin työntekijä on motivoitunut jatkamaan epäoikeudenmukaiseksi kokemaansa yhteistyötä? Negatiiviset yhteistyökokemukset ovat vaaraksi yhteistyölle erityisesti silloin, kun päiväkodin työntekijät kokevat yhteistyöneuvotteluissa olevansa tiedottajia, tai he kokevat tulleen loukatuiksi sosiaalityöntekijän nonverbaalisen viestinnän vuoksi. Ilmeitä, eleitä ja vihjailevaa puhetapaa he tulkitsevat siten, että sosiaalityöntekijällä on tietoa perheestä, mutta he eivät kerro siitä. Näissä tilanteissa päiväkodin työntekijät kokevat asioiden jäävän leijumaan ilmaan. He eivät sosiaalityöntekijän korkean statuksen vuoksi uskalla kyseenalaistaa sosiaalityöntekijän käyttäytymistä tai kysyä suoraan, mitä tietoja sosiaalityöntekijällä on perheestä. Samalla tavalla sosiaalityöntekijöiden katteettomat lupaukset koetaan epäoikeudenmukaisuutena silloin, kun sosiaalityöntekijä on luvannut tulla kertomaan päiväkotiin perheen tilanteesta. Yhteistyö jää tässäkin tilanteessa leijumaan ilmaan, kun päiväkodin työntekijät eivät ota yhteyttä sosiaalityöntekijään kutsuakseen hänet uudelleen päiväkotiin kunnes sosiaalityöntekijä toteuttaa kutsun.

Sosiaalisten representaatioiden teorian mukaan sosiaaliset representaatiot eivät ole yksittäisen ihmisen käsityksiä erilaisista ilmiöistä tai asioista, vaan ne ovat vuorovaikutustilanteessa yhteisesti jaettuja. Päiväkodin työntekijöistä puolet oli sellaisia, joiden työyhteisöissä oli selkeät toimintamallit päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden väliseen yhteistyöhön. Yhtä paljon oli myös niitä, jotka eivät osanneet ilmaista kantaansa tai olivat eri mieltä sovitun toimintamallin olemassaolosta. Eri kysymyksissä oli myös prosentuaalisesti paljon niitä, jotka eivät osanneet sanoa mielipidettään, vaikka kysymyksessä ei korostettu kokemusta, vaan käsitystä tai pyydettiin kuvittelemaan tilannetta. Näiden perusteella voidaan sanoa, että joukossa oli paljon niitä vastaajia, joiden työyhteisössä ei ole keskusteltu sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Näin ollen suurelta osalta tutkimukseen osallistuneilta puuttuu yhteisesti jaettu käsitys yhteistyöstä, jolloin myös niille joille kokemusta yhteistyöstä on kertynyt, kokemus jää yksittäisen työntekijän hiljaiseksi tiedok-

si. Päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmaan, vuodelta 2005, on kuitenkin kirjattu tavoitteeksi käynnistää vuosittain toimintakauden alussa yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa.

Faktorianalyysin tulokset vahvistavat selkeästi sosiaalisen vaihdon ja sosiaalisten representaatioiden teorioiden yhteensopivuutta. Tulokset kertovat teorioiden kommunikoivan keskenään siten, että riippumatta niistä käsityksistä, joita sosiaalityöntekijöistä on, päiväkodin työntekijät työskentelevät lapsen asioissa oikeudenmukaiseksi katsomallaan tavalla. Käsitykset eivät ohjaa itsekääseen toimintaan, jossa punnitaan työskentelyä omista lähtökohdista hankkimalla hyötyjä tai välttämällä haittoja. Päiväkodin työntekijöiden käsitykset sosiaalityöntekijöistä jäävät taka-alalle silloin, kun kyseessä on työskentely lapsen parhaaksi.

Päiväkodin työntekijät myös kunnioittavat sosiaalityöntekijöitä ja luottavat heidän ammatitaitoonsa. Päiväkodin työntekijät odottavat sosiaalityöntekijöiltä tukea omaan työhönsä. Sosiaalityöntekijällä näyttää siten olevan korkeampi vertailutaso kuin päiväkodin työntekijällä. Päiväkodin työntekijät toivovat sosiaalityöntekijältä aloitteellisuutta yhteistyön suhteen. Päiväkodin työntekijällä on kuitenkin mahdollisuus olla aloitteellinen etenkin ollessaan huolissaan lapsen tilanteesta. Mikäli päiväkodin työntekijöillä ei ole kokemusta sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä, heille voi olla vaikeaa ottaa yhteyttä päiväkotiin. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöiden tulisi olla yhteydessä erityisesti sellaisiin päiväkoteihin, joissa yhteistyötä ei ole ollut lainkaan tai se on osoittautunut vähäiseksi.

Niiltä päiväkodin työntekijöiltä, joilla oli kokemusta yhteistyöstä, tiedusteltiin vielä yhteistyötapojen toteutumista viimeisen vuoden ajalta. Eniten käytetyksi yhteistyötavaksi osoitettiin tapaaminen moniammatillisessa työryhmässä, toiseksi eniten sosiaalityöntekijän soittaminen päiväkotiin ja kolmanneksi eniten päiväkodin työntekijän soittaminen sosiaalityöntekijälle. Perheen tapaaminen yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa päiväkodissa ja yhdessä tehty kotikäynti olivat vähiten käytettyjä yhteistyötapoja. Tutkimustuloksista kävi kuitenkin ilmi, että päiväkodin työntekijät toivoivat sosiaalityöntekijän ja päiväkodin työntekijän parityöskentelyn lisääntyvän työskenneltäessä yhteisten lapsiperheiden kanssa. Sosiaalityöntekijöiden aktiivista roolia, toivottiin myös silloin, kun lastensuojelun asiakkaana olevan perheen lapselle haetaan hoitopaikkaa. Jotta hoitopaikka olisi lapselle ja perheelle paras mahdollinen, sosiaalityöntekijän osallistumista hoitopaikan järjestämisessä toivottiin. Tässäkään tilanteessa päiväkodin työntekijän egoistisuus ei korostu. He eivät halua itsek-

käästi pitää kiinni omasta osaamisestaan lapsen sijoituksessa rajaamalla sosiaalityöntekijät tilanteen ulkopuolelle.

Sosiaalityö ja lastensuojelu eriytyivät omiksi palvelualueiksi vuoden 2005 alusta. Siihen asti lastensuojelu hoidettiin alueellisessa sosiaalityössä. Muutoksen tavoitteena oli tehostaa lasten ja perheiden kanssa tehtävää työtä. Eriytyminen toi muutoksia sosiaalityön ja lastensuojelun käytäntöihin: lastensuojelullisia toimenpiteitä tarvittaessa perhe siirtyy lastensuojelun asiakkaaksi ja alueellisessa sosiaalityössä asiakkaina ovat ne perheet, jotka tarvitsevat pelkästään taloudellista tukea tai joiden kanssa työskennellään ennaltaehkäisevästi. Vaikka kyselyn toteuttamishetkellä uudistus oli ollut voimassa jo lähes kaksi vuotta, päiväkodin työntekijöille se oli melko tuntematonta. Lähes puolet koko populaatiosta jätti vastaamatta kysymykseen. Kysymykseen vastasi enemmän kasvatusvastuulliset kuin hoitovastuulliset työntekijät. Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan osannut sanoa, onko palvelualueiden eriytyemisellä ollut vaikutusta yhteistyöhön. Lähes kaikki vastaajat joutuivat myös ottamaan selville, kehen sosiaalityöntekijään tarvittaessa pitäisi ottaa yhteyttä. Ne vastaajat, jotka kokivat yhteistyön parantuneen eriytyamisen myötä, korostivat yhteydenoton sosiaalityöntekijään olevan nyt helpompaa.

Vaasassa on päivähoitossa avohuollon tukitoimenpiteenä vain satunnaisia lapsia. Subjekttiivisen päivähoito-oikeuden myötä tarkkaa määrää on vaikea sanoa. Avohuollon tukitoimenpiteenä päivähoitoa käyttävien lasten huoltosuunnitelmaan kirjataan ylös tämä tukitoimi. Miten on niiden lasten kohdalla, jotka käyttävät päivähoitoa subjektiivisena oikeutena? Subjekttiivisen päivähoito-oikeuden myötä päivähoitossa on lapsia, joille ilman subjektiivista oikeutta, annettaisiin päivähoitopaikka sosiaalisin tai lastensuojelullisin perustein. Subjekttiivinen oikeuden myötä tuen tarpeen määrittely on vaikeaa ja vaikeuttaa myös yhteistyötä päivähoiton ja sosiaalityön välillä. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan valppautta huomioida myös nämä lapset, jotka subjektiivisella oikeudella ovat päivähoitossa. Pitäisikö sosiaalityöntekijän jopa kirjata huoltosuunnitelmaan ylös, että lapsi on saanut hoitopaikan subjektiivisen päivähoito-oikeuden perusteella, mutta hänen mielestään kyseessä on enemmänkin avohuollon tukitoimenpide? Johtopäätöksenä tästä tutkimuksesta voidaan sanoa, että näin tulisi toimia. Yhteistyön näkökulmasta asia on erittäin tärkeä ja oleellinen sekä jo sosiaalityöntekijän työskentelyn läpinäkyvyydenkin kannalta.

Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jäivät sosiaalityön asiakkaat. Jatkotutkimusaiheena nähdään lastensuojelussa tai ennaltaehkäisevässä lapsiperhetyössä olevat asiakasperheet. Julkinen sektori korostaa yli hallintokuntarajojen tehtävää yhteistyötä mahdollisuutena säästää resursseja sekä keinona perheiden kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Miten asiakkaat kokevat sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden välisen yhteistyön? Haluavatko asiakkaat salata päivähoitolta lastensuojelun tai sosiaalityön asiakkuuden? Kokevatko asiakkaat sosiaalityöntekijöiden ja päiväkodin työntekijöiden välisen yhteistyön avuksi vai haitaksi itselleen?

Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua kyselylomaketta, jonka rakentamisessa koettiin onnistuneen. Likert-asteikon väittämistä tuli monipuolisia ja mielenkiintoisia, ja niiden avulla saatiin vastaukset myös tutkimusongelmiin. Päiväkotityöstä kertynyt kokemus helpotti huomattavasti väittämien tekemistä, koska työskentely päiväkodissa oli entuudestaan tuttua ja yhteistyön problematiikasta myös henkilökohtaista kokemusta. Tutkimuksessa käytetyt sosiaalisen vaihdon teoria ja sosiaalisten representaatioiden teoriat sopivat hyvin tähän tutkimukseen. Niitä onnistuttiin kuljettamaan hyvin halki koko tutkimuksen; niinpä ne kulkivat käsi kädessä tutkimuksen empiirisen osan kanssa.

Taustakysymyksiin vastaamisessa oli kuitenkin jonkin verran puutteita riippumatta siitä, että ne olivat kysymyksistä helpoimpia. Tutkimukseen osallistuneet jättivät ehkä tietoisesti vastaamatta niihin paljastumisen pelossa. Vaikka saatekirjeessä korostettiin luottamuksellisuutta ja vakuutettiin, että yksittäinen vastaaja tai päiväkoti ei paljastu, se ei ehkä riittänyt. Puutteellinen vastaaminen taustakysymyksiin saattoi johtua myös siitä, että vastaajat pelkäsivät paljastuvansa päiväkodinjohtajalle, jonka työhuoneessa oli palautuskuori, jonne valmiit vastaukset ohjeen mukaan piti palauttaa.

Seminaari-istunnoissa valintaa harkittiin kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen välillä. Vaikka kvantitatiiviseen tutkimukseen päädyttiin ja koettiin onnistuneen kyselylomakkeen rakentamisessa, tyytymättömyyttä aiheutti kvantitatiivisten analyysimenetelmien käyttö. Sosiaalisen vaihdon teoriaa, johon kuuluu vastavuoroisuus, olisi palvellut paremmin haastattelu. Koska yhteistyöstä on kyse, järkevämpää olisi ollut tehdä haastattelututkimus ja ottaa kohderyhmäksi sekä sosiaalityöntekijöitä ja päiväkodin työntekijöitä. Tutkimuksen tekijöinä voimme kuitenkin onnitella itseämme, että oivalsimme käyttää sosiaalisten representaatioiden teoriaa emmekä lähteneet kyselemään ainoastaan kokemuksia.

Tutkimuksen teon alkuvaiheessa jo oletettiin, että kasvatusvastuullisilla on enemmän kokemusta yhteistyöstä. Jos kyselytutkimus olisi tehty vain kokemusten perusteella, olisi koko tutkimus jäänyt torsoksi ja kokemuksen puuttumisen vuoksi vastausprosentti alhaiseksi. Kaikesta huolimatta sekä sosiaalisen vaihdon ja sosiaalisten representaatioiden teorialat soveltuvat hyvin tähän kvantitatiiviseen tutkimukseen, jossa näihin teorioihin perustuva näkökulma ei ole tavanomainen.

Kvantitatiiviset analyysimenetelmät olivat tutkimuksen tekijöille todella haasteellisia. Niitä pidettiin tosi vaikeina ja välillä vaikeusaste lamaannutti. Tutkijoista tuntui siltä, että kvantitatiivisessa tutkimuksessa lähdettiin todella liikkeelle ”tulalta päin”. Heikkoina hetkinä epäiltiin jopa koko gradun valmistumista ja pelättiin, että tutkimuksen tekijät jäävät tilastoissa gradua vaille maistereiksi. Ilman Jyväskylän yliopiston atk-keskuksen apua niin olisi käynytkin. Epäoikeudenmukaiselta tuntui myös se, että yhteiskuntatieteilijöiden tulee hallita kvantitatiiviset analyysimenetelmät, vaikka niitä eivät tiedusteluista huolimatta hallinneet monet kauppatieteiden opiskelijatkaan. Koska yhteiskuntatieteissä on yleisempää tehdä kvalitatiivista tutkimusta kuin kvantitatiivista, tutkimuksen tekijät olisivat toivoneet yliopistolta enemmän tukea kvantitatiivisen tutkimuksen teossa. Ohjaus oli paikoitellen pirstaleista ja tutkimuksen tekoa hidasti myös se, että ohjausta jouduttiin hakemaan eri tahoilta ja kesti aina oman aikansa ennen kuin kyseinen henkilö ehti perehtyä koko tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa päti hyvin vanha suomalainen sanonta, ”mitä useampi kokki sitä huonompi soppa”, joka tarkoittaa sitä, että jokaisella ohjaajalla oli erilaiset näkemykset tutkimuksen toteutuksesta, jolloin seuraava kumosi edellisen antamat ohjeet. Sopasta on kuitenkin todettava, että se valmistui ajallaan, ei palanut pohjaan ja lisäsi tekijöiden ruokahalu.

Tutkimustulokset ovat yleistettävissä koko Vaasan kaupungin päivähoitoon eli myös niihin päivähoiton työntekijöihin, jotka eivät täyttäneet kohdejoukolta vaadittavia kriteerejä, mutta ovat muuten yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tutkimuksen tulosten voi nähdä kuitenkin kertovan yleisemminkin päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisestä yhteistyöstä ainakin niiden tutkimustulosten osalta, joita Onnismaan ja Alangan tutkimustulokset vahvistavat. Tutkimuksen tekijät kuitenkin uskovat, että samankaltainen problematiikkaa on mahdollista muissakin kaupungeissa kuin pelkästään Vaasassa.

Kirjallisuus

- Alanko, Kristiina** (2003) Päivähoidon rooli lastensuojelussa. Lastentarhanopettajien kokemuksia lastensuojelutyöstä päivähoidossa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos.
- Alkula, Tapani, Pöntinen Seppo & Ylöstalo Pekka** (1995) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1-2.painos. Juva: WSOY.
- Alasuutari, Pertti** (2005) Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, Pekka, Anttila, Anu-Hanna, Melin, Harri (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: P-S Kustannus.
- Alatalo, Sari & Memonen, Sari** (2005) ”Mietitään porukalla että mitä tehdään” – tutkimus Rovaniemen alueen opettajien ja sosiaalityöntekijöiden välisestä yhteistyöstä. Pro gradu – tutkielma. Lapin yliopisto: Luokanopettajakoulutus.
- Burr, Vivien** (2004) Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Suomentanut Vainonen, Jyrki. Tampere: Vastapaino
- Berg Insoo Kim & Miller Scott D.** 1994. Ihmeitä tapahtuu. Alkoholiongelmiin ratkaisukeskeinen hoito. Lyhytterapiainstituutti Oy.
- Caven, Outi** (1999) Sujutusta ja pyöritystä. Tutkimus byrokratian merkityksistä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä. Työsuojelurahasto: Pallosalama Oy.
- Deutscher, Irwin** (1984) Choosing ancestors some consequences of the selection from intellectual traditions. Teoksessa Robert M. Farr & Serge Moscovici (toim.) Social representations. Cambridge: Cambridge University Press, 77.
- Durkheim, Emile** (1990) Sosiaalisesta työnjaosta. Suomentanut Randell, Seppo. Helsinki: Seppo Randell ja Oy Gaudeamus Ab. Alkuperäisjulkaisu 1893.
- Eriksson & Arnkill** (2005) Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Oppaita 60. Stakes: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Erickson, Inger, Kaminen, Merja & Sigfrids, Arja** (2006) Pikku-Saga -loppuraportti. www.vaasa.fi/Default.aspx?id=466233 viitattu 9.4.2007.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha** (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Ernvall, Reijo, Ernvall, Sirpa & Kaukkila Hanna-Sisko** (2002) Tilastollisia menetelmiä sosiaali- ja terveysalalle. Helsinki: WSOY

- Heikkilä, Tarja** (1999) Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Helakorpi, Seppo**. 2007. Ammattikasvatuksen kvantitatiivinen tutkimus.
< <http://ope.aokk.fi/~shelakorpi/opn/kvantit.pdf> > viitattu 26.3.07
- Helkama Klaus** (1997) Arvojen ja ihmiskuvan murros. Teoksessa Timo J. Hämäläinen (toim.) Murroksen aika. Selviääkö Suomi rakennemuutoksesta? Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY
- Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela** (1998) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Helkama, Klaus** (2003) Sosiaalipsykologian arvot ja identiteetti 40 vuoden perspektiivissä. Teoksessa Tuija Seppälä (toim.) 40 vuotta sosiaalipsykologian identiteettiä etsimässä. Simulaatiosta sosiaalisiin representaatioihin. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 11. Sosiaalipsykologian laitos: Helsingin yliopisto, 32-34.
- Holopainen, Martti & Pulkkinen, Pekka** (2002) Tilastolliset menetelmät. Helsinki: WSOY
- Homans, George** (1974) Social Behavior: Its Elementary Forms. (2nd.ed.). New York: Hartcourt Brace Jovanovich
- Huhtanen, Kristiina** (2004) Varhainen puuttuminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Isaacs, William** (2001) Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Jyväskylä: Gummerus.
<<http://hrr.hartsem.edu/ency/homans.htm>>viitattu 13.7.2006>
- Isoherranen, Kaarina** (2005) Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Jaspars, Jos & Fraser, Colin** (1984) Attitudes and social representations. Teoksessa Robert M. Farr & Serge Moscovici (toim.) Social representations. Cambridge: Cambridge University Press, 102, 123.
- Junttila, Henna** (2004) Johdanto. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi.
- Järvinen, Annikki, Koivisto, Tapio & Poikela, Esa** (2002) Oppiminen työssä ja työyhteisössä. Aikuiskasvatus. Porvoo: WSOY.
- Kaës, René** (1984) Representation and mentalization: from the represented group to the group process. Teoksessa Robert M. Farr & Serge Moscovici (toim.) Social representations. Cambridge: Cambridge University Press, 366.
- Kaitalo, Heikki** (1977) Sosiaali- ja terveydenhuollon kuntatason yhteistoiminta. Projektisuunnitelma. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.
- Karhu, Leena & Kiiveri, Maria** (1997) Suomalaisuuden merkitys kuudesluokkalaisille. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 26. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

- Karila, Kirsti & Nummenmaa Anna Raija** (2001) Matkalla moniammatillisuuteen. Helsinki: WSOY
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta** (2006) kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – opas varhaisista dialogeista. Vaajakoski: Gummerus.
- Ktweb.** <<http://www.vaasa.fi/ktweb/esityslista>> viitattu 12.2.2007
- Kuronen, Marjo** (28.12.2005) Sosiaalityön tutkimus. Tutkimuseettiset kysymykset. Luentomoniste.
- Kuula, Arja** (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laki lasten päivähoitosta 1973/36.** <www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036> viitattu 15.3.2007
- Laki lastentarhanopettajan koulutuksen siirtymisestä yliopistoon.** Hallituksen esitys. (1994) <<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940196>> tulostettu 3.4.2007.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272.** <www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272> viitattu 14.4.2007.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812.** <www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/2000812> viitattu 13.3.2007
- Lastensuojelulaki 1983/683.** www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830683 viitattu 21.3.2007
- Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio** (2006) Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön selvityksiä 2006:25. <www.stm.fi/resource.phx/publishing/store/2006/057h11147768355553> viitattu 26.3.2007.
- Mamia, Tero & Koivumäki, Jaakko** (2006) Luottamus, sitoutuminen ja työelämän joustot. Teoksessa Mamia, Tero & Melin, Harri (toim.) Kenen ehdoilla työ joustaa? Työpoliittinen tutkimus. <www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt314.pdf> viitattu 24.4.2007. 127.>
- Mamia, Tero & Melin, Harri** (toim.) (2006) Kenen ehdoilla työ joustaa? Työpoliittinen tutkimus 314. <www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt314.pdf> viitattu 24.4.2007. 127
- Mattus, Marjo-Riitta** (1999) Perhelähtöinen arviointi: Haastattelumenetelmä interventiona HMI. Opetusmateriaalia 11. Jyväskylän yliopisto: Erityispedagogiikan laitos.
- Mauss, Marcel** (2002) Lahja. 2.muuttumaton painos. Helsinki: Tutkijaliitto.

- Metsämuuronen, Jari** (2005) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3.laitos. Jyväskylä: Gummerus.
- Moscovici, Serge** (1984) The phenomenon of social representations. Teoksessa Robert M. Farr & Serge Moscovici (toim.) Social representations. Cambridge: Cambridge University Press, 7-45.
- Mönkkönen, Kaarina** (1996) Asiantuntijasta asiantutkijaksi. Teoksessa Metteri, Anna (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Helsinki: Edita, 52-53, 63.
- Nummenmaa, Lauri** (2006). Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi.
- Onnismaa, Eeva-Leena** (1999) Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena – toiveiden tynnyri vai huolten hautomo? Aiheita 29/1999. Helsinki:Stakes.
- Perusopetuslaki 1998/628**. <www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628 >viitattu 15.3.2007.
- Parkkari, Juhani, Soikkeli, Markku & Siira, Marja-Liisa** (2001) Julkisuus ja salassapito moniammatillisessa työssä. Stakes: Helsinki
- Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Helkama, Klaus** (2001) Serge Moscovici. Sosiaaliset representaatiot. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Tampere: Vastapaino, 253-272.
- Pohjola, Anneli** (1999) Moniammatillinen asiantuntijuus. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Tampere: Tammer-Paino Oy., 111-112.
- Pyhäjoki, Jukka** (2005) Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa Reijonen, Mikko (toim.) Voimaa perhetyöhön. Keuruu: Otava, 71-72.
- Roos, JP** (2006) Miksi Suomessa ei saa muutoksia vääriin päätöksiin? Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.) Vääräyyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.191-192.
- Robson, Colin** (2002) Real world research: a recourse for social scientists and practitioner-researchers. 2nd ed. Oxford: Blackwell.
- Räikkä, Juha** (2002) Ammattietiikan merkitys. Teoksessa Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Gaudeamus, 90.
- Räty, Hannu** (1991) Sosiaalisten representaatioiden teoria ja sosiaalipsykologian nykykenttä. Teoksessa Yrjö-Paavo Häyrynen & Hannu Räty (toim.) Psykologian monet särmät. Kirjoituksia Boris F. Lomovin muistoksi. Psykologian tutkimuksia. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta: Joensuun yliopisto, 75.
- Seikkula, Jaakko** (2005) Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi

- Seikkula, Jaakko & Arnkill, Tom** (2005) Dialoginen verkostotyö. Tampere: Tammi.
- Sorvari, Hannu** (2001) Asiakastiedon suoja sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tampere: Tammi. SOTKA. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tilastotietokanta.
http://edustapalvelin.stakes.fi/portal/page?_pegeid=53,1&_dad=portal&schema=PORTAL
 viitattu 31.3.2007.
- Särkelä Antti** (2001) Välittäminen ammattina. Jyväskylä: Gummerus.
- Sosweb.** www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/maaritelma.htm. viitattu 3.2.2007.
- Sosweb.** < www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/verkostotyö.htm > viitattu 28.12.2006.
- Tietoa taskuun 2006.** www.vaasa.fi/Default.aspx?id=383784 viitattu 20.2.2007.
- Tietoa Vaasasta.** < www.vaasa.fi/Deafault.aspx?id=383786 >, <www.vaasa.fi/Deafault.aspx?id=497724>, <www.vaasa.fi/Deafault.aspx?id=366648> viitattu 20.2.2007.
- Uusikylä, Petri** (1999) Verkosto valintana. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Tampere: Tammer-Paino Oy, 49.
- Vaasan lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma** (2002)
 <www.vaasa.fi/webfin/ajankohtaista/perhesuomi.pdf> viitattu 19.3.2007
- Vaasan varhaiskasvatuksen suunnitelma**(2005)
 <www.vaasa.fi/Deafault.aspx?id=407775>viitattu 13.3.2007.
- Vaasan yleisesite** ea. <www1.vaasa.fi/yleisesiteweb/sisalto2.htm>, <www1.vaasa.fi/yleisesiteweb/sisalto3.htm> viitattu 28.1.2007
- Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen linjauksen periaatepäätös** (2002)
 <<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/julkaisu0209htm>> viitattu 15.3.2007.
- Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet** (2005) Oppaita 56.Stakes: Gummerus Kirjapaino Oy.

Henkilökohtaiset tiedonannot:

- Heiman, Ritva** (13.4.2007) Sosiaalityön johtaja. Vaasan sosiaali- ja terveysvirasto.
- Martin, Merja** (16.4.2007) Varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö. Vaasan kasvatus- ja opetusvirasto.
- Patronen, Raija** (10.4.2007) Taloussihteeri. Vaasan sosiaali- ja terveysvirasto.

Liitteet

Liite 1

Hei (päiväkodin johtajan nimi)!

-----leikka-----

Tämä kirjekuori sisältää pro gradu – tutkielmamme empiiriseen osaan kuuluvan kyselytutkimuksen kyselylomakkeet. Pro gradumme tarkoituksena on kuvailla päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välistä yhteistyötä. Pyrimme omalta osaltamme tulevana sosiaalityöntekijöinä kehittämään yhteistyötä ja viemään tietoa saatujen tutkimustulosten pohjalta eteenpäin.

Tässä tutkimuksessa päiväkodin työntekijällä tarkoitetaan suomenkielisissä päiväkodeissa ja suomenkielisissä lapsiryhmissä vakituisina ja sijaisina työskenteleviä hoito- ja kasvatusvastuullisia työntekijöitä, jotka työskentelevät seuraavilla vakansseilla kuten **päiväkodinjohtajina, lastentarhanopettajina, erityislastentarhanopettajina, lastenhoitajina sekä hallinnollisina johtajina riippumatta koulutuksesta**. Pyydämme sinua jakamaan kyselylomakkeet nämä kriteerit täyttävillä työntekijöillesi. Muistathan täyttää kyselylomakkeen **myös itse**. Tutkimus ei koske perhepäivähoidon ryhmissä, koululaisten aamu - ja ilta-päivätoiminnassa, avoimissa päiväkodeissa ja leikkipuistoissa, ruotsinkielisissä ryhmissä tai kielikylpyryhmissä työskenteleviä työntekijöitä, kiertäviä erityislastentarhanopettajia, henkilökohtaisia avustajia, ryhmäavustajia, eikä varahenkilöitä.

Tässä kirjeessä on myös kyselylomakkeiden palauttamista varten yhteinen palautuskuori, johon pyydämme sinua keräämään täytetyt kyselylomakkeet, ja lähettämään sen sisäisellä postilla sosiaalivirastoon Tiina Pakkalalle **viimeistään 6.11.2006**.

Toivomme sinun kannustavan työntekijöitä vastaamaan. Jokaisen päiväkodin työntekijän käsitys yhteistyöstä on meille tärkeä. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on myös oleellista, että vastausprosentti olisi mahdollisimman korkea.

Päiväkotikohtaisten lukumäärien selvittäminen päiväkodin työntekijöistä, jotka täyttävät edellä mainitut kriteerit, osoittautui hankalaksi. Siksi pyydämme sinua palauttamaan tämän kirjeen palautuskuoressa yhdessä kyselylomakkeiden kanssa ja merkitsemään alla olevalle viivalle alaisuudessasi työskentelevien hoito- ja kasvatusvastuullisten, ja edellä mainitut kriteerit täyttävien, työntekijöiden lukumäärän. Näin pystymme laskemaan otoksen koon. Yksittäiset vastaajat tai yksittäiset päiväkodit eivät tule tuloksia raportoitaessa paljastumaan.

Alaisuudessani työskentelee _____ hoito – ja kasvatusvastuullista työntekijää.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen!

Tiina Pakkala (tiina.pakkala@vaasa.fi)
040-739 3025

Merja Kaminen (merja.kaminen@luukku.com)
050-562 1675

Liite 2

HEI PÄIVÄKODIN TYÖNTEKIJÄ!

Opiskelemme Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa sosiaalityötä pääaineena. Valmistumme yhteiskuntatieteiden maistereiksi eli muodollisesti päteviksi sosiaalityöntekijöiksi. Teemme parhaillaan pro gradu - tutkielmaamme päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisestä yhteistyöstä. **Osallistumalla kyselytutkimuksemme pystyt vaikuttamaan päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyön kehittämiseen.**

Päivähoito on lapsiperheille yksi tärkeimmistä sosiaalipalvelumuodoista. Lastensuojelun näkökulmasta sillä on merkittävä rooli avohuollon tukitoimenpiteenä. Näin ollen päiväkodin työntekijät ja sosiaalityöntekijät ovat toisilleen tärkeitä yhteistyökumppaneita. **Yhteistyöllä tarkoitamme, mitä tahansa yhteydenpitoa ja tapaamista työasioissa sosiaalityöntekijän kanssa** kuten puhelinkeskustelua, henkilökohtaista tapaamista, yhdessä tehtyä kotikäyntiä, yhteisen lapsiperheen tapaamista päiväkodissa parityöskentelynä, osallistumista moniammatilliseen tiimiin, verkostokokoukseen ja oppilashuoltotyöryhmään yms.

Kädessäsi on nyt tutkimuksemme empiiriseen osaan kuuluva kyselylomake, jonka saavat täytettäväkseen kaikki suomenkielisissä päiväkodeissa suomenkielisissä ryhmissä lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan, hallinnollisen päiväkodinjohtajan, päiväkodinjohtajan ja lastenhoitajan vakansseilla työskentelevät sijaiset ja vakituiset työntekijät. **Varhaiskasvatuksen johtajan Sinikka Starckin luvalla saat täyttää kyselylomakkeen työaikana.**

Pyydämme sinua täyttämään kyselylomakkeen ja palauttamaan sen nimettömänä päiväkotisi johtajan työhuoneessa olevaan yhteiseen palautuskuoreen **viimeistään 3.11.2006**. Tämän jälkeen päiväkodin johtaja lähettää kuoren sisäisessä postissa Tiina Pakkalalle sosiaalivirastoon. Kaikkien kyselytutkimukseen osallistuneiden vastaukset käsitellään ehdottomasti luottamuksellisesti. Varmistamme, että yksittäinen vastaaja tai päiväkotiei paljastu tuloksia raportoitaessa.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen!

Tiina Pakkala (tiina.pakkala@vaasa.fi)
040-739 3025

Merja Kaminen (merja.kaminen@luukku.com)
050-562 1675

Liite 3**KYSELYLOMAKE PÄIVÄKODIN TYÖNTEKIJÖIDEN JA SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN VÄLISESTÄ YHTEISTYÖSTÄ**

1. Minkälaisia asioita arvostat päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisessä yhteistyössä?

Jokaiseen väittämään liittyy viisi vastausmahdollisuutta, joista valitset vain yhden. Mikäli olet täysin samaa mieltä kuin väite, valitse numero 1 . Mikäli olet hieman samaa mieltä , valitse numero 2 . Kun et osaa sanoa oletko samaa vai eri mieltä, valitse numero 3 . Mikäli olet hieman eri mieltä , valitse numero 4 . Mikäli olet täysin eri mieltä , valitse numero 5 .
--

	täysin samaa mieltä					täysin eri mieltä				
a) Pidän tärkeänä sitä, että annettuani tietoja lapsesta sosiaalityöntekijälle saan niitä myös sosiaalityöntekijältä tarvitessani.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
b) Pidän tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijä on yhteisen asiakasperheemme asioissa aloitteellinen osapuoli suhteessa päiväkotiin.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
c) Pidän tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijä, joka aloittaa uutena työntekijänä, mutta on myös yhteistyökumppanimme, käy esittäytymässä päiväkodissamme.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
d) Pidän tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijän tiedustellessa hoitolapseni asioita, tapaan hänet henkilökohtaisesti.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

2. Minkälainen käsitys sinulla on sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta yleensä päiväkodin työntekijöihin? Valitse seuraavista vaihtoehdoista se, joka kuvaa parhaiten käsitystäsi suhtautumisesta. (1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

	täysin samaa mieltä					täysin eri mieltä				
a) Sosiaalityöntekijät arvostavat työtämme.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
b) Sosiaalityöntekijät eivät anna oleellista tietoa yhteisistä lapsiperheistämme vetoamalla vaitiolovelvollisuuteen.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

c) Sosiaalityöntekijät suhtautuvat meihin ystävällisesti.	1	2	3	4	5
d) Sosiaalityöntekijät luottavat ammattitaitoomme lastenhoidossa ja -kasvatuksessa.	1	2	3	4	5
e) Sosiaalityöntekijöiden mielestä meidän tulisi keskittyä perheiden tukemisen sijasta lasten hoitamiseen.	1	2	3	4	5

3. Miten seuraavat adjektiivit kuvaavat käsitystäsi yleensä sosiaalityöntekijöistä? Valitse jokaiselta riviltä sopivin vaihtoehto asteikolla 1 – 5, jossa 1 = lähimpänä vasemmanpuoleista väittämää ja 5 = lähimpänä oikeanpuoleista.

Sosiaalityöntekijät ovat

empaattisia	1	2	3	4	5	säälimättömiä.
tyylikkäitä	1	2	3	4	5	tyylittömiä.
itsevarmoja	1	2	3	4	5	epävarmoja.
tyytyväisiä	1	2	3	4	5	tyytymättömiä.
puheliaita	1	2	3	4	5	hiljaisia.
ammattitaitoisia	1	2	3	4	5	ammattitaidottomia.
itseään korostavia	1	2	3	4	5	vaatimattomia.
ystävällisiä	1	2	3	4	5	epäystävällisiä.
avoimia	1	2	3	4	5	vaitonaisia.
siistejä	1	2	3	4	5	epäsiistejä.

4. Kuvittele tilannetta, jossa olet huolissasi hoitolapsestasi ja valmistaudut soittamaan sosiaalityöntekijälle.

Valitse seuraavista se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa valmistautumistasi.

(1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

						täysin samaa mieltä		täysin eri mieltä
a) Joudun ottamaan selvää kenelle sosiaalityöntekijöistä soitan.	1	2	3	4	5			

b) Ilmoitan vanhemmille aikeistani olla yhteydessä sosiaalityöntekijään.	1	2	3	4	5
c) Keskustelen ensin ryhmässäni olevien työntekijöiden kanssa lapsesta ennen kuin soitan sosiaalityöntekijälle.	1	2	3	4	5
d) Mietin tarkkaan etukäteen, miten sanani puhelinkeskustelussa valitsen.	1	2	3	4	5
e) Jokin muu, mikä?					

5. Kuvittele tilannetta, jossa olet huolissasi hoitolapsesi hyvinvoinnista ja soitat sosiaalityöntekijälle.

Valitse seuraavista vaihtoehdoista se, joka kuvaa parhaiten suhtautumistasi puhelinsoittoon.

(1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

	täysin samaa mieltä			täysin eri mieltä	
a) Käsitykseni päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyön myönteisyydestä rohkaisevat minua soittamaan.	1	2	3	4	5
b) Soitan sosiaalityöntekijälle, jos siitä on hyötyä minulle omassa työssäni.	1	2	3	4	5
c) Soitan vain, jos minulla on siihen riittävästi aikaa.	1	2	3	4	5
d) Soitan, koska kyseessä on lapsen etu.	1	2	3	4	5
e) Luovun soittoyrityksistäni, jos en saa sosiaalityöntekijää ensi yrittämällä kiinni.	1	2	3	4	5
f) Vältän soittamista, mikäli siitä tulee minulle lisätyötä.	1	2	3	4	5
g) Vältän soittamista, koska pelkään yhteistyön hoitolapsen vanhempien kanssa kärsivän.	1	2	3	4	5
h) Soitan, vaikka asian hoitaminen edellyttää minua jäämään ylitöihin.	1	2	3	4	5
i) Soitan, jos tiedän siitä olevan apua sosiaalityöntekijän työtehtävässä.	1	2	3	4	5

- j) Soitan, koska viranomaisena minulla on velvollisuus yhteydenottoon. 1 2 3 4 5
- k) Siirrän soittamista toiseen ajankohtaan, koska tehtävä ei ole mieluisa. 1 2 3 4 5
- l) Vältän soittamista, koska lapsi ja vanhemmat voivat joutua vaikeuksiin. 1 2 3 4 5
- m) Jokin muu, mikä?
-
-

6. Kuvittele tilannetta, jossa tuntemasi lastensuojelun sosiaalityöntekijä soittaa sinulle tiedustellakseen lapsiryhmässäsi olevan lapsen asioita.

Valitse seuraavista vaihtoehdoista se, joka parhaiten kuvaa suhtautumistasi tiedusteluun.

(1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

	täysin samaa mieltä		täysin eri mieltä		
a) Annan hoitolapsen tilanteesta todellista tilannetta paremman kuvan.	1	2	3	4	5
b) Liihoittelen huoltani lapsesta.	1	2	3	4	5
c) Annan havaintojani vastaavan kuvauksen lapsen tilanteesta.	1	2	3	4	5
d) Pelkään antamistani tiedoista olevan lapselle haittaa.	1	2	3	4	5
e) Pelkään yhteistyön vanhempien kanssa kärsivän sosiaalityöntekijän kanssa käydyn keskustelun jälkeen.	1	2	3	4	5
- f) Jokin muu, mikä?
-
-

7. Kuvittele tilannetta, jossa olet jo pitkään ollut huolissasi hoitolapsesi hyvinvoinnista, mutta lapsen tilanne ei ole korjaantunut useista vanhempien kanssa käydyistä keskusteluista huolimatta. Päätät ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Miten kuvittelet sosiaalityöntekijän suhtautuvan sinuun, kun kerrot olevasi huolissasi hoitolapsestasi?

Valitse seuraavista vaihtoehdoista se, joka kuvaa parhaiten omaa käsitystäsi sosiaalityöntekijän suhtautumisesta sinuun. (1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

	täysin samaa mieltä		täysin eri mieltä		
a) Sosiaalityöntekijä suhtautuu huoleeni vakavasti.	1	2	3	4	5

b) Sosiaalityöntekijä vähättelee huoltani.	1	2	3	4	5
c) Sosiaalityöntekijä antaa minulle tukensa.	1	2	3	4	5
d) Sosiaalityöntekijä alkaa puolustaa vanhempia.	1	2	3	4	5
e) Sosiaalityöntekijä suhtautuu minuun etäisesti ja virallisesti.	1	2	3	4	5
f) Jokin muu, mikä?					

8. Mitä mieltä olet päiväkodissasi olevista toimintaperiaatteista, jotka koskevat hoitolasten tietojen antamista sosiaalityöntekijöille?

Valitse seuraavista vaihtoehdoista se, joka parhaiten kuvaa käsitystäsi tiedonantoon liittyvistä toimintaperiaatteista. (1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

	täysin samaa mieltä			täysin eri mieltä	
a) Päiväkodissamme on selkeät toimintamallit päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden väliseen tiedonvaihtoon.	1	2	3	4	5
b) Minulla on lupa antaa lapsesta tietoja kenelle tahansa sosiaalityöntekijälle silloin, kun he tiedustelevat niitä puhelimitse.	1	2	3	4	5
c) Jos en tunnista sosiaalityöntekijää puhelimesta, pyydän häneltä puhelinnumeron soittaakseni takaisin ja varmistuakseni soittajan henkilöllisyydestä.	1	2	3	4	5
d) Jos en tunnista lapsen asioita tiedustelevaa sosiaalityöntekijää puhelimesta, siirrän puhelun päiväkodinjohtajalle.	1	2	3	4	5

9. Mitkä asiat päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisessä yhteistyössä ovat tärkeitä työskennellessä lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden kanssa?

Valitse seuraavista vaihtoehdoista se, joka kuvaa parhaiten omaa käsitystäsi. (1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

	täysin samaa mieltä			täysin eri mieltä	
a) Pidän tärkeänä sitä, että ne päiväkodin työntekijät, joiden lapsiryhmässä on lastensuojelun asiakkaana olevan perheen lapsi, saavat siitä sosiaalityöntekijältä tiedon.	1	2	3	4	5

b) Pidän tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijä on aloitteellinen osapuoli yhteydenpidon suhteen silloin, kun ryhmässämme on lapsi, jonka perhe on lastensuojelun asiakkaana.	1	2	3	4	5
c) Pidän tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijä on yhteydessä päiväkotimme jo silloin, kun lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle haetaan päiväkodistamme hoitopaikkaa.	1	2	3	4	5
d) Pidän tärkeänä sitä, että lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden tapaaminen päiväkodissa yhdessä päiväkodin työntekijän ja sosiaalityöntekijän kanssa tulisi työtavaksi.	1	2	3	4	5
-

10. Mitä mieltä olet perheistä, jotka ovat lastensuojelun asiakkaina?

Valitse seuraavista vaihtoehdoista se, joka parhaiten kuvaa käsitystäsi heistä.

(1 = täysin samaa mieltä ja 5 = täysin eri mieltä)

	täysin samaa mieltä					täysin eri mieltä
a) Lastensuojelun tarpeessa olevat lapset tulisi keskittää muutamiin päiväkoteihin, joissa olisi lastensuojelutyön osaamista.	1	2	3	4	5	
b) Suhtaudun lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin myönteisesti.	1	2	3	4	5	
c) Tiedän, että Vaasassa on päiväkoteja, joista lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden on vaikea saada hoitopaikkaa lapselleen.	1	2	3	4	5	
d) Tiedän, että kaikki työntekijät päiväkodissani suhtautuvat myönteisesti lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin.	1	2	3	4	5	
e) Lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden subjektiivista päivähoito-oikeutta tulisi rajoittaa, jos toinen vanhemmista on kotona.	1	2	3	4	5	
f) Kun lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle etsitään päivähoitopaikkaa, tulisi päivähoidossa tarkkaan harkita, mikä päivähoitomuodoista olisi lapsen ja perheen kannalta paras vaihtoehto.	1	2	3	4	5	

g) Jos lastensuojelun asiakkaana olevan perheen vanhemmista toinen tai molemmat ovat kotona, lapselle tulisi tarjota päivähoidosta vain osapäivähoitoa, mutta perhettä pitäisi tukea lisäksi perhetyön keinoin.

1 2 3 4 5

h) Lastensuojelun tarpeessa olevat lapset kuuluvat tavalliseen lapsiryhmään.

1 2 3 4 5

i) Lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen päivähoitopaikka tulisi järjestää yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa, jotta sijoitus olisi paras mahdollinen lapselle.

1 2 3 4 5

11. Vaasassa erotettiin vuoden 2005 alusta alueellinen sosiaalityö ja lastensuojelu omiksi palvelualueikseen. Vertaa tämän hetkistä tilannetta ennen vuotta 2005 edeltäneeseen tilanteeseen. Miten erillisten palvelualueiden muodostaminen on vaikuttanut päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden väliseen yhteistyöhön?

12. Kuvaile jokin tilanne päiväkotityössäsi vuosien varrelta, jossa yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa sujui ”hyvin” tai ”huonosti”.

Voit halutessasi jatkaa kirjoittamista paperin kääntöpuolelle!

13. Minulle ei ole kertynyt lainkaan kokemusta yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa päiväkodissa työskentelyni aikana. (Ympyröi kokemustasi vastaava vaihtoehto)

- a) samaa mieltä b) eri mieltä

Seuraavassa on sinua, päiväkotiasi ja yhteistyön määrää koskevia kysymyksiä. Ympyröi jokaisesta kysymyksestä yksi oikea kirjainvaihtoehto tai kirjoita vastaus sille varatulle viivalle tai laita vaihtoehdot viivalle tärkeysjärjestykseen.

14. Sukupuoleni a) nainen b) mies

15. Syntymävuoteni _____.

16. Millä alueella päiväkotini, jossa työskentelet, sijaitsee?

- a) Keskusta – Vaskiluoto – Sundom
 b) Palosaari – Vikinga – Kotiranta – Vöyrinkaupunki
 c) Iso-lahti – Gerby – Vetokannas – Västervik
 d) Teeriniemi – Huutoniemi – Melaniemi – Asevelikylä – Purola
 e) Vanha Vaasa – Ristinummi – Höstvesi – Runsor – Haapaniemi
 f) Suvilahti – Korkeamäki – Hietalahti

17. Olen työskennellyt päivähoidossa _____ v. _____kk.

18. Mikä on koulutuksesi?

a) varhaiskasvatuksen maisteri	b) kasvatustieteiden kandidaatti
c) erityislastentarhanopettaja	d) lastentarhanopettaja
e) sosionomi (Amk)	f) sosiaalikasvattaja
g) lastenhoitaja	h) päivähoitaja
i) lähihoitaja	
j) muu mikä? _____	

19. Millä vakanssilla tällä hetkellä työskentelet joko vakituisena työntekijänä tai sijaisena?

a) päiväkodin hallinnollisena johtajana	b) päiväkodin johtajana
c) erityislastentarhanopettajana	d) lastentarhanopettajana
e) lastenhoitajana	

20. Työsuhteeni on a) vakinainen b) määräaikainen

21. Oletko koskaan työvuosiesi aikana tehnyt hoitolastasi koskevaa lastensuojeluilmoitusta?

- a) en b) olen, noin _____ kertaa

22. Kuka päiväkodissasi tekee lastensuojeluilmoituksen?

- a) Päiväkodin johtaja tekee aina lastensuojeluilmoituksen.
 b) Lastensuojeluilmoituksen tekeminen tapahtuu ryhmän/tiimin työntekijöiden nimissä.
 c) Yksi ryhmässä työskentelevä lastentarhanopettaja tai erityislastentarhanopettaja tekee sen.
 d) Lastensuojeluilmoitus tehdään koko päiväkodin nimissä

- e) Päiväkodissani ei ole sovittu käytäntöä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.
 f) Jokin muu mikä?

23. Kuinka monta kertaa työasioissa viimeisen vuoden aikana olet ollut yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa?

- a) en kertaakaan b) noin _____ kertaa

Jos vastasit kysymyksessä vaihtoehtoon b) vastaa vielä viimeiseen kysymykseen 24.

24. Miten olet viimeisen vuoden aikana ollut yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa? Merkitse viivoille kolme eniten toteutunutta yhteistyömuotoa, jossa eniten toteutunut numerolla yksi (1.), toiseksi eniten toteutunut numerolla kaksi (2.) ja kolmanneksi eniten toteutunut numerolla kolme (3.)

- _____ sosiaalityöntekijä on soittanut minulle
 _____ olen soittanut sosiaalityöntekijälle
 _____ olen tavannut perheen päiväkodissa yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa
 _____ olen tehnyt sosiaalityöntekijän kanssa yhdessä kotikäynnin
 _____ moniammatillisessa tiimissä
 _____ verkostokokouksessa
 _____ oppilashuoltotyöryhmässä
 _____ jossain muussa tilanteessa, missä? _____

SUURET KIITOKSET VAIVANNÄÖSTÄSI!